

SIROMAŠTVO DECE U SRBIJI ZA 2019. GODINU

 MICS

unicef
za svako dete

SIROMAŠTVO DECE U SRBIJI ZA 2019. GODINU

SIROMAŠTVO DECE U SRBIJI ZA 2019. GODINU

Izdavač	UNICEF u Srbiji
Za izdavača	Deyana Kostadinova, direktorka
Zahvalnost	UNICEF u Srbiji je zahvalan Slobodanu Cvejiću na pripremi ovog izveštaja i Fahrudinu Memiću na stručnoj podršci pri analizi podataka.
Dizajn	Rastko Toholj
ISBN	978-86-80902-68-5
Publikovano	Oktober 2022.

SADRŽAJ

Akronimi	4	Ishodi siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja	41
UVOD	5	Upis u matične knjige rođenih	41
Opšti okvir	5	Uhranjenost	41
Cilj analize siromaštva/jednakosti	5	Disciplinovanje	42
Kontekst	5	Obrazovanje i razvoj	42
METODOLOGIJA	8	Ekonomska aktivnost i dečiji rad	44
Indeks blagostanja i ekvivalentni raspoloživi prihodi porodice	8	Dečiji brak	45
Uzorci	11	DETERMINANTE I KARAKTERISTIKE SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI ZASNOVANE NA UZORKU EU-SILC 2019	47
DETERMINANTE, KARAKTERISTIKE I ISHODI SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI: MICS 2019, NACIONALNI UZORAK	12	Determinante siromaštva dece — uzorak EU-SILC	47
Determinante siromaštva dece — nacionalni uzorak	12	Karakteristike siromaštva dece — uzorak EU-SILC	50
Karakteristike siromaštva dece — nacionalni uzorak	16	Novčana socijalna davanja	50
Finansijski aspekti	16	Stanovanje i životno okruženje	52
Vlasništvo nad imovinom	20	ZAKLJUČAK	55
Stanovanje i životno okruženje	22	PREPORUKE	58
Ishodi siromaštva dece — nacionalni uzorak	24	Bibliografija	60
Upis u matične knjige rođenih	24	ANEKSI	61
Uhranjenost	25	Aneks 1. Testiranje razlika između decila i kvintila indeksa blagostanja	61
Disciplinovanje dece	26	Aneks 2. Determinante siromaštva dece, nacionalni uzorak	65
Obrazovanje i razvoj	27	Aneks 3. Karakteristike siromaštva dece, nacionalni uzorak	69
Ekonomske aktivnosti dece i dečiji rad	31	Aneks 4. Ishodi siromaštva dece, nacionalni uzorak	70
Dečiji brak	32	Aneks 5. Determinante siromaštva dece, uzorak ankete EU-SILC	73
DETERMINANTE, KARAKTERISTIKE I ISHODI SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI: MICS 2019, UZORAK IZ ROMSKIH NASELJA	34	Aneks 6. Karakteristike siromaštva dece, uzorak ankete EU-SILC	74
Determinante siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja	34		
Karakteristike siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja	36		
Izvori prihoda	37		
Vlasništvo nad imovinom	39		
Stanovanje i životno okruženje	40		

AKRONIMI

EA	<i>Enumeration area</i> — popisni krug
ECD	<i>Early childhood development</i> — rani razvoj deteta
EU	Evropska unija
EUROSTAT	Zavod za statistiku Evropske unije
EU-SILC	<i>EU Statistics on Income and Living Conditions</i> — Anketa EU o prihodima i uslovima života
MICS	<i>Multiple Indicator Cluster Survey</i> — Istraživanje višestrukih pokazatelja
NUTS	<i>Nomenclature of Territorial Units for Statistics</i> — Nomenklatura statističkih teritorijalnih jedinica
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> — Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
SIPRU	<i>Social Inclusion and Poverty Reduction Unit</i> — Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije
RZS	Republički zavod za statistiku
UNICEF	<i>United Nations Children's Fund</i> — Dečiji fond Ujedinjenih nacija

UVOD

Opšti okvir

Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) za 2019. godinu šesto je takvo istraživanje u Srbiji. Dečiji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF) sproveo je MICS6 u saradnji sa Republičkim zavodom za statistiku (RZS), koji je pružio stručnu tehničku podršku, dok su finansijsku podršku obezbedili UNICEF, Instrument za prepristupnu pomoć (IPA) Evropske unije, Vlada Republike Srbije i Populacioni fond Ujedinjenih nacija (UNFPA). Sprovedena su dva istraživanja: jedno je standardno, reprezentativno na nacionalnom nivou, a drugo je reprezentativno za stanovništvo u romskim naseljima i njegov je cilj da se obezbede adekvatni podaci za ovu ugroženu kategoriju.

Da bi se iskoristio puni potencijal istraživanja, UNICEF Srbija sprovodi dalju analizu u odabranim tematskim područjima radi izrade studija na osnovu raspoloživih podataka prikupljenih putem MICS istraživanja koja se sprovode u Srbiji od 2005. godine i drugih relevantnih izvora podataka. Cilj aktivnosti je da se izrade dubinske analize u odabranim područjima na osnovu podataka iz MICS 2019 i skupova podataka iz prethodnih MICS istraživanja. Jedno od područja koje treba obuhvatiti jeste siromaštvo/jednakost među decom u Srbiji. Kada je to relevantno, ova analiza će biti proširena kako bi obuhvatila Anketu EU o prihodima i uslovima života (EU-SILC), koja koristi standardne mere EUROSTAT-a, i relativno finansijsko siromaštvo, uz mogućnost da se podaci disagregiraju po starosti, regionima, vrstama naselja itd. Analize će se fokusirati na ravnopravnost i obaviće se komparativna analiza statusa siromašne dece i ostale dece, odnosno statusa različitih kategorija dece (dece u gradskim/ruralnim područjima, dečaka/devojčica itd.).

Cilj analize siromaštva/jednakosti

Cilj ove studije je da se stekne bolji uvid u siromaštvo dece u Srbiji. Osim što dopunjava nedavni Izveštaj MICS 2019, koji su pripremili UNICEF i Republički zavod za statistiku, a koji predstavlja položaj žena i dece u Srbiji u različitim aspektima, ova studija ima za cilj poređenje dve dimenzije siromaštva: finansijske i nefinansijske. Pored toga, većina studija koje se bave siromaštvom u Srbiji fokusira se na stanovništvo u celini, pa će ova studija dopuniti ostale izveštaje jer se fokusira na decu.

Siromaštvo dece je multidimenzionalni fenomen, a postoji više metoda merjenja zasnovanih na raznim aspektima, bilo da se radi o prihodima ili potrošnji, apsolutnom ili relativnom siromaštvu itd. Jedna takva podela fokusira se na finansijsko siromaštvo u odnosu na nefinansijsko siromaštvo (deprivaciju). Ova studija se fokusira na nefinansijsko siromaštvo i koristi podatke iz istraživanja MICS 2019.¹ Međutim, kako bi se stekao detaljniji uvid u siromaštvo dece u Srbiji, takođe će biti analizirano i finansijsko siromaštvo. Pošto MICS ne sadrži dovoljno informacija za efikasno merenje finansijskog siromaštva, za te potrebe koristimo podatke ankete EU-SILC. Deca koja su najviše pogođena siromaštvom identifikuju se na osnovu indeksa blagostanja izračunatog u MICS istraživanju, a zatim se na metanivou porede sa grupom najsiromašnije dece identifikovane pristupom EU-SILC uz korišćenje ekvivalentnog raspoloživog prihoda, koji predstavlja osnovu za izračunavanje pokazatelja rizika od siromaštva.²

Kontekst

Iako ekstremno siromaštvo konstantno opada u prethodnih 25 godina, prema podacima Svetske banke,³ pandemija kovida-19 zapretila je novim porastom globalnog siromaštva. To nas podseća da je siromaštvo i dalje velika globalna pretnja i da postoje globalni rizici koji mogu da utiču da se taj problem ponovo pojavi u većim razmerama u zemljama srednjeg ili čak visokog nivoa dohotka. Siromaštvo

¹ Koristimo podatke iz dva istraživanja: MICS 2019 za Srbiju, koje je reprezentativno na nacionalnom nivou, i MICS 2019 za Srbiju za romska naselja, koje je reprezentativno na nivou romskih naselja u Srbiji.

² *Stopa rizika od siromaštva* jedan je od ključnih pokazatelja, zajedno sa materijalnom deprivacijom i nezaposlenošću, koji EUROSTAT koristi za procenu nivoa socijalne uključenosti u jednoj zemlji. Ovaj pokazatelj meri relativno siromaštvo jer definiše osobu kao siromašnu ukoliko ima prihode ispod 60% medijane prihoda ekvivalentne odrasle osobe u svom okruženju.

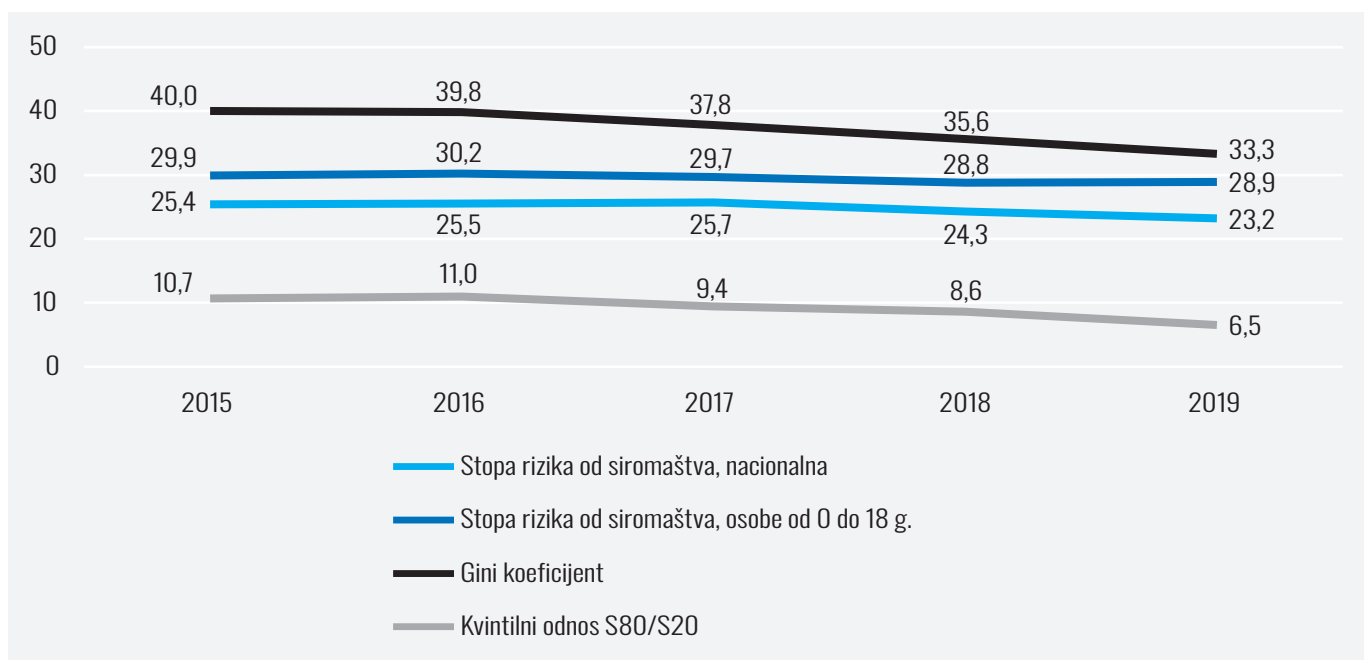
³ Vidi <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/10/07/global-action-urgently-needed-to-halt-historic-threats-to-poverty-reduction>

podrazumeva nesigurnost i rizik, koji variraju u različitim društvenim kontekstima i u različitim fazama životnog puta. Deca ostaju konstanta u kontekstu siromaštva zato što su najizloženija siromaštvu. Razlog za to leži u činjenici da siromaštvo utiče na mnoge aspekte koji su važni za razvoj deteta. Siromaštvo može ugroziti zdravlje i uhranjenost, razoriti porodice, prouzrokovati migraciju i raseljavanje ili dovesti do dečijeg rada ili eksploatacije. Deca koja žive u siromaštvu često nisu zaštićena od nasilja i zlostavljanja i teško dobijaju podršku za oporavak od štete prouzrokovane siromaštvom.

UNICEF naglašava da deca doživljavaju siromaštvo drugačije od odraslih. Preciznije, siromaštvo dece podrazumeva „lišenost materijalnih, duhovnih i emocionalnih resursa potrebnih [da deca] prežive, razvijaju se i napreduju, što dovodi do toga da nisu u mogućnosti da uživaju u svojim pravima, ostvare svoj puni potencijal ili da učestvuju kao punopravni i ravnopravni članovi društva” (UNICEF, 2005). Kao što su rekli Kurukulasuriya i Engilbertsdóttir (2012), uticaj siromaštva na decu je neposredniji nego na odrasle, jer na decu više utiču i neposredni i dugoročni efekti deprivacije. Deca takođe imaju manje sposobnosti da poboljšaju svoj položaj i zaštite svoja prava.

U ovom izveštaju mi se bavimo periodom pre pandemije kovida-19 u Srbiji, između petog i šestog MICS istraživanja. Nakon što je prošla kroz period blokirane postsocijalističke transformacije i ratova u regionu tokom devedesetih godina prošlog veka, Srbija sada prolazi kroz društvene reforme i ekonomsku tranziciju različitim tempom i s ograničenim uspehom. Međutim, između poslednja dva MICS istraživanja (peto 2014. i šesto 2019. godine) srpska ekonomija je pokazala brojne znakove oporavka: fiskalnu stabilizaciju, povećanje direktnih stranih investicija, povećanje stope zaposlenosti, povećanje prosečne zarade itd. To su svakako bili neki od razloga za smanjenje relativnog siromaštva i nejednakosti u Srbiji u ovom periodu.

Slika 1. Pokazatelji relativnog siromaštva i nejednakosti, Srbija 2015–2019.

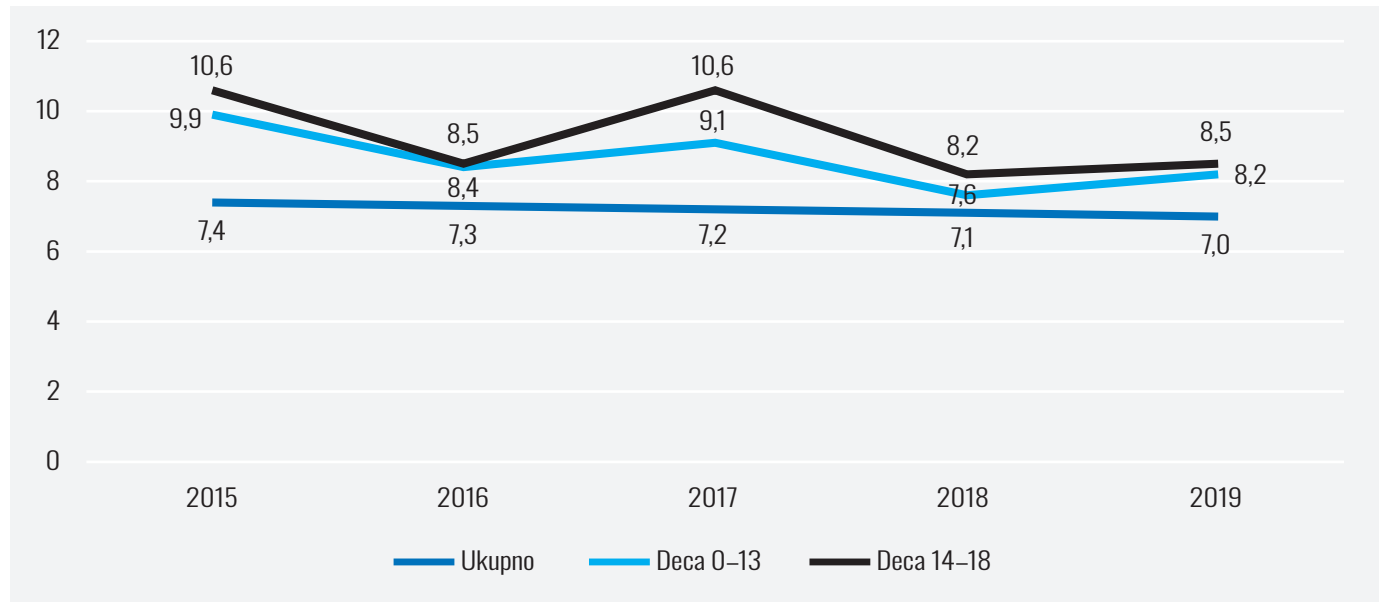
Izvor: RZS, 2015–2019.⁴

Iako su pokazatelji nejednakosti počeli da se smanjuju posle 2016. godine, relativno siromaštvo na nacionalnom nivou počelo je da se smanjuje posle 2017. godine. Relativno siromaštvo dece (osobe starosti od 0 do 18 godina) ostalo je stabilno tokom ovog perioda. Ovaj nalaz dovodi do zaključka da deca u Srbiji nisu uživala prednosti ekonomskog napretka u istoj meri kao i odrasli.

⁴ Vidi <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/potrosnja-prihodi-i-uslovi-zivota/prihodi-i-uslovi-zivota>

Isti zaključak može se izvesti iz podataka o apsolutnom siromaštvu u Srbiji.⁵

Slika 2. Stope apsolutnog siromaštva, 2015–2019.

Izvor: SIPRU, 2021.⁶

Stopa siromaštva među decom ovde pokazuje više odstupanja po godinama, ali ostaje veća od ukupne stope siromaštva u Srbiji. To potvrđuje da je siromaštvo dece upornije od ukupnog siromaštva tokom sporog ekonomskog napretka u Srbiji.

⁵ Apsolutno siromaštvo u Srbiji zasnovano je na potrošnji i računa se na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava koju sprovodi RZS.

⁶ Vidi <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/socijalno-ukljucivanje-u-rs/statistika-siromastva/apsolutno-siromastvo/>

METODOLOGIJA

Analiza siromaštva dece u tri koraka.

1. Prvi korak počinje istraživačkim pitanjima kakav je ekosistem siromaštva dece, kakve su njegove karakteristike i ishodi. Da bismo odgovorili na ova pitanja, analiziramo siromaštvo dece na osnovu podataka iz MICS istraživanja. Cilj je da se formira profil siromaštva za decu u Srbiji, da se predstave njegove teritorijalne i socijalne determinante, opišu njegove strukturne karakteristike i procene ishodi koji se manifestuju kroz različite MICS pokazatelje: uhranjenost, zdravlje, dečiji rad, dečiji brak i obrazovanje.
2. U drugom koraku se postavlja pitanje koliko se razlikuje siromaštvo kod romske dece u Srbiji i u nacionalnom uzorku. Koristimo istu analitičku matricu kao i u prvom koraku za istraživanje siromaštva među romskom decom i poredimo ga s nacionalnim uzorkom.
3. Istraživačko pitanje za treći korak je koliko se razlikuje siromaštvo dece ukoliko se analizira kao finansijski fenomen. Ovde formiramo profil siromaštva dece zasnovan na metodologiji ankete EU-SILC i koristimo ekvivalentni raspoloživi prihod kao pokazatelj. Mikropodaci ankete EU-SILC iz iste godine kao MICS6 (2019) biće analizirani primenom slične matrice kao u prethodna dva koraka: analiziranje determinanti i karakteristika siromaštva dece. Nažalost, podaci ankete EU-SILC ne sadrže pokazatelje ishoda siromaštva kao što je definisano u prethodno prikazanom prvom koraku.

Indeks blagostanja i ekvivalentni raspoloživi prihodi porodice

Indeks blagostanja u MICS istraživanju meri se na osnovu imovine i uzima u obzir određena dobra koja poseduju domaćinstvo i njegovi članovi, a ne prihode, što meri anketa EU-SILC. Indeks blagostanja je kompozitni pokazatelj blagostanja. Sastoji se od vlasništva nad različitim vrstama imovine, karakteristika stana/kuće, vode i sanitarnih uslova i drugih karakteristika povezanih s blagostanjem domaćinstva, kako bi se dodelili ponderi (faktorski skorovi) svakom dobru domaćinstava. U MICS studijama se siromaštvo i životni standard procenjuju pomoću kvintila indeksa blagostanja. Neophodnost primene ovog konkretnog pristupa leži u činjenici da se MICS istraživanja sprovode u više od 50 zemalja, pa se morala izraditi jedinstvena metodologija koja bi bila primenjiva za svaku zemlju i njene specifičnosti. Specifičnosti za svaku zemlju u izračunavanju indeksa blagostanja uglavnom se određuju korišćenjem dodatnih elemenata po zemljama. Komponente indeksa blagostanja koje su se koristile u izradi MICS istraživanja za Srbiju malo su drugačije nego 2014. godine. Sledi lista komponenti indeksa blagostanja za 2019. godinu:

- ▲ izvor pitke vode, lokacija izvora vode i pristup dovoljnoj količini vode kada je to potrebno;
- ▲ vrsta i lokacija sanitarnog čvora, deljenje sanitarnog čvora ili korišćenje javnog sanitarnog čvora;
- ▲ glavni materijal od kojeg su napravljeni pod, krov i spoljni zidovi stana/kuće;
- ▲ mesto gde se nalazi uređaj za kuvanje, glavna vrsta šporeta, uređaj za grejanje i izvor osvetljenja te vrsta goriva/energenta koji se koriste za kuvanje, grejanje i osvetljenje;
- ▲ da li domaćinstvo ima struju, televizor, radio, fiksni telefon, mobilni telefon, frižider, garderobni orman, krevet, peglu, fen za kosu, bojler, usisivač, zamrzivač, električni šporet, sopstvenu mašinu za veš, mašinu za sušenje veša, mašinu za pranje sudova, mikrotalasnu pećnicu, kablovsku TV / satelitsku TV, PC/laptop ili tablet, pristup internetu, klima-uređaj, video-nadzor, tuš-kabinu ili kadu;
- ▲ sat, bicikl, motocikl/vespu, automobil, kamion ili kombi, motorni čamac;
- ▲ bankovni račun;
- ▲ vlasništvo nad još jednom stambenom jedinicom, vlasništvo nad zemljištem;
- ▲ slugu koji živi u domaćinstvu.

Za uzorak iz romskih naselja umesto motornog čamca i sluge koji živi u domaćinstvu:

- ▲ vlasništvo nad primarnom stambenom jedinicom;
- ▲ broj lica po spavaćoj sobi;
- ▲ posedovanje stoke, goveda, krava muzara ili bikova, koza, ovaca, kokošaka, druge živine, svinja i pčela.

Za potrebe ove studije sva lica/deca koja žive u domaćinstvima iz prvog kvintila indeksa blagostanja smatraju se najsiromašnijima, dok se lica iz preostala četiri kvintila smatraju „ostalima”. S obzirom na to da kvintili dele ukupan istražen uzorak na pet jednakih delova, udeo domaćinstava koja se smatraju najsiromašnijima iznosi 20 procenata. Za uzorak iz romskih naselja ovaj prag je postavljen na 60 procenata: najniža tri kvintila indeksa blagostanja smatraju se najsiromašnijima. Međutim, s obzirom na to da se domaćinstva razlikuju po broju dece, to ne mora značiti da će udeo najsiromašnije dece takođe biti 20 odnosno 60 procenata. Ukoliko deca iz MICS uzoraka više žive u siromašnijim domaćinstvima, može ih biti više od 20/60 procenata. Ukoliko su im domaćinstva imućnija, može ih biti manje od 20 ili 60 procenata.

Tabela 1. Distribucija dece starosti od 0 do 17 godina u kvintilima indeksa blagostanja, nacionalni uzorak i uzorak iz romskih naselja, MICS 2019

Kvintil indeksa blagostanja	% dece iz nacionalnog uzorka	% dece iz uzorka iz romskih naselja
Najsiromašnji	16,7	23,2
Drugi	18,8	22,4
Srednji	19,7	20,2
Četvrti	21,2	18,2
Najbogatiji	23,5	16,1

Jedan od razloga za češću pojavu siromaštva među romskom decom nego u nacionalnom uzorku predstavlja to što na nacionalnom nivou imućnije porodice često imaju više dece, dok među Romima više dece imaju siromašnije porodice. Prosečan broj dece u porodicama iz najsiromašnijeg kvintila nacionalnog uzorka je 0,31, a u porodicama najbogatijeg kvintila 0,67. S druge strane, u uzorku iz romskih naselja, prosečan broj dece u porodicama iz najsiromašnijeg kvintila iznosi 1,99, a u najbogatijem 1,48.

Kada se radi o analizi siromaštva dece prvenstveno preko indeksa blagostanja, u cilju provere da li najniži kvintil blagostanja u nacionalnom uzorku i niža tri kvintila u uzorku iz romskih naselja zaista prave razliku između siromašnije i imućnije dece (ili linija podele treba da bude postavljena na drugom mestu) sprovedi smo kratku deskriptivnu analizu interne validnosti pokazatelja. Uporedili smo decile indeksa blagostanja i kvintile indeksa blagostanja u nekoliko varijabli koje posredno mere ekonomski položaj domaćinstava.⁷ To su sledeće varijable:

1. ST3S1 (da li je iko iz domaćinstva ikada primao novčanu socijalnu pomoć)
2. HC20A (da li domaćinstvo ima prihod od zarade s posla)
3. HC20F (da li domaćinstvo ima prihod od socijalnih primanja: novčane socijalne pomoći, dečijeg dodatka itd.)
4. HC20H (da li je domaćinstvo u situaciji da nema izvor prihoda)
5. MD8 (da li se dogodilo da u protekloj godini domaćinstvo nije bilo u stanju da plaća račune za komunalne usluge na vreme zbog finansijskih poteškoća)
6. MD14 (da li domaćinstvo može sebi da priušti da adekvatno greje svoj dom).

⁷ Rezultati ove analize prikazani su u Aneksu 1.

Nacionalni uzorak je pokazao (Tabele 1 i 2 u Aneksu 1) da se najniži decil najviše razlikuje od ostalih devet decila kod svih šest testiranih pokazatelja. Međutim, sprovođenje dalje analize poređenjem jednog decila s ostalima proizvelo bi mnogo statističke beznačajnosti zbog male veličine poduzorka (u prvom decilu se nalaze samo 392 slučaja). Stoga je korisno što je analiza pokazala da se najniži kvintil takođe znatno razlikuje od ostalih kvintila kod svih testiranih pokazatelja osim kod nedostatka prihoda u domaćinstvu.⁸ Deca iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja žive u domaćinstvima koja dobijaju novčanu socijalnu pomoć znatno češće od drugih, ređe imaju prihod od zarade, imaju više problema u plaćanju računa za komunalne usluge i više problema u obezbeđivanju adekvatnog grejanja u svojim domovima.

Gore navedena slika nije tako koherentna u uzorku iz romskih naselja (Tabele 3 i 4 u Aneksu 1). Kod nekih pokazatelja statistički značajna razlika se pojavljuje između šestog i sedmog decila, a kod drugih između sedmog i osmog decila. To otežava upotrebu kvintila kao tačaka preseka, jer ponekad postoji statistički značajna razlika između trećeg i četvrtog kvintila, a ponekad između četvrtog i petog kvintila. U tim okolnostima postoje dva razloga da se uzorak iz romskih naselja podeli na najnižih 60 procenata i ostale kada se radi o indeksu blagostanja. I ovde se pojavljuje problem malog poduzorka (kada bi se najviši kvintil uporedio sa ostala četiri, u tom poduzorku bi se našla samo 532 slučaja). Drugi razlog za poređenje najniža tri kvintila s ostalima predstavlja to što je ova analiza na taj način izvršena u glavnom nacionalnom izveštaju, kao i u izveštaju o dečijem siromaštvu objavljenom tokom istraživanja MICS5 (2014).

Drugi glavni indikator koji se koristi u ovom izveštaju — „ekvivalentni raspoloživi prihod” — predstavlja ukupne prihode domaćinstva, nakon oduzimanja poreza i drugih odbitaka, koji su dostupni za potrošnju ili štednju, podeljene sa brojem članova domaćinstva konvertovanih u ekvivalentne odrasle: članovi domaćinstva su izjednačeni ili su postali ekvivalentni njihovim ponderisanjem prema starosti, uz pomoć modifikovane skale ekvivalentnosti OECD.

Ekvivalentni raspoloživi prihodi računaju se u tri koraka:

1. Svi novčani prihodi svih članova domaćinstva iz svih izvora se sabiraju. To se odnosi na prihode od rada, investicija i socijalnih primanja, kao i sve ostale prihode domaćinstva. Porezi i socijalni doprinosi koji su plaćeni oduzimaju se od ovog iznosa.
2. Kako bi se uzele u obzir razlike u veličini i sastavu domaćinstava, ukupni (neto) prihodi domaćinstva dele se sa brojem „ekvivalentnih odraslih” prema standardnoj skali (ekvivalentnosti): modifikovanoj OECD skali. Po toj skali se dodeljuju ponderi svim članovima domaćinstva (pa se potom sabiraju da bi se došlo do ekvivalentne veličine domaćinstva):
  - ▲ 1 za prvu odraslu osobu;
  - ▲ 0,5 za drugu i svaku narednu osobu staru 14 i više godina;
  - ▲ 0,3 za svako dete mlađe od 14 godina.
3. Iznos koja se dobija zove se ekvivalentni raspoloživi prihod i on se pripisuje podjednako svakom članu domaćinstva.⁹

Kako bi se analiza finansijskog siromaštva približila metodologiji koja se koristi za procenu siromaštva na osnovu MICS podataka, kod podataka iz ankete EU-SILC ne koristimo pokazatelj rizika od siromaštva, već najnižih 20 procenata ekvivalentnog raspoloživog prihoda. Decu iz domaćinstava iz kvintila sa najnižim prihodima ipoređujemo sa decom iz ostalih porodica u Srbiji.

Konačno, u izveštaju se reč „dete” odnosi na svu decu od 0 do 17 godina, iako nemamo sve pokazatelje za svu decu ovog uzrasta, već za određene starosne grupe. MICS istraživanje se fokusira na decu mlađu od 5 godina i žene starosti od 15 do 49 godina, pa će se različite starosne grupe analizirati u odnosu na različite aspekte.

⁸ Ovaj pokazatelj nije diskriminatoran jer više od 98 procenata domaćinstava u svakom decilu ima najmanje jedan izvor prihoda.

⁹ Vidi https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalent_disposable_income

Uzorci

Kao što je navedeno u glavnom izveštaju istraživanja MICS 2019 za Srbiju, nacionalni reprezentativni uzorak je osmišljen tako da pruži procene napretka u odnosu na veliki broj pokazatelja položaja dece i žena na nacionalnom nivou, za gradska i druga¹⁰ područja i za četiri regiona: Beograd, Vojvodinu, Šumadiju i Zapadnu Srbiju te Južnu i Istočnu Srbiju. Gradska i druga područja u svakom regionu su identifikovana kao glavni stratumi uzorka, a uzorak domaćinstava je odabran u dve faze. U okviru svakog stratuma sistematski je odabran određeni broj popisnih krugova sa verovatnoćom izbora proporcionalnom veličini. Nakon što je u okviru odabranih popisnih krugova napravljen spisak domaćinstava, ta domaćinstva su podeljena u domaćinstva sa decom i bez dece do 5 godina i za svaku grupu je odabran poseban sistematski uzorak domaćinstava, primenom strategije uzorkovanja koja obezbeđuje izbor većeg broja domaćinstava sa decom mlađom od 5 godina. Na nacionalnom nivou je odabrano ukupno 8.101 domaćinstvo: 2.425 domaćinstava sa decom i 5.676 domaćinstava bez dece. Uzorak iz istraživanja MICS 2019 nije samoponderisan. Za prikazivanje rezultata su korišćeni uzorački ponderi.

Uzorak iz romskih naselja u Srbiji osmišljen je tako da obezbedi procene velikog broja pokazatelja položaja dece i žena u romskim naseljima na nacionalnom nivou, kao i za gradska i ostala područja. Gradska i ostala područja u četiri regiona su definisana kao osnovni stratumi uzorka, a uzorak je biran u dve faze. Primarne jedinice uzorkovanja odabrane u prvoj fazi činile su popisne krugove koji su imali po najmanje 20 romskih domaćinstava. U okviru svakog stratuma sistematski je odabran određeni broj popisnih krugova sa verovatnoćom izbora proporcionalnom veličini. Nakon što je u okviru odabranih popisnih krugova napravljen spisak domaćinstava, u svakom uzorku popisnih krugova je odabran sistematski uzorak domaćinstava. Ukupno su u romskim naseljima odabrana 1.934 romska domaćinstva: 1.196 sa decom od 0 do 17 godina i 738 bez dece. Uzorak iz romskih naselja za istraživanje MICS 2019 u Srbiji nije samoponderisan. Za predstavljanje rezultata korišćeni su uzorački ponderi.

Analiza u ovom izveštaju zasniva se na poduzorcima domaćinstava sa decom od 0 do 17 godina na nacionalnom nivou i na nivou romskih naselja. Za specifične pokazatelje koji se mere putem posebnih upitnika za decu, analiza se zasniva na poduzorcima dece od 0 do 4 godine i od 5 do 17 godina starosti. U prvom slučaju odabrana su sva deca uzrasta od 0 do 4 godine koja žive u domaćinstvima iz „glavnog” uzorka, dok je u drugom odabrano po jedno dete iz domaćinstava iz uzorka. Takav postupak je, s jedne strane, obezbedio nacionalni poduzorak od 1.967 dece i poduzorak iz romskih naselja od 1.096 dece uzrasta 0 do 4 godine koja ispunjavaju uslove, a s druge strane, nacionalni poduzorak od 1.824 dece i poduzorak iz romskih naselja od 1.010 dece uzrasta 5 do 17 godina koja ispunjavaju uslove. Međutim, ovde treba napomenuti nešto važno. Glavni pokazatelj analize siromaštva dece (indeks blagostanja) računa se na nivou domaćinstva. Isto tako, većina varijabli koje koristimo za objašnjavanje faktora siromaštva dece i opis njegovih karakteristika takođe se računa na nivou domaćinstva (npr. područje stanovanja, zanimanje, obrazovanje, etnička pripadnost i radni status nosioca domaćinstva, broj članova domaćinstva i broj dece u domaćinstvu, pokazatelji materijalne deprivacije, pokazatelji stambene deprivacije itd.). Otuda vrednosti pokazatelja važe za SVU decu u domaćinstvu, a ne samo za onu koja ispunjavaju uslove upitnika osmišljene za decu od 0 do 4 godine i od 5 do 17 godina. Iz tog razloga se većina statističkih podataka prikazanih u ovom izveštaju računa za uzorak SVE dece u odabranim domaćinstvima i za SVA domaćinstva koja su dala odgovore na relevantna pitanja. U skladu s tim, broj validnih domaćinstava u nacionalnom uzorku iznosi 2.662, a broj dece starosti od 0 do 17 godina je 4.741. U uzorku iz romskih naselja postoji 1.196 domaćinstava i 3.270 dece starosti od 0 do 17 godina koji su validni za analizu siromaštva dece za većinu pokazatelja.

Za anketu EU-SILC koristi se dvoetafni stratifikovani, rotacioni panel uzorak. Okvir uzorkovanja se zasniva na podacima popisa, gde su jedinice za odabir u prvoj fazi popisni krugovi, dok su u drugoj fazi jedinice za odabir domaćinstva. Popisne jedinice su stratifikovane prema vrsti naselja (gradsko/ruralno) i statističkom regionu (nivo NUTS2). U prvoj fazi, u okviru svakog stratuma, sistematski je odabran određeni broj popisnih krugova, sa verovatnoćom izbora proporcionalnom veličini. U drugoj fazi se sprovodi jednostavan slučajni odabir domaćinstava. U harmonizovanim bazama podataka za 2019. godinu prikazani su podaci za 5.130 domaćinstava i 13.733 lica. U domaćinstvima sa decom bilo je 2.776 dece od 0 do 17 godina, što je stvorilo poduzorak za našu analizu.

¹⁰ Zvanična statistika u Srbiji nema posebnu definiciju ruralnih naselja. Umesto toga, primenjuje se „administrativno-pravni” kriterijum koji opredeljuje naselja kao „gradska” ili „ostala”. Gradska naselja se kao takva prepoznaju aktom lokalne samouprave, a sva ostala naselja spadaju u kategoriju „ostala”.

DETERMINANTE, KARAKTERISTIKE I ISHODI SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI: MICS 2019, NACIONALNI UZORAK

Prvi važan nalaz je da u nacionalnom uzorku ima 16,7 procenata siromašne dece od 0 do 17 godina.¹¹ To su deca iz domaćinstava koja spadaju u najniži kvintil kompozitnog indeksa blagostanja. U tom pogledu nije pronađena značajna razlika između različitih starosnih kategorija: deca od 0 do 4 godine, 5–14 i 15–17 godina imala su jednaku šansu da pripadaju najnižem kvintilu indeksa blagostanja u Srbiji 2019. godine (vidi Tabelu 2). Takođe, nema razlike između devojčica i dečaka u pogledu siromaštva. Stoga nastavljamo sa analizom uticaja drugih potencijalnih determinanti siromaštva.

Determinante siromaštva dece — nacionalni uzorak

U ovom poglavlju predstavljamo uticaj određenih determinanti na siromaštvo dece. Tražimo značajne razlike u stopi siromaštva između različitih regiona, područja (gradskih i ostalih), nivoa obrazovanja majke, etničke pripadnosti i radnog statusa nosioca domaćinstva, veličina domaćinstava i broja dece u domaćinstvima. Nakon ove bivarijantne analize, prelazimo na multivarijantnu analizu u kojoj se analizira uticaj interakcije između prethodno pomenutih varijabli na siromaštvo dece u Srbiji.

Tabela 2. Socijalne determinante siromaštva dece

Procenat siromašne dece starosti od 0 do 17 godina u različitim socijalnim kategorijama, Srbija, 2019.

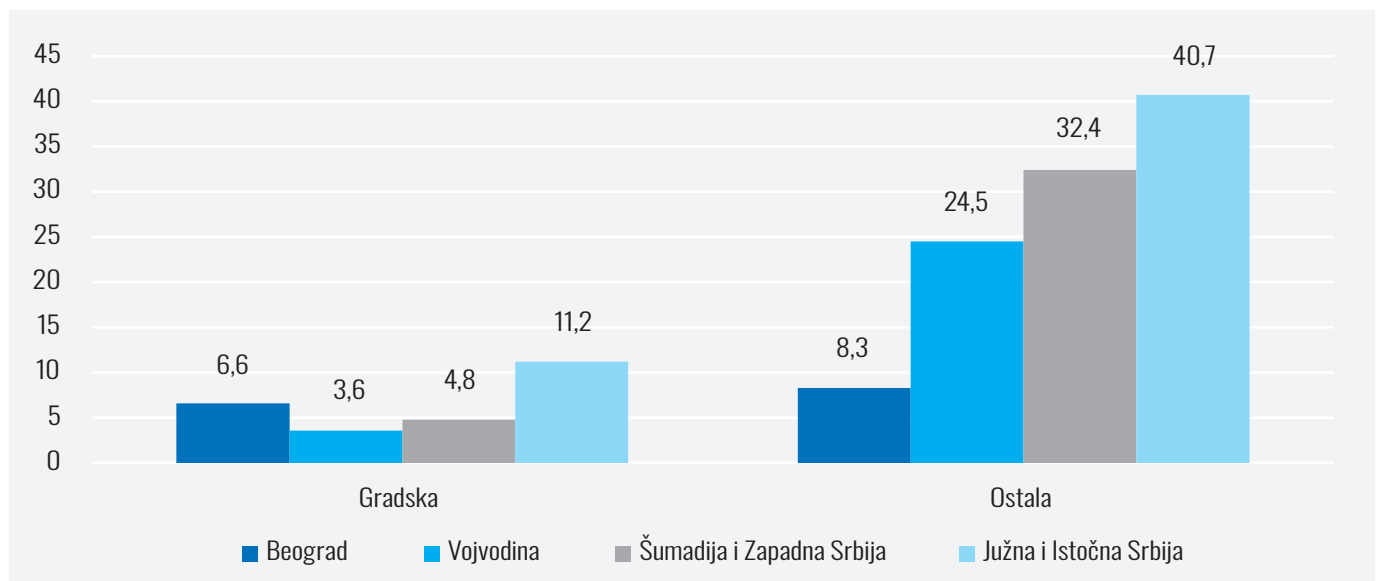
		Ostali	Najsiromašnijih 20%
Ukupno		83,3	16,7
Područje	Gradsko	93,6	6,4
	Ostalo	70,5	29,5
Region	Beograd	93,0	7,0
	Vojvodina	87,1	12,9
	Šumadija i Zapadna Srbija	79,8	20,2
	Južna i Istočna Srbija	74,4	25,6
Etnička pripadnost nosioca domaćinstva	Srpska	88,4	11,6
	Mađarska	81,9	18,1
	Bošnjaka	56,4	43,6
	Romska	13,2	86,8
	Druga / ne želi da se izjasni	93,1	6,9
Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	41,1	58,9
	Srednje	86,5	13,5
	Visoko	97,5	2,5
Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	86,1	13,9
	Nezaposlen	65,0	35,0
	Neaktivan	79,9	20,1

¹¹ Ovo je nešto manje od 17 procenata siromašne dece u nacionalnom uzorku iz istraživanja MICS 2014 (UNICEF, 2015).

		Ostali	Najsiromašnijih 20%
Veličina domaćinstva	Samohrani roditelj	85,5	14,5
	3–4 člana	90,1	9,9
	5+ članova	79,7	20,3
Broj dece od 0 do 17	1,00	86,2	13,8
	2,00	87,7	12,3
	3+	73,5	26,5
3 starosne grupe dece	0–4	82,4	17,6
	5–14	83,9	16,1
	15–17	82,6	17,4
2 starosne grupe dece	0–4	82,4	17,6
	5–17	83,7	16,3
Pol	Muški	83,4	16,6
	Ženski	83,2	16,8

Siromaštvo dece značajno varira u kategorijama svih odabranih varijabli osim starosti i pola. Međutim, ne utiču sve odabrane determinante podjednako na siromaštvo dece. Uticaj područja u kojem dete živi veoma je snažan, s obzirom na to da je 6,4 procenta gradske dece siromašno, za razliku od 29,5 procenata dece koja žive u ruralnim porodicama. Razlika među regionima¹² je takođe važna: deca iz Beograda se suočavaju sa siromaštvom mnogo ređe od dece iz Šumadije i Zapadne Srbije, odnosno iz Južne i Istočne Srbije. Deca iz regiona Vojvodine su negde između ove dve grupe. S obzirom na to da su to, u određenoj meri, dve geografske i socijalne determinante koje se preklapaju,¹³ proverili smo i međusobnu interakciju između varijabli područja i regiona. Rezultati pokazuju da je područje važnije od regiona. Konkretno, gradski delovi sva četiri regiona ne razlikuju se po siromaštvu dece, dok se među „ostalim”, negradskim područjima nalaze samo naselja u regionu Beograda koja beleže značajno manje siromaštvo dece od negradskih područja iz drugih regiona NUTS2 (vidi Tabelu 1 u Aneksu 2).

Slika 3. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica po indeksu blagostanja, po regionima i područjima stanovanja, u procentima

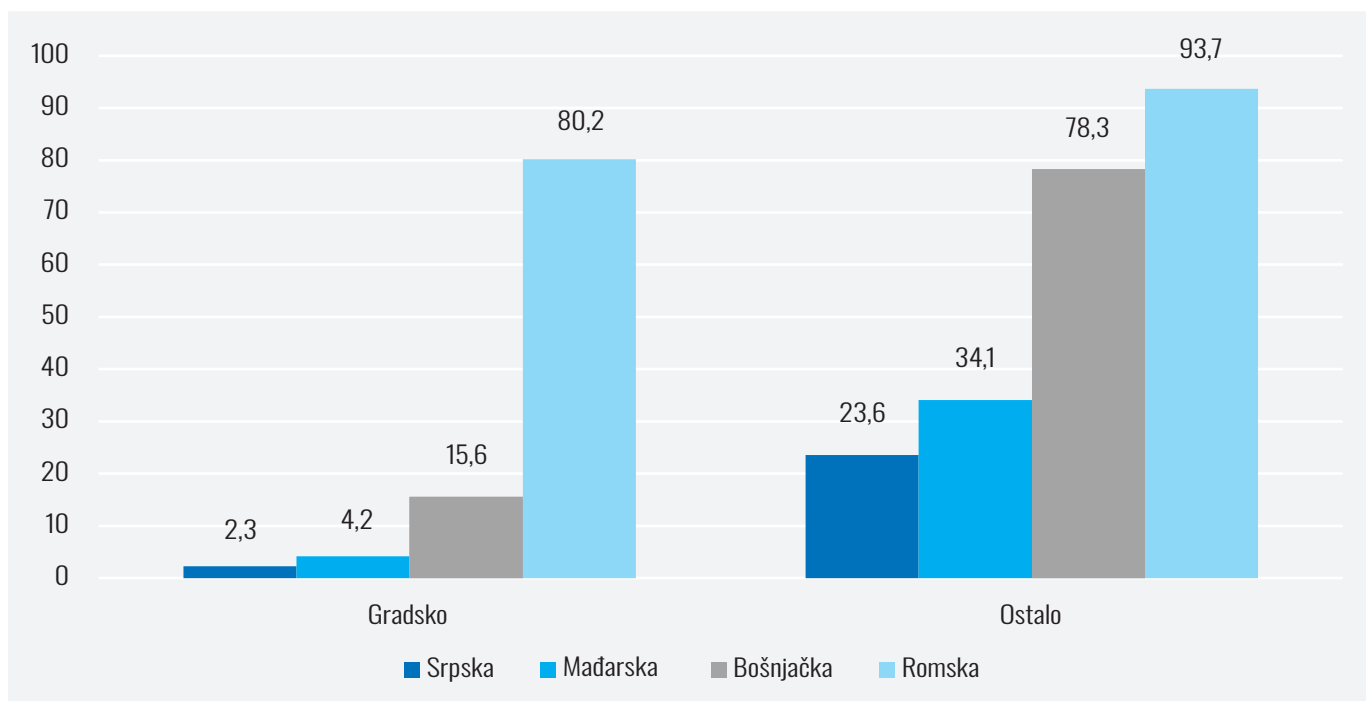

¹² Ovde se primenjuje zvanična klasifikacija NUTS2 u Srbiji.

¹³ U regionu Beograda 73% dece iz domaćinstava sa decom živi u gradskim naseljima, dok taj udeo u regionu Zapadne Srbije i Šumadije iznosi 40,4%.

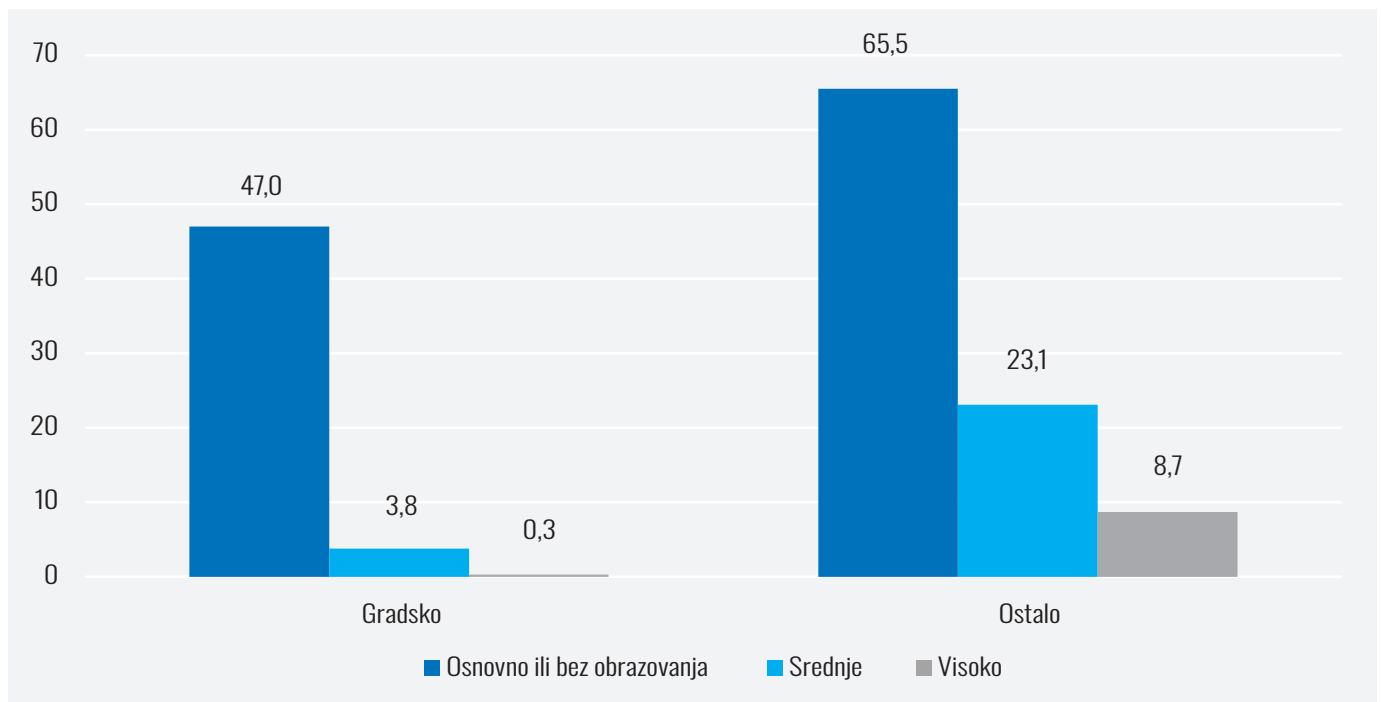
Sledeću važnu determinantu siromaštva dece predstavlja etnička pripadnost nosioca domaćinstva. Ovde se deca iz romskih domaćinstava suočavaju sa znatno većim siromaštvom od drugih etničkih grupa koje se pojavljuju u dovoljno velikom broju u uzorku (Srbi, Mađari i Bošnjaci). Ova varijabla je takođe u interakciji sa područjem kojem dete živi (vidi Tabelu 2 u Aneksu 2). U gradskim područjima deca iz romskih domaćinstava su značajno siromašnija, ali u ostalim područjima to važi i za bošnjačku decu. Deca iz ostalih područja iz ove dve manjinske grupe značajno su siromašnija od dece iz srpskih porodica, a deca iz romskih porodica su takođe siromašnija od dece iz mađarskih porodica.

Slika 4. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica po indeksu blagostanja, prema etničkoj pripadnosti nosioca domaćinstva i području stanovanja, u procentima

Snažan uticaj na siromaštvo dece ima i nivo obrazovanja majke. Tri nivoa obrazovanja — osnovno (ili bez obrazovanja), srednje i terciarno — razlikuju se po pitanju siromaštva dece. Deca čije majke imaju terciarno obrazovanje žive u porodici iz najsiromašnijeg kvintila u 2,5 procenata slučajeva. Deca čije su majke završile srednju školu siromašna su u 13,5 procenata slučajeva, dok je ovaj procenat mnogo veći među decom niskoobrazovanih ili neobrazovanih majki — 58,9 procenata. Obrazovanje majke je tako snažna determinanta siromaštva deteta da se gore navedena tri nivoa jasno razlikuju i u gradskim i u ostalim područjima, ali je siromaštvo dece izraženije u ostalim područjima (vidi Tabelu 3 u Aneksu 2). Među gradskom decom čije su majke visokoobrazovane siromaštvo praktično ne postoji, dok među decom visokoobrazovanih majki iz ostalih područja taj udeo iznosi 8,7 procenata. Uticaj gradskog područja je najočitiji među majkama sa srednjim obrazovanjem: ukoliko žive u gradskim područjima, siromaštvo među decom je prisutno u 3,8 procenata slučajeva, ali ukoliko žive u ostalim područjima, u kojima su njihove mogućnosti za zapošljavanje i ostvarivanje prihoda znatno manje, siromaštvo među decom iznosi čak 23,1 procenat.

Slika 5. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica po indeksu blagostanja, po regionima i nivou obrazovanja majke

Nivo obrazovanja majke je značajna i snažna determinanta i u domaćinstvima gde je nosilac srpske nacionalnosti i u onima u kojima nosilac domaćinstva pripada etničkoj manjini (mađarskoj, bošnjačkoj ili romskoj) (vidi Tabelu 3 u Aneksu 2). Bolje obrazovane majke žive sa manje siromašnom decom, ali je siromaštvo dece među majkama sa osnovnim obrazovanjem ili bez obrazovanja manje izraženo ukoliko je nosilac domaćinstva srpskog porekla: 42,6 procenata u poređenju sa 71,7 procenata ukoliko je nosilac domaćinstva pripadnik etničke manjine.

Očekuje se da status zaposlenosti nosioca domaćinstva utiče na siromaštvo dece. U istraživanju MICS 2019 u Srbiji to se vidi kroz znatno manji procenat siromašne dece u domaćinstvima čiji je nosilac zaposlen nego u domaćinstvima u kojima su nosioci nezaposleni ili neaktivni. Zanimljivo je, međutim, da se ova razlika ne uočava u gradskim područjima u kojima je siromaštvo dece manjeg obima, već u ostalim područjima (vidi Tabelu 1 u Aneksu 1). Razlika u siromaštvu je značajna između dece čiji su nosioci domaćinstva nezaposleni i dece čiji su nosioci domaćinstva zaposleni. Deca iz ostalih područja čiji su nosioci domaćinstva ekonomski neaktivni nalaze se negde između ove dve kategorije.

Struktura domaćinstava¹⁴ je pokazala određeni uticaj na siromaštvo dece, što znači da je kod dece iz domaćinstava sa 5 ili više članova veća incidenca siromaštva nego kod dece iz domaćinstava sa 3 do 4 člana (ali nije znatno viša nego kod dece iz domaćinstava sa samohranim roditeljem). Situacija je slična u pogledu broja dece u porodici, gde su domaćinstva sa 3 ili više dece znatno siromašnija od drugih.

¹⁴ Ovde smo napravili novu varijablu koja razlikuje domaćinstvo sa samohranim roditeljem, domaćinstva sa 3 do 4 člana i domaćinstva sa 5 i više članova.

Karakteristike siromaštva dece — nacionalni uzorak

U ovom poglavlju detaljnije opisujemo siromaštvo dece u Srbiji. Siromaštvo je multidimenzionalni fenomen. Pored finansijskih aspekata, manifestuje se i kroz materijalnu deprivaciju, stambenu deprivaciju i životne uslove. Na sledećim stranicama je prikazano kako se deca koja žive u domaćinstvima iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja razlikuju od ostalih u pogledu strukture izvora prihoda, primanja dečijeg dodatka, podrške u vezi sa školovanjem i eksterne finansijske podrške, kao i dostupne imovine, uslova stanovanja i uslova u okruženju.

Finansijski aspekti

Tabela 3. Različite karakteristike dečijeg siromaštva vezane za prihode

Procenat razlike po kategorijama među siromašnom decom i decom koja nisu siromašna starosti od 0 do 17 godina, Srbija, 2019.

		Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno
Ukupno		100,0	100,0	100,0
Primili pomoć u vidu novčane socijalne pomoći	Da	5,0	29,9	9,2
	Ne	95,0	70,1	90,8
Neki član domaćinstva ima bankovni račun	Da	97,4	64,7	92,0
	Ne	2,6	35,3	8,0
Prihod od zarade	Bez zarade	11,7	33,1	15,3
	Zarada	88,3	66,9	84,7
Prihod od samozaposlenosti	Bez prihoda	73,9	78,6	74,7
	Prihod od samozaposlenosti	26,1	21,4	25,3
Prihod od imovine	Bez prihoda	95,9	95,0	95,8
	Prihod od imovine	4,1	5,0	4,2
Penzija	Bez penzije	60,7	65,9	61,5
	Penzija	39,3	34,1	38,5
Naknade za nezaposlenost	Bez naknada	99,2	99,7	99,3
	Naknade za nezaposlenost	0,8	0,3	0,7
Socijalna primanja	Bez primanja	81,0	55,4	76,7
	Socijalna primanja	19,0	44,6	23,3
Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	68,9	55,6	66,6
	Nezaposlen	3,7	9,9	4,7
	Neaktivan	27,5	34,5	28,6

Ranije smo naglasili da je radni status nosioca domaćinstva jedna od determinanti siromaštva dece. Dodatni opis ove karakteristike pokazuje da se deca iz najnižeg kvintila ne razlikuju značajno od ostale dece u pogledu radnog statusa nosioca njihovog domaćinstva. Ipak, siromašnija deca češće žive u domaćinstvima čiji su nosioci nezaposleni, dok imućnija deca češće žive u domaćinstvima čiji su nosioci zaposleni. Zbog toga je prihod od zarade češće prisutan u domaćinstvima imućnije dece. Ta razlika, međutim, nije uočena kod prihoda od samozaposlenosti, već kod prihoda od zarade. To znači, s jedne strane, da je u Srbiji prihod od samozaposlenosti obično nizak, a s druge strane, da dobra zarada od poslodavca pravi značajnu razliku između domaćinstava iz najnižeg kvintila i drugih. To je dodatno potvrđeno nalazom da se deca iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i deca iz ostalih domaćinstava ne razlikuju značajno po prihodu od penzije, pa prihod od zarade ostaje jedini glavni finansijski faktor razlike između najsiromašnijih i ostalih domaćinstava. U vezi sa tim je i nalaz da siromašnija deca češće žive u domaćinstvima čiji su nosioci nezaposleni, dok imućnija deca češće žive u domaćinstvima čiji su nosioci zaposleni.

Gore pomenutom zaključku o važnosti prihoda od zarade suprotan je nalaz da domaćinstva najsiromašnije dece dobijaju novčanu socijalnu pomoć mnogo češće od domaćinstava ostale dece (šest puta češće). Ta domaćinstva takođe češće dobijaju socijalna primanja. Dve grupe se ne razlikuju u pogledu prihoda domaćinstava od imovine ili u formi naknada za nezaposlenost, a jedan od razloga je to što su obe te vrste prihoda veoma retke.

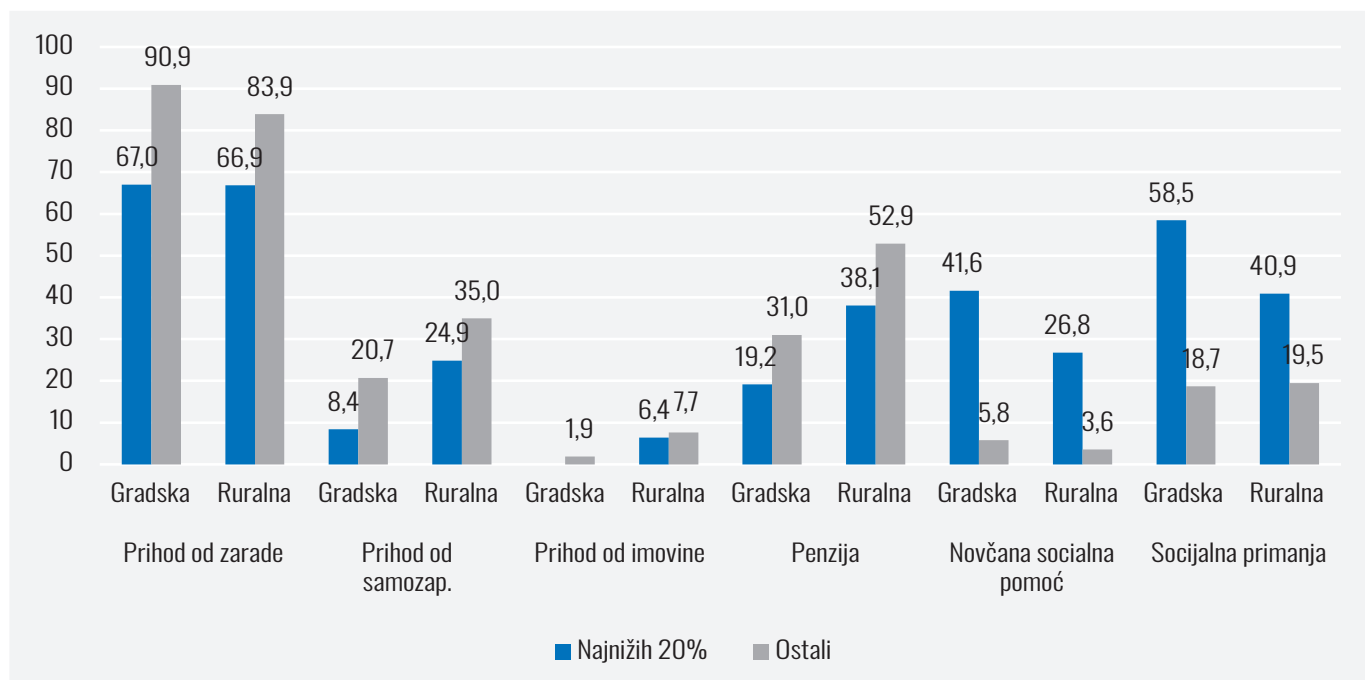
Još jedna karakteristika imućnijih domaćinstava sa decom jeste da neki od njihovih članova imaju bankovni račun — to važi za 97,4 procenta dece koja žive u tim domaćinstvima i za 64,7 procenata dece iz najsiromašnijih domaćinstava.

Odranije je poznat nalaz da je područje stanovanja (gradsko/ostalo) veoma važna determinanta siromaštva dece. Ovdje opisujemo navedene pokazatelji u gradskim i ostalim područjima. Prvo, važno je da se deca iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava u ostalim (ruralnim) područjima ne razlikuju značajno od dece iz ostalih domaćinstava u pogledu neaktivnosti i zaposlenosti nosilaca njihovih domaćinstava, ali se razlikuju u pogledu nezaposlenosti. Deset procenata dece iz domaćinstava u najnižem kvintilu u ruralnim područjima živi u domaćinstvu čiji je nosilac domaćinstva nezaposlen, dok u gornja četiri kvintila udeo dece čiji su nosioci domaćinstva nezaposleni iznosi 3 procenta. Ovo je najvažnija razlika u radnom statusu nosioca domaćinstva u pogledu područja stanovanja, jer se u gradskim područjima najsiromašnija i ostala deca ne razlikuju statistički značajno u pogledu radnog statusa nosioca domaćinstva.

Međutim, kada se radi prihodu od zarade kao izvoru prihoda domaćinstva, deca iz domaćinstava u najnižih 20 procenata po indeksu blagostanja, i u gradskim i u ostalim područjima, mnogo ređe žive sa nosiocem domaćinstva koji ostvaruje prihod od zarade nego ostala deca. U gradskim područjima, u najnižem kvintilu, 67 procenata nosilaca domaćinstava sa decom prima prihode od zarade, a među decom iz ostalih domaćinstava takvih je 90,9 procenata. U ruralnim područjima, 18,7 procenata dece iz domaćinstava u najnižem kvintilu ima nosioca domaćinstva koji prima prihode od zarade, a među ostalom decom 58,5 procenata živi sa takvim nosiocem domaćinstva.

Nasuprot tome, novčana socijalna pomoć predstavlja važan izvor prihoda za najnižih 20 procenata domaćinstava, što je mnogo veći procenat nego kod ostalih domaćinstava, i u gradskim i u ostalim područjima. Ona je prisutna u najnižih 20 procenata domaćinstava u gradskim područjima u 41,6 procenata slučajeva, a u ostalim domaćinstvima u 5,8 procenata slučajeva. U ruralnim područjima, 26,8 procenata dece iz domaćinstava u najnižem kvintilu koristi prednosti ovog socijalnog davanja, a 3,6 procenata među ostalim seoskim domaćinstvima. Isto važi i za primanje socijalnih beneficija: češće je među siromašnijom decom te u gradskim i ruralnim područjima.

Slika 6. Udeli dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata indeksa blagostanja i ostalih domaćinstava čija domaćinstva ostvaruju prihode iz različitih izvora, u gradskim i ruralnim područjima, u procentima

Disagregiranje podataka po području stanovanja otkriva još tri nalaza koja nisu bila uočljiva pri opisivanju strukture prihoda čitavog uzorka. Naime, postoji statistički značajna razlika između dece iz domaćinstava u najnižih 20 procenata indeksa blagostanja i ostale dece kada je u pitanju prihod od penzije, imovine i samozaposlenosti. Prihod od samozaposlenosti i imovine daje prednost deci iz imućnijih domaćinstava u gradskim područjima, dok prihod od penzije daje prednost deci iz imućnijih domaćinstava u ruralnim područjima. Takav relativni značaj penzije potvrđuje njen značaj za dobrobit seoskih domaćinstava.

Dečiji dodatak (DD) predstavlja sledeću važnu stvar u vezi sa finansijskim aspektima siromaštva dece. U Tabela 4 prikazuje razliku između najsiromašnijih 20 procenata i ostale dece u udelu dece koja dobijaju DD i razloge za nepodnošenje ili neobnavljanje zahteva za DD.

Tabela 4. Dečiji dodatak (DD)

Procenat dece starosti od 0 do 18 godina za koju su domaćinstva primala DD, procenat dece za koju su domaćinstva primala DD tokom najmanje 12 meseci i procentualna distribucija dece po osnovu glavnog razloga zbog kojeg domaćinstvo nije podnelo ili obnovilo zahtev za DD u prethodnih 12 meseci, Srbija, 2019.

	Ukupno	Najsiromašnijih 20%	Ostali
Procenat dece za koju su domaćinstva primala DD [1][A]	30,8	57,5	25,9
Procenat dece za koju su domaćinstva primala DD tokom najmanje 12 meseci [2][B]	23,7	43,2	20,1
Broj dece starosti od 0 do 18 godina	3.223	499	2.724
Procentualna distribucija dece po osnovu glavnog razloga zbog kojeg domaćinstvo nije podnelo ili obnovilo zahtev za DD u prethodnih 12 meseci			
Nije bilo potrebno	28,5	14,0	29,9
Nisu znali kako da podnesu zahtev	1,5	2,7	1,4
Komplikovan administrativni postupak	3,9	7,0	3,6
Skup administrativni postupak	0,6	1,9	0,5
Znaju da ne ispunjavaju uslove	47,3	35,8	48,4
Rečeno im je da ne ispunjavaju uslove	16,9	32,7	15,4
Drugo	0,5	1,9	0,4
Nema podataka	0,7	4,0	0,4
Ukupno	100	100	100
Broj dece starosti od 0 do 18 godina za koju domaćinstvo nije podnelo zahtev za DD u prethodnih 12 meseci	2.121	189	1.933

[1] MICS pokazatelj EQ.S2 — Deca za koju su domaćinstva primala dečiji dodatak

[2] MICS pokazatelj EQ.S3 — Deca za koju su domaćinstva primala dečiji dodatak najmanje 12 meseci

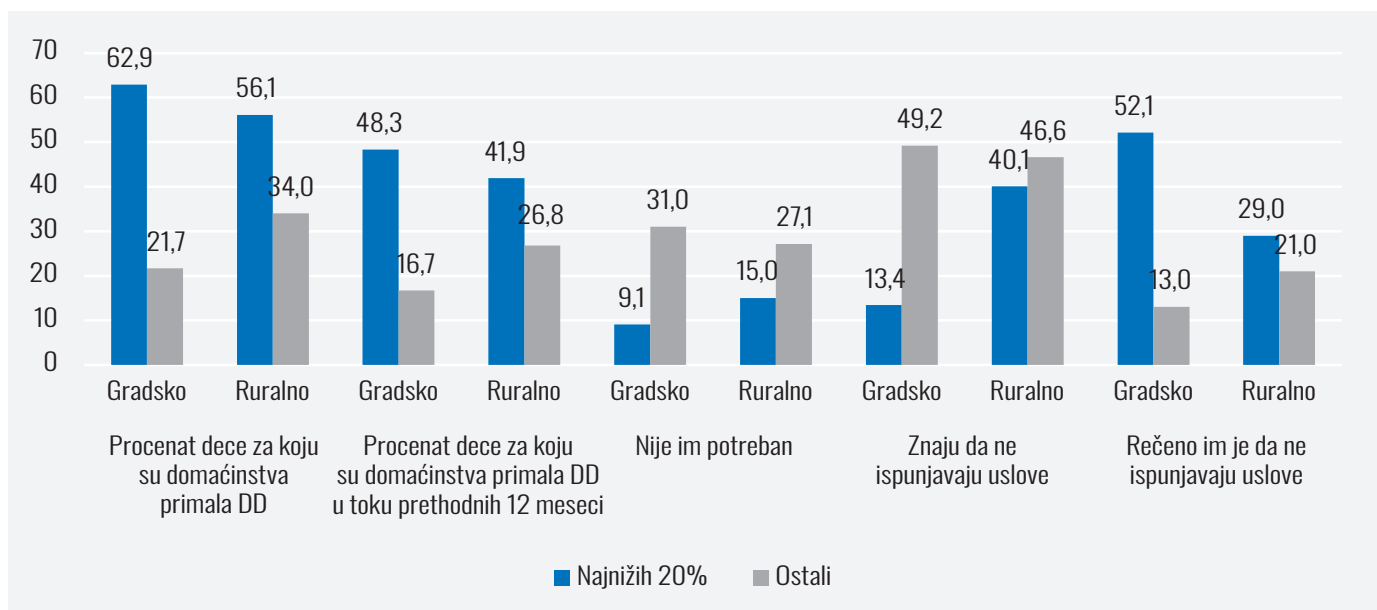
[A] Deca za koju su domaćinstva primala DD jesu deca za koju je zahtev podnet ili obnovljen u prethodnih 12 meseci i za koju je zahtev odobren.

[B] Deca za koju je domaćinstvo primalo DD najmanje 12 meseci jesu deca za koju je zahtev podnet ili obnovljen u prethodnih 12 meseci, za koju domaćinstvo prima DD i prima ga duže od 12 meseci.

Udeo dece čija su domaćinstva primala DD, bilo nedavno ili u prethodnih 12 meseci, bio je više nego dvostruko veći među decom iz najsiromašnijeg kvintila nego među ostalom decom. Ovaj oblik novčanog davanja koje se obezbeđuje u okviru sistema socijalne i dečije zaštite očigledno je veoma važan za najsiromašnija domaćinstva. Otuda je među njima upola manje onih koji su rekli da se nisu prijavili za DD zato što nemaju potrebu za DD nego među imućnijim domaćinstvima. Ona su, umesto toga, pominjala druge razloge (mnogo više od domaćinstava iz ostala četiri kvintila), npr. skup administrativni postupak, komplikovan administrativni postupak, pa čak i da im je rečeno da ne ispunjavaju uslove (njihovi brojevi su slični onima iz izveštaja MICS5 o siromaštvu dece — UNICEF, 2015: 98). Činjenica da jedna trećina dece koja žive u 20 procenata najsiromašnijih domaćinstava ne prima DD zato što je njihovim roditeljima rečeno da ne ispunjavaju uslove ukazuje na dobro poznatu činjenicu da su mere novčane socijalne pomoći u Srbiji dobro targetirane, ali da je njihov opseg uzak.

Kada uvedemo područje stanovanja kao medijatorsku deskriptivnu varijablu, dolazimo do nekih zanimljivih zaključaka. Kao što je ranije rečeno, nizak indeks blagostanja je češći u ruralnim područjima. Zbog toga ne samo da domaćinstva sa decom iz ruralnih područja češće primaju ili su primala DD u poslednja dva meseca nego gradska domaćinstva sa decom, već je u ruralnim područjima razlika između dece iz kvintila sa najnižim indeksom blagostanja i ostalih manja nego u gradskim područjima. Međutim, pitanje u vezi sa kojim se gradska i ruralna domaćinstva ne razlikuju značajnije predstavlja glavni razlog za one koji ne podnose zahtev za DD: zato što su znali da ne ispunjavaju uslove za dobijanje dečijeg dodatka. Međutim, dok u gradskim područjima to znatno više važi za domaćinstva iznad najnižeg kvintila indeksa blagostanja, u ruralnim područjima i najniži kvintil i ostali često biraju ovaj odgovor. S druge strane, domaćinstava iz najsiromašnijih 20 procenata u gradskim područjima češće navode da im je rečeno da ne ispunjavaju uslove nego ostali kvintili. U ruralnim područjima ponovo nema razlike u tom pogledu između najsiromašnijih domaćinstava i ostalih.

Slika 7. Korisnici DD i razlozi za neprimanje DD među onima koji nisu podneli zahtev, po regionima stanovanja, u procentima

Napomena: Vrednosti obeležene podebljanim brojevima zasnivaju se na 25–49 slučajeva.

Sledeću karakteristiku siromaštva dece koja je uočena u okviru finansijskih aspekata predstavlja podrška u vezi sa školovanjem.

Tabela 5. Učešće u programu podrške školovanju: članovi domaćinstva starosti od 5 do 17 godina u domaćinstvima sa decom
Procentat dece i mladih od 5 do 17 godina u domaćinstvima sa decom koji trenutno pohađaju osnovno obrazovanje ili više i koji su dobijali podršku za školarinu i drugu podršku vezanu za školu tokom školske 2019/20. godine, Srbija, 2019.

	Finansijska ili materijalna podrška vezana za obrazovanje			Bez podrške u školovanju	Broj članova domaćinstva starosti od 5 do 17 godina koji trenutno pohađaju osnovno obrazovanje ili viši nivo
	Subvencije (vrtić), stipendija ili školarina	Ostala podrška u vezi sa školovanjem	Subvencije (vrtić), stipendija, školarina ili druga podrška u vezi sa školovanjem [1]		
Ukupno	2,1	10,3	11,9	88,1	14.803
Najsiromašniji kvintili i ostali					
Najsiromašnijih 20%	1,4	18,0	18,8	81,2	2.471
Ostali	2,3	8,8	10,5	89,5	12.332

[1] MICS pokazatelj EQ.6 — Podrška u vezi sa školovanjem

S obzirom na to da je ukupan udeo dece koja su dobila subvenciju za vrtić, školarinu ili stipendiju vrlo nizak, razlika između dece iz najsiromašnijeg kvintila i ostale dece nije statistički značajna. Međutim, ima znatno više dece iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja nego ostale dece koja primaju ostalu podršku u vezi sa školovanjem, što čini skorove za MICS pokazatelj EQ.6 znatno različitim u korist najsiromašnije dece.

Na kraju, želeli smo da vidimo i da li su ispitanici iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava bolje upoznati sa eksternom ekonomskom podrškom te da li je češće koriste (MICS pokazatelj EQ.2.4).

Tabela 6. Upoznatost sa eksternom ekonomskom podrškom i njeno korišćenje po područjima stanovanja

Procenat ispitanika iz domaćinstava sa decom koji su upoznati sa eksternom ekonomskom podrškom i prijavljuju da su je primali, Srbija, 2019.

			Procenat ispitanika iz domaćinstava koji su		Broj domaćinstava	
			upoznati sa programima ekonomske pomoći	upoznati sa pomoći/eksternom ekonomskom podrškom i prijavljuju da su je koristili		
Područje	Gradsko	Ukupno	100,0	53,0	8.182	
	Ostalo	Ukupno	99,7	75,9	6.621	
Područje	Gradsko	Najsiromašniji kvintili i ostali	Najsiromašnijih 20%	100,0	88,8	520
			Ostali	100,0	50,6	7.662
	Ostalo	Najsiromašniji kvintili i ostali	Najsiromašnijih 20%	100,0	82,5	1.951
			Ostali	99,6	73,2	4.670

Svi domaćinstva su upoznata sa programima ekonomske pomoći. Ipak, postoji znatna razlika između najnižeg kvintila indeksa blagostanja i ostalih u udelu onih koji ih primaju. Činjenica da je ova razlika nastala više zbog jaza između gradskih domaćinstava još jednom pokazuje da su problemi siromaštva više rasprostranjeni u ruralnim nego u gradskim područjima (u ruralnim područjima jaz između najnižih 20 procenata i ostalih domaćinstava nije statistički značajan).

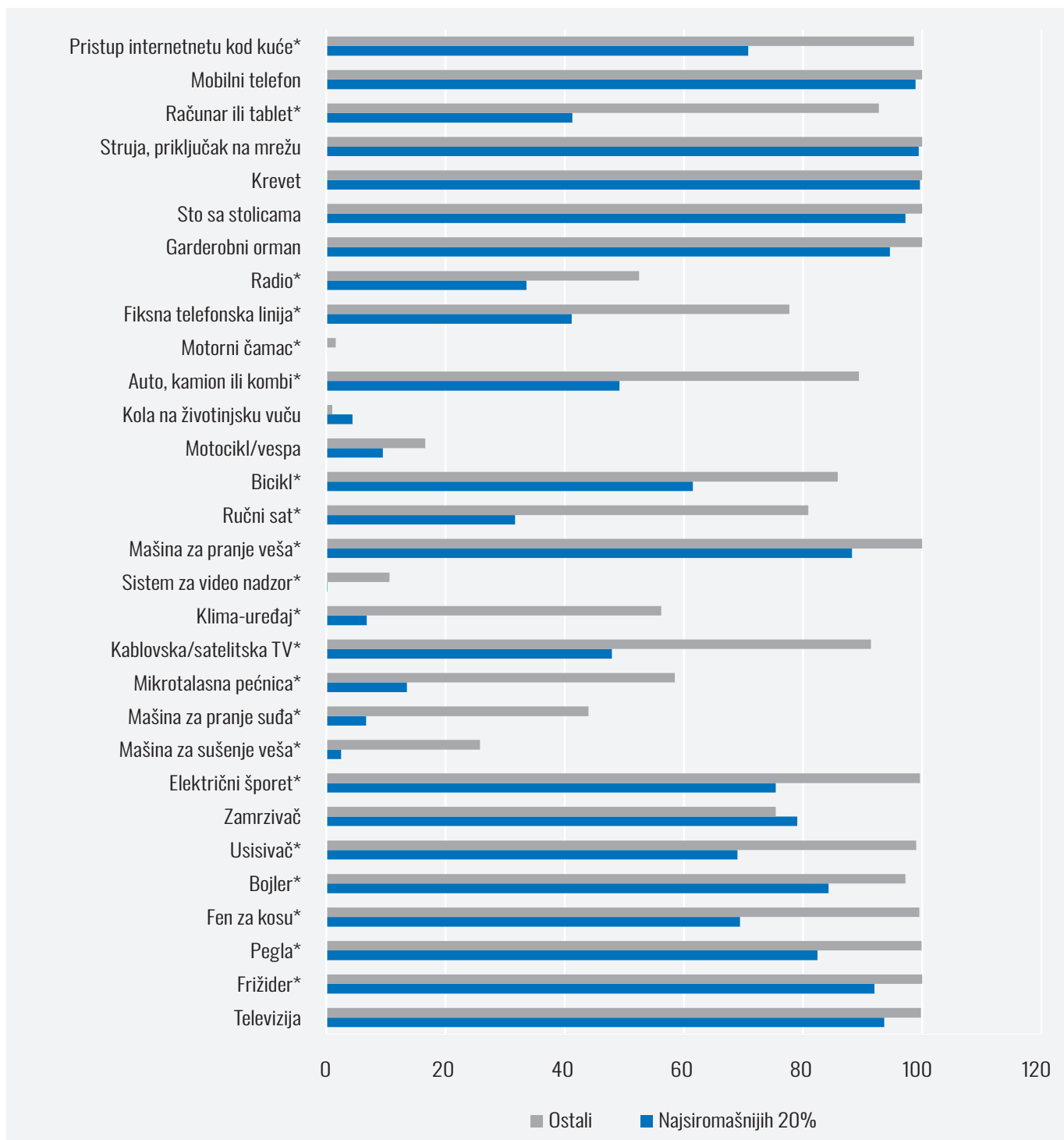
Vlasništvo nad imovinom

Indeks blagostanja, koji koristimo kao glavni pokazatelj siromaštva u ovom izveštaju, već sadrži mnoge pokazatelje na osnovu imovine u vlasništvu domaćinstva ili njegovih članova. Korisno je ipak opisati i pojedinačna dobra koja (ni)su dostupna deci u najsiromašnijim i ostalim domaćinstvima. Ovde predstavljamo udeo dece od 0 do 17 godina iz domaćinstava sa decom koja imaju različitu imovinu na raspolaganju.

Prvi zaključak sa Slike 8 je da je većina dobara manje dostupna deci iz najnižeg kvintila nego ostaloj deci. Osnovna dobra domaćinstva su podjednako dostupna najsiromašnijoj deci, npr. garderobni orman, krevet, sto sa stolicama, TV i struja. Čak se i mobilni telefon može smatrati osnovnim dobrom s obzirom na njegovu raširenost u celom svetu. Postoje određene specifičnosti. Iako mnogo siromašnijih domaćinstava ima frižider, njegovo prisustvo je znatno manje nego u domaćinstvima koja nisu siromašna, gde je zastupljenost frižidera 100 procenata. S druge strane, najsiromašnijih 20 procenata i ostala domaćinstva se ne razlikuju znatnije u posedovanju zamrzivača. To je, navodno, zbog toga što većina bogatijih domaćinstava kupuje svežu hranu, a mnoga siromašnja domaćinstva kupuju hranu po niskim cenama i drže je u zamrzivaču. Mobilni telefoni mogu da obezbede pristup internetu i time se u određenoj meri premošćava jaz u pogledu posedovanja računara i pristupa internetu. Međutim, to sprečava digitalno uključivanje najsiromašnije dece, što je postalo

očigledno tokom onlajn nastave u vreme pandemije kovida-19. Na kraju, činjenica da tako veliki broj siromašnijih domaćinstava nema električni šporet, iako sva imaju struju u domaćinstvu, ukazuje na činjenicu da se okreću jeftinijoj energiji, a u Srbiji je to obično drvo.

Slika 8. Udeli dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižeg kvintila indeksa bogatstava i ostale dece koja imaju na raspolaganju dobra domaćinstva i lična dobra, u procentima

Napomena: * označava statistički značajnu razliku.

Kada se izvrši disagregiranje po području stanovanja (gradsko/ruralno), uočavaju se samo tri odstupanja od stanja prikazanog na Slici 8. Prvo, u gradskim područjima ne postoji statistički značajna razlika između najsiromašnijih i ostalih domaćinstava u posedovanju bojlera. Drugo, statistički značajna razlika u posedovanju kola na životinjsku vuču proizlazi iz činjenice da 0,4 procenta imućnijih domaćinstava u gradskim područjima ima jedna takva kola za razliku od 0 procenata u domaćinstvima iz najsiromašnijih 20 procenata! Treće, postoji statistički značajna razlika u posedovanju zamrzivača u ruralnim područjima: poseduju ga 83,3 procenta domaćinstava iz najsiromašnijeg kvintila i 94,2 procenta ostalih domaćinstava. Na kraju, kada je reč o prethodno pomenutom digitalnom uključivanju siromašne dece, treba napomenuti da čak i u ruralnim područjima deca iz porodica koje su iznad najnižih 20 procenata imaju dobre izgleda u tom pogledu. Njih 93,8 procenata ima na raspolaganju računar ili tablet, a 98,2 procenta ima pristup internetu.

Stanovanje i životno okruženje

Uslovi stanovanja su obično jedan od najočiglednijih aspekata siromaštva i, istovremeno, veoma važan aspekt za zdravlje i razvoj dece. Jedan od pokazatelja uslova stanovanja je vlasništvo nad stambenom jedinicom: ta okolnost može da utiče na ukupan finansijski položaj domaćinstva, stabilnost i sigurnost životnih uslova. Drugi pokazatelj je kvalitet stanovanja: skup potpokazatelja koji govore da li domaćinstvo živi u uslovima u kojima nema vlage, tame, truleži itd.

Postoji još jedan, opštiji aspekt uslova stanovanja koji se odnosi na neposredno okruženje u kojem deca žive. U MICS istraživanjima on se predstavlja kroz pitanja o problemima u vezi sa tim gde živi domaćinstvo: prevelika buka spolja, zagađenje vazduha ili vode u lokalnoj sredini te kriminal, nasilje i vandalizam.

Tabela 7. Karakteristike uslova stanovanja

Procentualna raspodele dece starosti od 0 do 17 godina prema odabranim karakteristikama u pogledu stanovanja, Srbija, 2019.

		Ukupno	Najsiromašniji kvintil i ostali	
			Najsiromašnijih 20%	Ostali
Ukupno		100,0	100,0	100,0
Domaćinstvo poseduje stan/kuću	Posедује	92,2	91,0	92,4
	Iznajmljuje	7,8	9,0	7,6
Problem sa stanom/kućom: krov koji prokišnjava	Da	14,0	35,3	9,8
	Ne	86,0	64,7	90,2
Problem sa stanom/kućom: vlaga	Da	23,4	50,8	18,0
	Ne	76,6	49,2	82,0
Problem sa stanom/kućom: trulež	Da	14,5	43,1	8,8
	Ne	85,5	56,9	91,2
Stan/kuća previše mračni	Da	10,3	16,4	9,1
	Ne	89,7	83,6	90,9
Stan/kuća ima tuš kabinu ili kadu	Da	96,9	82,4	99,8
	Ne	3,1	17,6	0,2
Domaćinstvo zamenjuje nameštaj kada se pohaba ili ošteti	Da	66,6	30,4	73,8
	Ne	33,4	69,6	26,2
Domaćinstvo nema toalet na ispiranje i tuš ili kadu u kući	Ne	97,1	82,9	100,0
	Da	2,9	17,1	0,0

		Ukupno	Najsiromašniji kvintil i ostali	
			Najsiromašnijih 20%	Ostali
Domaćinstvo ima krov koji prokišnjava, ili vlažne zidove, pod ili temelje, ili trule prozorske okvire ili pod	Ne	69,7	37,5	76,2
	Da	30,3	62,5	23,8
Postojeći problemi: buka	Da	17,3	12,0	18,4
	Ne	82,7	88,0	81,6
Postojeći problemi: životno okruženje	Da	31,1	21,8	32,9
	Ne	68,9	78,2	67,1
Postojeći problemi: kriminal	Da	11,1	4,9	12,3
	Ne	88,9	95,1	87,7

Deca starosti od 0 do 17 godina iz domaćinstava u najnižih 20 procenata indeksa blagostanja ne razlikuju se od ostale dece u pogledu vlasništva nad stambenom jedinicom: 91 procenat domaćinstava u prvom slučaju i 92,4 procenata domaćinstava u drugom poseduje svoje stambene jedinice. Sa tako velikim procentom vlasništva nema ni značajne razlike u gradskim i ruralnim područjima. Međutim, ostali pokazatelji pokazuju značajnu razliku: najsiromašnija deca imaju mnogo gori kvalitet stanovanja, dok se ostala deca više suočavaju sa rizicima u životnom okruženju (zagađenje i kriminal/nasilje).

Da bismo objedinili pokazatelje kvaliteta stanovanja, izračunali smo dva kompozitna pokazatelja u skladu sa metodologijom SILC:

1. domaćinstva koja nemaju toalet na ispiranje i tuš ili kadu u kući,
2. domaćinstva koja imaju najmanje jedan od sledećih problema:
  - ▲ krov koji prokišnjava,
  - ▲ vlažne zidove, pod ili temelje,
  - ▲ trule prozorske okvire ili pod.

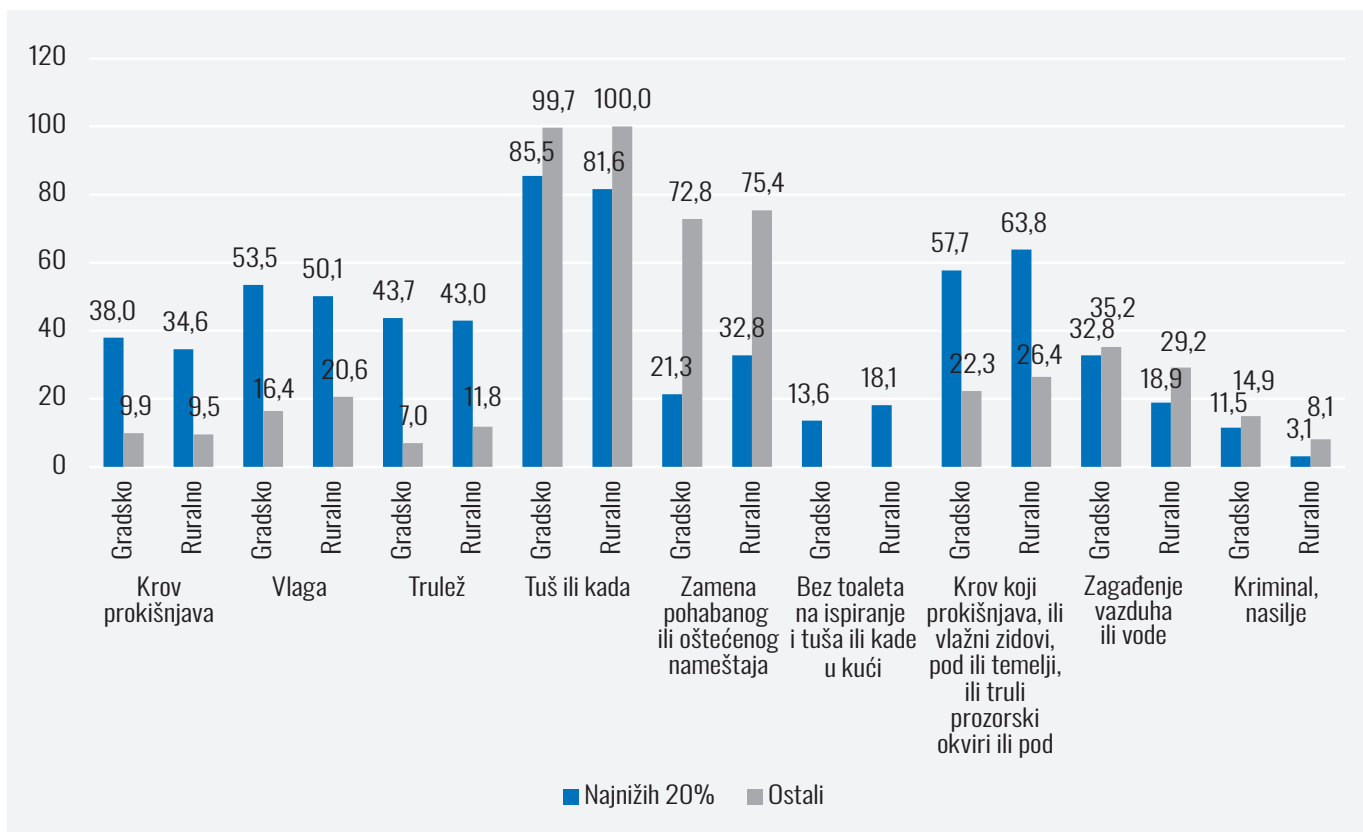
Jedini pokazatelj kvaliteta stanovanja u kojem se najsiromašnija deca ne razlikuju od ostale dece jeste previše mračan stan/kuća (što je još jedan SILC pokazatelj stambene deprivacije). Po svim drugim pokazateljima, uključujući dva gore pomenuta kompozitna pokazatelja, deca iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava nalaze se u gorjoj poziciji od ostale dece.

S druge strane, buka spolja je jedini pokazatelj okruženja u vezi sa stanovanjem u odnosu na koji najsiromašnija i ostala deca žive u sličnim uslovima. Što se tiče zagađenja vazduha ili vode i kriminala, nasilja i vandalizma u lokalnoj sredini, imućnija domaćinstva se suočavaju sa gorim životnim uslovima od najsiromašnijih. To ne predstavlja iznenađenje jer je incidenca siromaštva mnogo veća u ruralnim područjima u kojima su zagađenje i kriminal obično mnogo manji nego u gradskim područjima.

Postoje i druge značajne razlike između gradskih i ruralnih područja u pogledu stambene deprivacije dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava. Naime, krov koji prokišnjava, vlaga, trulež i zamena nameštaja predstavljaju problem za najsiromašniju, ali ne i za ostalu decu, i u ruralnim i u gradskim područjima. Tuš ili kada u kući ili toalet na ispiranje u kući nisu nešto po čemu se razlikuju te dve grupe dece u gradskim područjima, ali su definitivno izvor nejednakosti u ruralnim područjima. S druge strane, kada je reč o pokazateljima okruženja u pogledu stanovanja, ne postoji statistički značajna razlika između dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece, ni u gradskim ni ruralnim područjima. U skladu s tim, možemo reći da sva deca u ruralnim područjima žive u manje zagađenim okruženjima sa manje kriminala i nasilja, a deca iz gradskih područja se više suočavaju sa ovim problemima u svom okruženju, bez obzira na status blagostanja.

Slika 9. Udeli dece starosti od 0 do 17 godina iz domaćinstava u najnižih 20 procenata po indeksu blagostanja i ostalih domaćinstava, čija se domaćinstva suočavaju sa posebnim problemima deprivacije u pogledu stanovanja i okruženja, u gradskim i ruralnim područjima, u procentima

Ishodi siromaštva dece — nacionalni uzorak

Siromaštvu dece korisno je pristupiti kao procesu sa kojim se dete susreće u kontekstu različitih razvojnih izazova. Porodično siromaštvo utiče na razvoj i uključivanje deteta u društvo u različitim fazama: upis u matične knjige, uhranjenost, obrazovanje, postignuća. Neki od ishoda siromaštva dece koji stvaraju prepreke prosperitetnom razvoju jesu pothranjenost, napuštanje škole, rani brak i dečiji rad.

U ovom poglavlju razmatramo kako se deca u porodicama iz najnižeg kvintila po indeksu blagostanja razlikuju od ostale dece u pogledu nekoliko aspekata ishoda siromaštva (upis u matičnu knjigu rođenih, uhranjenost, disciplinovanje deteta, socijalna ekonomska aktivnost i dečiji rad te dečiji brak) kako bismo videli da li se najsiromašnija deca suočavaju s više prepreka od ostale dece.

Upis u matične knjige rođenih

Upis u matičnu knjigu rođenih ne predstavlja temu o kojoj se govori kada se raspravlja o siromaštvu dece u Srbiji. Udeo dece od 2 do 4 godina koja su upisana u matične knjige rođenih je 99,9 procenata, i u gradskim i u ruralnim područjima (vidi Tabelu 1 u Aneksu 4). Izvod iz matične knjige rođenih nije izdat svoj deci iz uzorka, ali je udeo onih koji ga nemaju veoma mali: 0,8 procenata u gradskim područjima i 1,6 procenata u ruralnim područjima.

Uhranjenost

Ovde se analizira osam MICS pokazatelja kako bi se ustanovilo da li su među decom mlađom od 5 godina iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja češći pothranjenost, zaostajanje u rastu, zaostajanje telesne težine u odnosu na visinu ili gojaznost u odnosu na ostalu decu. Statistički značajne razlike su uočene kod dva pokazatelja: [3] umereno i teško zaostajanje u rastu i [6] teško zaostajanje telesne težine u odnosu na visinu. S druge strane, veći udeo najsiromašnije dece zaostaje u rastu (njih 9,6 procenata, u poređenju sa 4,4 procenta među ostalom decom), ali ostala deca imaju veći procenat teškog zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu od najsiromašnijih. U vezi s poslednjim podatkom treba naglasiti da se radi o 0 procenata najsiromašnije dece i 0,65 procenata ostale dece sa teškim zaostajanjem telesne težine u odnosu na visinu. Generalno, možemo reći da siromaštvo utiče na rast dece i pogoršava zaostajanje u rastu.

Tabela 8. Stanje uhranjenosti dece

Procenat siromašne i ostale dece mlađe od 5 godina po stanju uhranjenosti prema tri antropometrijska indeksa: težina u odnosu na uzrast, visina u odnosu na uzrast i težina u odnosu na visinu, Srbija, 2019.

		Telesna težina za dati uzrast		Visina za dati uzrast		Telesna težina za datu visinu			
		Pothranjenost		Zaostajanje u rastu		Zaostajanje težine u odnosu na visinu		Gojaznost	
		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata iznad	
		-2 SD [1]	-3 SD [2]	-2 SD [3]	-3 SD [4]	-2 SD [5]	-3 SD [6]	+2 SD [7]	+3 SD [8]
Ukupno		1,0	0,2	5,4	1,9	2,6	0,5	10,9	2,5
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	1,5	0,0	9,6	0,6	2,6	0,0	8,9	1,2
	Ostali	0,9	0,2	4,4	2,2	2,6	0,6	11,5	2,8
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	1,5	0,0	9,6	0,6	2,6	0,0	8,9	1,2
	Drugi	0,5	0,0	4,2	0,3	1,4	0,3	7,3	3,0
	Srednji	1,0	1,0	5,2	2,9	2,4	0,7	10,8	4,7
	Četvrti	0,2	0,0	4,9	2,6	4,5	1,0	13,0	1,9
	Najbogatiji	2,1	0,0	3,0	2,6	1,6	0,4	13,8	1,9

[1] MICS pokazatelj TC.44a — Prevalencija pothranjenosti (umerena i teška)

[2] MICS pokazatelj TC.44b — Prevalencija pothranjenosti (teška)

[3] MICS pokazatelj TC.45a — Prevalencija zaostajanja u rastu (umereno i teško); SDG indikator 2.2.1

[4] MICS pokazatelj TC.45b — Prevalencija zaostajanja u rastu (teško)

[5] MICS pokazatelj TC.46a — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (umereno i teško); SDG indikator 2.2.2

[6] MICS pokazatelj TC.46b — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (teško)

[7] MICS pokazatelj TC.47a — Prevalencija gojaznosti (umerena i teška); SDG indikator 2.2.2

[8] MICS pokazatelj TC.47b — Prevalencija gojaznosti (teška)

Napomena: Imenici za telesnu težinu za dati uzrast, telesnu visinu za dati uzrast i telesnu težinu za datu visinu mogu da se razlikuju.

Deca se isključuju iz jednog ili više antropometrijskih pokazatelja u slučajevima kada njihova telesna težina i visina nisu izmerene ili su neprecizne (naznačeno), ili kada podatak o njihovom uzrastu nije dostupan, u zavisnosti od slučaja.

Još jedan važan nalaz je da su statistički značajne razlike između dve grupe dece u pogledu oba gore navedena pokazatelja (zaostajanje u rastu i teško zaostajanje telesne težine u odnosu na visinu) zapravo izražene među gradskom decom, a ne među decom u ruralnim područjima (vidi Tabelu 2 u Aneksu 4). U ruralnim područjima ne postoji značajna razlika između dece iz najsiromašnijih 20 procenata porodica i ostale dece u odnosu na bilo koji od navedenih pokazatelja. U gradskim područjima pojavljuju se još dva problema: imućnija deca su češće gojazna i veoma gojazna od najsiromašnijih 20 procenata dece.

Disciplinovanje dece

Što se tiče disciplinovanja dece, analiziramo stavove majki prema fizičkom disciplinovanju i upotrebi nasilnih disciplinarnih metoda u stvarnom životu. Majke dece iz domaćinstava iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja ne razlikuju se značajno od majki ostale dece u pogledu stava prema fizičkom disciplinovanju. Međutim, kada se podaci disagregiraju po području stanovanja, uočava se da u gradskim područjima sve majke imaju slične stavove, ali su u ruralnim područjima majke iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja manje sklone fizičkom kažnjavanju od majki iz ostalih domaćinstava: 5,7 procenata iz prve grupe i 12,4 procenta iz druge grupe smatra da je fizičko kažnjavanje potrebno za podizanje, vaspitanje ili obrazovanje deteta na odgovarajući način.

Kada se radi o stvarnom životu, čak i ove male razlike nestaju. Deca starosti od 1 do 14 godina iz domaćinstava iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja disciplinuju se na isti način kao i deca iz ostalih domaćinstava, bez obzira na područje stanovanja. Nasilno disciplinovanje se koristi kod više od 40 procenata dece.

Tabela 9. Disciplinovanje dece po područjima

Procenat siromašne i ostale dece starosti od 1 do 14 godina po metodi disciplinovanja kojoj bila izložena u prethodnih mesec dana, Srbija, 2019.

			Procenat dece starosti od 1 do 14 godina koja su bila izložena				Broj dece starosti od 1 do 14 godina		
			samo nenasilnim metodama	psihološkom kažnjavanju	fizičkom kažnjavanju bilo kakvom	teškom [A]		bilo kojoj nasilnoj metodi [1]	
Područje	Gradsko	Ukupno	47,9	42,5	19,7	0,5	46,8	2.115	
	Ostalo	Ukupno	52,0	36,2	19,2	0,9	41,2	1.407	
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	46,7	42,6	23,7	0,0	45,5	113
		Ostali		48,0	42,5	19,5	0,5	46,9	2.002
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	53,8	32,5	20,6	1,1	37,7	428
		Ostali		51,2	37,8	18,5	0,8	42,7	979

[1] MICS pokazatelj PR.2 — Nasilne metode disciplinovanja: SDG 16.2.1

[A] Teško fizičko kažnjavanje obuhvata: 1) udaranje ili šamaranje deteta po licu, glavi ili ušima, 2) prebijanje, odnosno udaranje deteta više puta svom snagom.

[B] Deca starosti 1 godine su isključena, jer se podaci o funkcionalnim teškoćama prikupljaju samo za decu starosti 2–14 godine.

Obrazovanje i razvoj

Obrazovanje se smatra jednim od glavnih socijalnih mehanizama i oblasti politike za prevazilaženje socijalne nejednakosti i siromaštva. Pristup obrazovnim ustanovama i završetak nivoa obrazovanja od velikog su značaja za razvoj sve dece. Ovaj izveštaj poredi pristup dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece predškolskim ustanovama, osnovnim školama i srednjim školama, kao i prelazak iz predškolskog u osnovno obrazovanje.

Tabela 10. Obrazovanje u ranom detinjstvu

Procenat siromašne i ostale dece starosti od 36 do 59 meseci koja pohađaju obrazovanje u ranom detinjstvu, Srbija, 2019.

		Procenat dece starosti od 36 do 59 meseci koja pohađaju obrazovanje u ranom detinjstvu [1]	Broj dece starosti od 36 do 59 meseci
Ukupno		60,6	746
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	10,5	124
	Ostali	70,5	623
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	10,5	124
	Drugi	48,0	124
	Srednji	67,4	117
	Četvrti	76,7	159
	Najbogatiji	80,2	222

[1] MICS pokazatelj LN.1 — Pohađanje obrazovanja u ranom detinjstvu

Gore navedeni podaci pokazuju da se pohađanje predškolskog obrazovanja znatno povećava sa skorom indeksa blagostanja. Udeo dece iz najnižeg kvintila blagostanja je sedam puta manji od udela najbogatijih 20 procenata dece. U najnižem kvintilu blagostanja u gradskim područjima nema dovoljno jedinica uzoraka da bi se došlo do pouzdanog zaključka o ovoj razlici, ali u ruralnim područjima udeo najsiromašnijih 20 procenata dece koja pohađaju predškolsku ustanovu iznosi 11,8 procenata, a među ostalom decom iz ruralnih područja 61,4 procenta (vidi Tabelu 3 u Aneksu 4). S druge strane, udeo dece koja pohađaju predškolsku ustanovu mnogo je manji u ruralnim nego u gradskim područjima. Sve u svemu, to znači da je institucionalno siromaštvo (nedostatak predškolskih ustanova) u ruralnim područjima kombinovano sa siromaštvom domaćinstva i utiče na uključivanje seoske dece u obrazovanje u ranom detinjstvu, zbog čega se ona zadržavaju u veoma ranjivom položaju.

Do ovog trenutka videli smo da deca iz najnižeg kvintila blagostanja zaostaju za ostalom decom u komponenti fizičkog razvoja (zaostajanje u rastu) i komponenti pristupa predškolskom obrazovanju. Kako bismo proverili da li te dve grupe dece prate obrazovne putanje sa različitim kapacitetima, predstavljamo postignuće najsiromašnije i ostale dece u četiri domena razvoja dece: poznavanje slova i brojeva, fizički razvoj, socio-emocionalni razvoj i učenje. U okviru ove analize predstavljamo i rezultate te dve grupe dece prema indeksu ranog razvoja deteta (ECD).

Tabela 11. Indeks ranog razvoja deteta

Procenat siromašne i ostale dece uzrasta od 3 do 4 godine koji se pravilno razvijaju u domenu poznavanja slova i brojeva, fizičkog razvoja, socio-emocionalnog razvoja i učenja, kao i po indeksu ranog razvoja deteta, Srbija, 2019.

		Procenat dece starosti od 3 do 4 godine koja se pravilno razvijaju po navedenim domenima				Indeks ranog razvoja deteta [1]	Broj dece starosti od 3 do 4 godine
		Poznavanje slova i brojeva	Fizički razvoj	Socio-emocionalni razvoj	Učenje		
Ukupno		35,1	99,8	96,9	100,0	97,2	746
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	18,2	100,0	98,9	100,0	99,5	124
	Ostali	38,4	99,8	96,5	100,0	96,7	623
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	18,2	100,0	98,9	100,0	99,5	124
	Drugi	37,2	99,5	95,6	100,0	95,6	124
	Srednji	33,0	100,0	96,6	100,0	96,6	117
	Četvrti	34,4	100,0	95,9	100,0	96,8	159
	Najbogatiji	44,8	99,6	97,4	100,0	97,3	222

[1] MICS TC.53 — Indeks ranog razvoja deteta; SDG indikator 4.2.1

Postoje male, ali statistički značajne razlike između najsiromašnijih 20 procenata i ostale dece u fizičkom razvoju i ECD indeksu, gde najsiromašnija deca imaju bolji rezultat od ostale dece. Najveća razlika je u poznavanju slova i brojeva, a deca iz gornja četiri kvintila imaju bolji skor od najsiromašnije dece. Isti zaključci o ranom razvoju deteta važe i za decu iz ruralnih područja, a verovatno i za gradsku decu (vidi Tabelu 4 u Aneksu 4), ali zbog malog broja jedinica uzorka iz gradskog područja u najnižih 20 procenata nije moguće doći do konačnog zaključka. Čini se da porodice iz gornja četiri kvintila ranije počinju da rade sa svojom decom i razvijaju im veštine koje deci pomažu da napreduju kroz obrazovni sistem. U drugim domenima sva deca imaju slične skorove.

Sledeći nivo obrazovanja je pripremni predškolski program (PPP), koji je obavezan u Srbiji za decu starosti 5,5 godina. PPP se može organizovati u vrtićima ili u školama te u javnim i u privatnim ustanovama.

Tabela 12. Pohađanje pripremnog predškolskog programa (PPP)

Procenat siromašne i ostale dece starosti za PPP [A] koja pohađaju ili su pohađala PPP i procentualna distribucija dece koja pohađaju ili su pohađala PPP prema vrsti ustanove, Srbija, 2019.

		Procenat dece koja pohađaju PPP [1]	Broj dece uzrasta za PPP [A]	Procentualna distribucija dece koja pohađaju ili su pohađala PPP prema vrsti ustanove [B]			Ukupno
				Javna ustanova	Privatna ustanova	Škola [2]	
Ukupno		93,1	157	87,4	2,7	9,8	100,0
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	(82,1)	(25)	(79,0)	(0,0)	(21,0)	100,0
	Ostali	95,2	133	88,8	3,2	8,0	100,0
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	82,1	25	79,0	0,0	21,0	100,0
	Drugi	98,3	30	81,9	0,0	18,1	100,0
	Srednji	97,6	23	89,5	0,0	10,5	100,0
	Četvrti	92,8	47	93,4	1,4	5,2	100,0
	Najbogatiji	94,0	33	88,4	11,0	0,6	100,0

[1] MICS pokazatelj LN.S1 — Stopa pohađanja pripremnog predškolskog programa (PPP)

[2] MICS pokazatelj LN.S2 — Procenat dece koja pohađaju ili su pohađala PPP u školi

[A] Deca starosti za PPP su deca koja su imala punih 5 godina pre 1. marta 2019. godine, što je zakonom definisano kao starost za obavezni polazak u PPP.

[B] Kategorija „druga ustanova” nije prikazana jer nije bilo zabeleženih slučajeva.

( ) Podaci se zasnivaju na 25 do 49 neponderisanih slučajeva.

Postoji mala, ali statistički značajna razlika u stopama pohađanja PPP između dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece. Razlika u pogledu vrste objekata nije statistički značajna. Nema dovoljno slučajeva u uzorku za testiranje korelacije između područja stanovanja i siromaštva kao faktora pohađanja PPP.

Sledeći nivo obrazovanja je obaveznih osam razreda osnovnog obrazovanja. Većina škola je državna, ali deca mogu pohađati i privatne škole, gotovo isključivo u gradskim naseljima. Ovde smo tražili razlike između najsiromašnije i ostale dece u pogledu MICS pokazatelja LN.4 (procenat dece uzrasta za polazak u osnovnu školu koja su upisala 1. razred). Nije utvrđena statistički značajna razlika između te dve grupe dece. Međutim, kada se podaci disagregiraju prema području stanovanja, udeo dece iz ruralnih područja¹⁵ koja polaze u 1. razred u najnižem kvintilu blagostanja iznosio je 88,6 procenata,¹⁶ a među ostalom decom 99,4 procenta. To znači da i dalje opstaje problem isključivanja najsiromašnije dece iz obrazovanja, posebno u ruralnim područjima.

Gore navedeni zaključak je potvrđen preko drugog MICS pokazatelja: Spremnost za školu (LN.3).

Tabela 13. Spremnost za školu

Procenat dece koja pohađaju prvi razred osnovne škole, a koja su pohađala predškolsko obrazovanje tokom prethodne godine, Srbija, 2019.

		Procenat dece koja pohađaju prvi razred, a koja su pohađala predškolsko obrazovanje u prethodnoj godini [1]	Broj dece koja pohađaju prvi razred osnovne škole
Ukupno		96,4	172
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	89,0	30
	Ostali	97,9	142
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	89,0	30
	Drugi	98,9	32
	Srednji	100,0	31
	Četvrti	100,0	37
	Najbogatiji	93,9	43

[1] MICS pokazatelj LN.3 — Spremnost za školu

Postoji mala, ali značajna razlika između najsiromašnije i ostale dece u pogledu spremnosti za školu. Disagregiranje podataka po području stanovanja pokazuje da ta razlika nastaje u ruralnim područjima, u kojima su prvaci iz najnižeg kvintila po indeksu blagostanja pohađali PPP u 84,4 procenta slučajeva, u poređenju sa 99,2 procenta ostale dece iz ruralnih područja.

Sličan rezultat proizlazi iz analize pohađanja srednjih škola. Ovde smo proveravali razliku između najsiromašnije i ostale dece po osnovu još dva MICS pokazatelja: neto stope pohađanja škole (prilagođena) i stope dece koja su van sistema obrazovanja.

¹⁵ Razlika se nije mogla analizirati u gradskim područjima zbog malog broja jedinica uzorka u najnižem kvintilu blagostanja u gradskim područjima.

¹⁶ Izmeren za 28 neponderisanih slučajeva.

Tabela 14: Pohađanje srednje škole i mladi koji su van sistema obrazovanja

Procenat siromašne i ostale dece srednjoškolskog uzrasta koja pohađaju srednju školu ili viši nivo obrazovanja (prilagođena neto stopa pohađanja), procenat dece koja pohađaju osnovnu školu i procenat dece koja su van sistema obrazovanja, Srbija, 2019.

		Neto stopa pohađanja (prilagođena) [1]	koja pohađaju osnovnu školu	Procenat dece koja su van sistema obrazovanja [2][A]	Broj dece srednjoškolskog uzrasta
Ukupno		94,1	2,1	3,8	696
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	78,6	3,9	17,5	120
	Ostali	97,3	1,7	1,0	576
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	78,6	3,9	17,5	120
	Drugi	99,3	0,4	0,3	136
	Srednji	92,1	4,5	3,4	152
	Četvrti	100,0	0,0	0,0	134
Najbogatiji		98,2	1,8	0,0	154

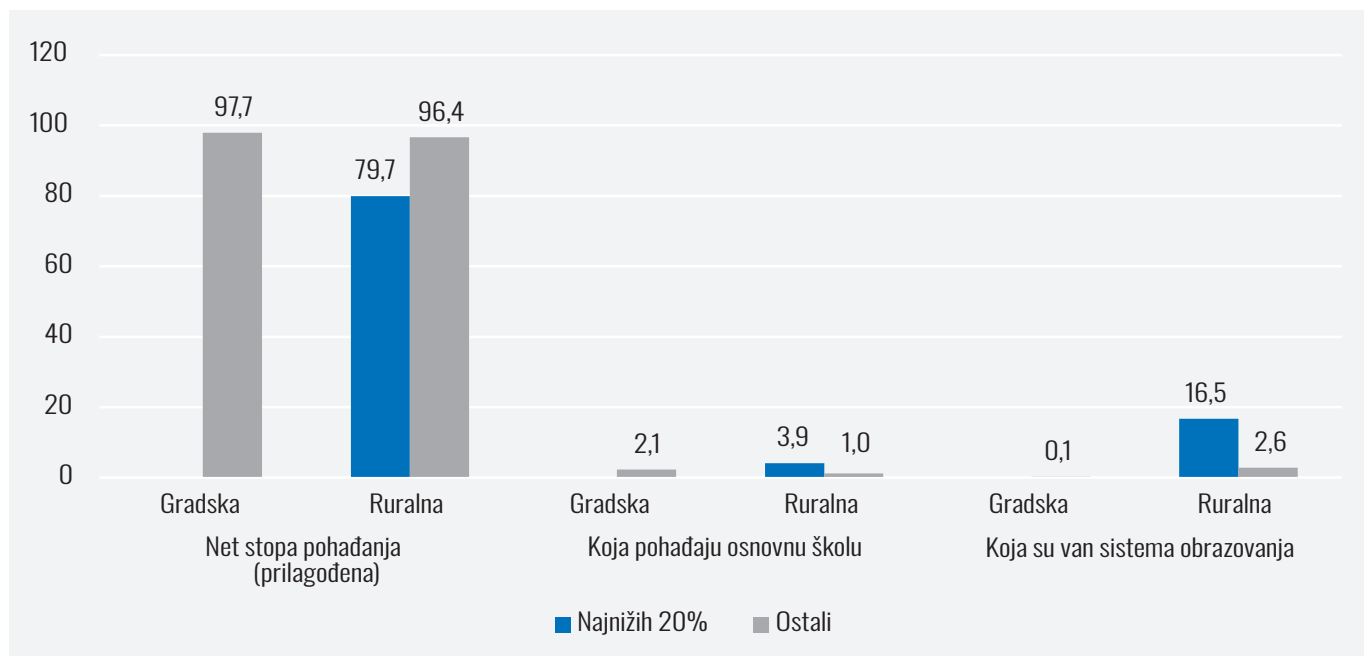
[1] MICS pokazatelj LN.S5b — Neto stopa pohađanja srednje škole (prilagođena)

[2] MICS pokazatelj LN.S6b — Stopa mladih srednjoškolskog uzrasta koji su van sistema obrazovanja

[A] Procenat dece srednjoškolskog uzrasta koja su van sistema obrazovanja odnosi se na decu koja ne pohađaju osnovnu ili srednju školu ili visoko obrazovanje. Deca koja su završila srednju školu su isključena.

Na ovom nivou obrazovanja raste razlika između dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece. Neka od najsiromašnije deca još uvek pohađaju osnovnu školu, ali problem je u odustajanju od obrazovanja; razlika između dve grupe dece koja su van sistema obrazovanja je statistički značajna — 17,5 procenata u odnosu na 1 procenat. Ove razlike su u sličnom obimu primetne i u ruralnim i gradskim područjima.

Slika 10. Procenat siromašne i ostale dece srednjoškolskog uzrasta koja pohađaju srednju školu ili viši nivo obrazovanja (prilagođena neto stopa pohađanja), procenat koji pohađa osnovnu školu, procenat koji je van sistema obrazovanja, u gradskim i ruralnim područjima, u procentima

Napomena: Sve vrednosti za najnižih 20% u gradskim područjima definisane su na 0 jer je broj slučajeva u uzorku manji od 25.

Kao što je ranije rečeno, 11,4 procenta dece iz ruralnih područja i iz najsiromašnijeg kvintila nije upisalo osnovnu školu; povećanje na 16,5 procenata te dece koja ne pohađaju srednju školu u odgovarajućem uzrastu ne predstavlja veliko povećanje isključenosti iz obrazovnog procesa. To znači da se kritični ispad iz obrazovnog sistema događa ranije u životu dece u ruralnim područjima, na nivou predškolskog i osnovnog obrazovanja.

Ekonomske aktivnosti dece i dečiji rad

Jedini pokazatelj ekonomske aktivnosti kod koga postoji značajna razlika između dece iz najnižeg kvintila blagostanja i ostale dece jeste ekonomska aktivnost dece starosti od 15 do 17 godina koja su radila manje od 43 sata u protekloj nedelji: 47,5 procenata dece iz najsiromašnijeg kvintila i 28,2 procenta ostale dece radilo je ispod praga za dečiji rad. Otuda se u sintetičkoj prezentaciji (Tabela 15) najsiromašnijih 20 procenata i ostala deca značajno razlikuju samo u sprovođenju ekonomskih aktivnosti ispod starosnog praga. Najsiromašnija i ostala deca učestvuju u dečijem radu u sličnim procentima: 12,2 procenta odnosno 9 procenata.

Tabela 15. Dečiji rad

Procenat siromašne i ostale dece od 5 do 17 godina prema uključenosti u ekonomske aktivnosti ili kućne poslove tokom prethodne nedelje i procenat prema uključenosti u dečiji rad tokom prethodne nedelje, Srbija, 2019.

		Deca koja su bila uključena u ekonomske aktivnosti ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Deca koja su bila uključena u kućne poslove ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Ukupan dečiji rad [1][A]	Broj dece starosti od 5 do 17 godina
		ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega	ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega		
Ukupno		14,5	9,1	58,3	0,6	9,5	2.655
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	25,7	12,2	54,7	0,0	12,2	405
	Ostali	12,5	8,6	59,0	0,7	9,0	2.250
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	25,7	12,2	54,7	0,0	12,2	405
	Drugi	21,4	14,7	52,1	1,0	15,4	480
	Srednji	12,8	7,5	59,1	0,9	8,4	552
	Četvrti	7,6	5,3	59,3	0,8	5,3	546
	Najbogatiji	9,9	7,8	63,6	0,2	7,9	672

[1] MICS pokazatelj PR.3 — Dečiji rad: SDG indikator 8.7.1

[A] Definicija dečijeg rada koja se koristi za izveštavanje o SDG ne obuhvata opasne uslove rada. To je promena u izveštaju MICS6 u odnosu na prethodnu definiciju ovog pokazatelja.

Treba napomenuti da razlika između najsiromašnijih 20 procenata i ostale dece u obavljanju ekonomskih aktivnosti ispod starosnog praga potiče iz gradskih područja. U ruralnim područjima sva deca se skoro podjednako često uključuju u ekonomske aktivnosti. Međutim, ona se uključuju u dečiji rad gotovo tri puta više od gradske dece (14,9 procenata u poređenju sa 5,8 procenata među gradskom decom).

Pošto se definicija dečijeg rada koja se koristi u izveštaju MICS6 razlikuje od starije definicije jer isključuje opasne uslove rada kako bi se uklopila u izveštavanje o SDG, naglašavamo da ne postoji značajna razlika između dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece u bavljenju opasnim radom: 6,7 procenata dece iz prve grupe i 1,9 procenata iz druge grupe bavi se opasnim poslovima (ukupno 2,6 procenata).

Dečiji brak

Prema definiciji UNICEF-a, „dečiji brak se odnosi na bilo koji formalni brak ili vanbračnu zajednicu između deteta mlađeg od 18 godina i odraslog ili drugog deteta”.¹⁷ Broj dečijih brakova smanjuje se u celom svetu, ali je praksa i dalje rasprostranjena, pa je njeno iskorenjivanje postavljeno kao jedan od Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija.

Dečiji brak je mnogo češći među devojkicama nego dečacima, kao rezultat rodne neravnopravnosti u kombinaciji sa patrijarhalnim vrednostima i siromaštvom. Dečiji brak devojkicama oduzima detinjstvo i ugrožava njihove živote i zdravlje. Devojkice koje se udaju pre navršenih 18 godina imaju veće šanse da dožive nasilje u porodici i manje je verovatno da će ostati u školi. One imaju gore ekonomske i zdravstvene ishode od neudatih vršnjakinja, što se kasnije prenosi na njihovu decu i dodatno ugrožava sposobnost zemlje da pruži kvalitetne zdravstvene i obrazovne usluge.¹⁸

Koristeći podatke iz istraživanja MICS6, primenili smo tri pokazatelja u analizi prevalencije dečijeg braka među ženama iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostalih žena u Srbiji: [1] PR.4a — Dečiji brak (pre navršenih 15 godina); [2] PR.4b — Dečiji brak (pre navršenih 18 godina); [3] PR.5 — Mlade žene starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici.

Tabela 16. Dečiji brak

Procenat žena starosti od 15 do 49 godina koje su prvi put stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. rođendana, procenti žena starosti od 20 do 49 godina koje su prvi put stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. odnosno 18. rođendana i procenat žena starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici, Srbija, 2019.

		Žene starosti od 15 do 49 godina		Žene starosti od 20 do 49 godina		Žene starosti od 15 do 19 godina		
		Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina	Broj žena starosti od 15 do 49 godina	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina [1]	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 18 godina [2]	Broj žena starosti od 20 do 49 godina	Procenat trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici [3]	Broj žena starosti od 15 do 19 godina
Ukupno		1,3	3.740	1,2	5,5	3.356	3,8	384
Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	5,1	490	6,2	22,6	417	12,7	72
	Ostali	0,8	3.250	0,5	3,1	2.939	1,7	311
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	5,1	490	6,2	22,6	417	12,7	72
	Drugi	2,9	686	2,3	9,0	600	4,4	85
	Srednji	0,6	804	0,0	1,8	730	2,3	74
	Četvrti	0,0	847	0,0	1,6	774	0,0	73
	Najbogatiji	0,0	914	0,0	0,7	835	0,0	79

[1] MICS pokazatelj PR.4a — Dečiji brak (pre navršenih 15 godina); SDG 5.3.1

[2] MICS pokazatelj PR.4b — Dečiji brak (pre navršenih 18 godina); SDG 5.3.1

[3] MICS pokazatelj PR.5 — Mlade žene starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici

Podaci iz prethodne tabele pokazuju da dečiji brak i dalje postoji u Srbiji. Procenat žena starosti od 15 do 49 godina¹⁹ koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina je mali (1,3 procenta); međutim, ako se posmatra iz perspektive siromaštva, taj procenat je mnogo veći među ženama iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava (5,1 procenat) nego među ostalim ženama (0,8 procenta). Međutim, problem ranog braka je veći prema drugom MICS pokazatelju koji se ovde analizira (PR.4b). Naime, 5,5 procenata žena starosti od 20 do 49 godina udalo se pre navršenih **18 godina** i taj procenat je više nego sedam puta veći među najsiromašnijih 20 procenata žena

¹⁷ Vidi <https://www.unicef.org/protection/child-marriage>.

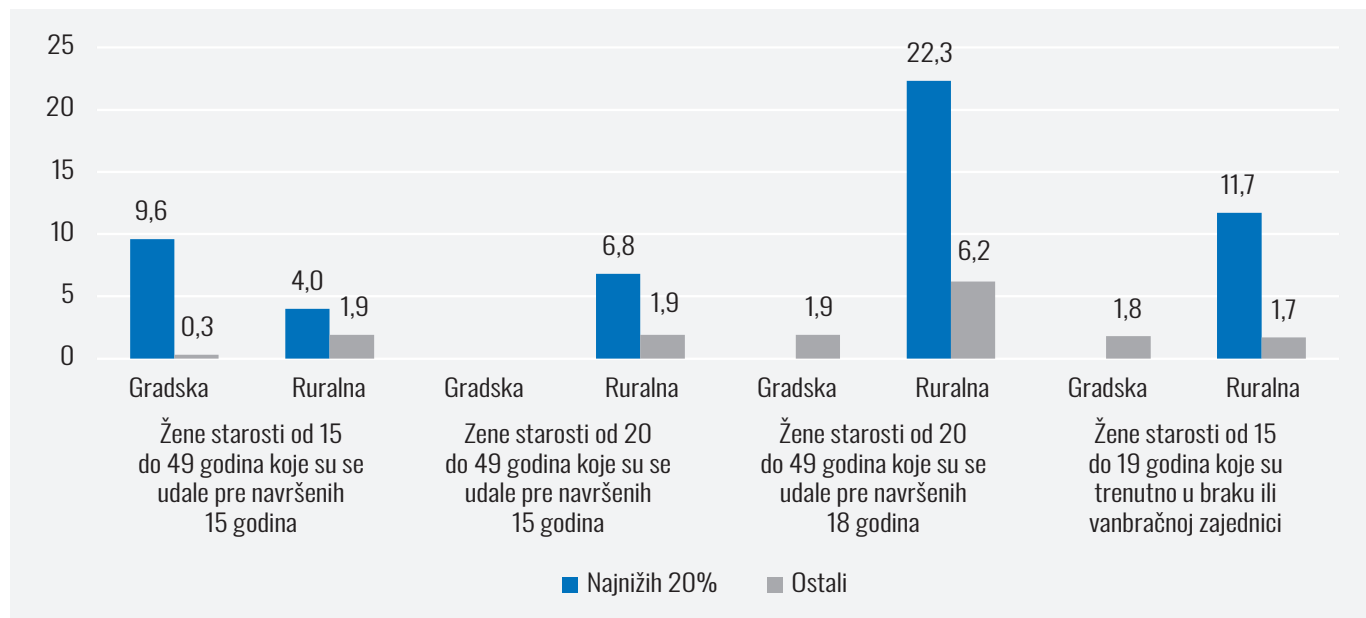
¹⁸ Ibid.

¹⁹ Mi koristimo ovaj pokazatelj (a ne pokazatelj MICS PR.4a) zato što u okviru njega ima više slučajeva i zato što se razlika pokazala kao značajna. Kada bi bilo više žena starosti od 20 do 49 godina iz najnižeg kvintila blagostanja, ovaj paritet bio bi validan i za ovaj pokazatelj.

nego među ostalim ženama. Konačno, izgleda da jaz siromaštva u ranim brakovima ostaje stabilan: MICS pokazatelj PR.5 pokazuje da trenutno udatih žena ili žena u vanbračnoj zajednici među svim ženama starosti od 15 do 19 godina ima 3,8 procenata, ali je odnos jaza siromaštva još uvek veći od 7 (12,7 procenata u najnižem kvintilu blagostanja, a 1,7 procenata među ostalim mladim ženama).

Kada sagledamo uticaj područja stanovanja na korelaciju između siromaštva i dečijeg braka, vidimo da razlika potiče više od trendova u gradskim nego u ruralnim područjima. Naime, broj slučajeva u uzorku za žene u gradskim područjima starosti od 20 do 49 godina iz najnižeg kvintila bogatstva suviše je mali za pouzdane zaključke, ali pokazatelj koji se odnosi na žene starosti od 15 do 49 godina govori da je jaz siromaštva u dečijem braku mnogo veći u gradskim nego u ruralnim područjima (vidi Tabelu 5 u Aneksu 4). To je dodatno potvrđeno nalazom da jaz siromaštva po ovom pokazatelju nije statistički značajan u ruralnim područjima. Ista je situacija sa indikatorima PR.4a i PR.5. S druge strane, rani brak pre navršanih 18 godina među ženama u ruralnim područjima starosti od 20 do 49 godina iz najnižeg kvintila blagostanja bio je češći nego među ostalim ženama iz ruralnih područja.

Slika 11. Procenat žena starosti od 15 do 49 godina koje su se prvi put udale ili stupile u vanbračnu zajednicu pre svog 15. rođendana, procenti žena starosti od 20 do 49 godina koje su se prvi put udale ili stupile u vanbračnu zajednicu pre 15. odnosno 18. rođendana i procenat žena starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno udane ili u vanbračnoj zajednici, gradska i ruralna područja, Srbija, 2019.

Napomena: Sve vrednosti za najnižih 20% u gradskim područjima, osim za prvi prikazani pokazatelj, definisane su na nivou 0 jer je broj slučajeva u uzorku manji od 25.

DETERMINANTE, KARAKTERISTIKE I ISHODI SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI: MICS 2019, UZORAK IZ ROMSKIH NASELJA

Determinante siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja

Udeo siromašne dece u uzorku iz romskih naselja mnogo je veći nego u nacionalnom uzorku: 65,7 procenata. Kao i u nacionalnom uzorku, ne postoji razlika između različitih starosnih kategorija (0–4, 5–14 i 15–17 godina) u pogledu siromaštva. Takođe, udeo siromašne dece je isti među dečacima i devojčicama. Međutim, uočene su neke značajne razlike u vezi sa ostalim determinantama koje su ovde predstavljene.

Tabela 17. Socijalne determinante siromaštva dece

Procenat siromašne dece od 0 do 17 godina u različitim socijalnim kategorijama, romska naselja u Srbiji, 2019.

		Ostali	Najsiromašnijih 60%
Ukupno		34,3	65,7
Područje	Gradsko	40,7	59,3
	Ostalo	20,0	80,0
Region	Beograd	38,1	61,9
	Vojvodina	20,8	79,2
	Šumadija i Zapadna Srbija	47,6	52,4
	Južna i Istočna Srbija	35,9	64,1
Obrazovanje nosioca domaćinstva	Bez obrazovanja	19,8	80,2
	Osnovno	31,4	68,6
	Srednje ili visoko	61,3	38,7
Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	34,2	65,8
	Nezaposlen	26,3	73,7
	Neaktivan	36,3	63,7
Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	12,5	87,5
	3–4 člana	30,9	69,1
	5+ članova	35,3	64,7
Zbir dece od 0 do 17 godina	1,00	49,6	50,4
	2,00	46,5	53,5
	3+	30,5	69,5
3 starosne grupe deteta	0–4	33,4	66,6
	5–14	35,6	64,4
	15–17	31,4	68,6
2 starosne grupe deteta	0–4	33,4	66,6
	5–17	34,7	65,3
Pol	Muški	32,7	67,3
	Ženski	35,9	64,1

Područje stanovanja je važna determinanta siromaštva dece među Romima. Ono, međutim, nema podjednako snažan uticaj kao u nacionalnom uzorku: ovde je udeo najsiromašnije dece iz najniža tri gradska kvintila blagostanja 59,3 procenta, a među romskim decom iz ruralnih područja 80 procenata. Postoje i značajne regionalne razlike, ali one izgledaju drugačije nego u nacionalnim uzorcima. Dok je u nacionalnom uzorku siromaštvo dece najrasprostranjenije u Južnoj i Istočnoj Srbiji, a najmanje rasprostranjeno u Beogradu, ovde je koncentracija najsiromašnije dece najviša u Vojvodini (79,2 procenta), a najniža u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji (52,4 procenta). Takođe treba napomenuti da se drugi region — Beograd te Južna i Istočna Srbija — ne razlikuju značajnije od Šumadije i Zapadne Srbije, što znači da je siromaštvo romske dece iz Vojvodine izuzetak.

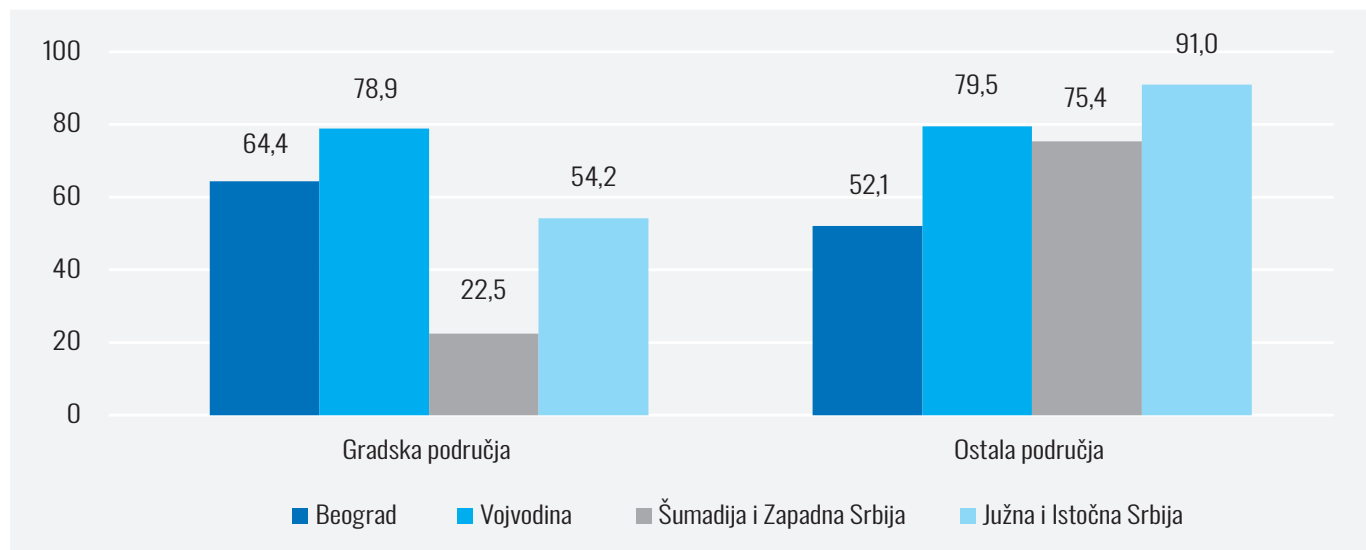
Najveća razlika u prevalenciji siromaštva, koja se tiče varijabli odabranih za analizu determinanti siromaštva, potiče od nivoa obrazovanja nosioca domaćinstva. Udeo dece iz najniža tri decila blagostanja među domaćinstvima čiji nosilac nema obrazovanje više nego dvostruko je veći od udela dece iz domaćinstava čiji nosilac ima srednje obrazovanje. Deca iz domaćinstava čiji nosilac ima osnovno obrazovanje ne razlikuju se značajnije od dece iz domaćinstava čiji su nosioci bez obrazovanja.

Radni status nosioca domaćinstva nema uticaj na prevalenciju siromaštva među romskom decom.

Tip porodice utiče na siromaštvo i otuda je udeo najsiromašnije dece (iz domaćinstava iz najnižih 60 procenata prema indeksu blagostanja) najveći među porodicama sa samohranim roditeljem, a nešto niži među porodicama sa tri ili više članova. Veća porodica ne podrazumeva nužno i veće siromaštvo dece, osim ako nije veća zbog broja dece koja žive u njoj. Naime, prevalencija siromaštva dece je značajno veća u domaćinstvima sa troje ili više dece nego u porodicama s jednim ili dvoje dece.

Interakcija između regiona NUTS2 i područja stanovanja (gradska/ruralna područja) donosi neke nove nalaze.

Slika 12. Udeo romske dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 60 procenata porodica po indeksu blagostanja, prema regionima i područjima stanovanja, u procentima

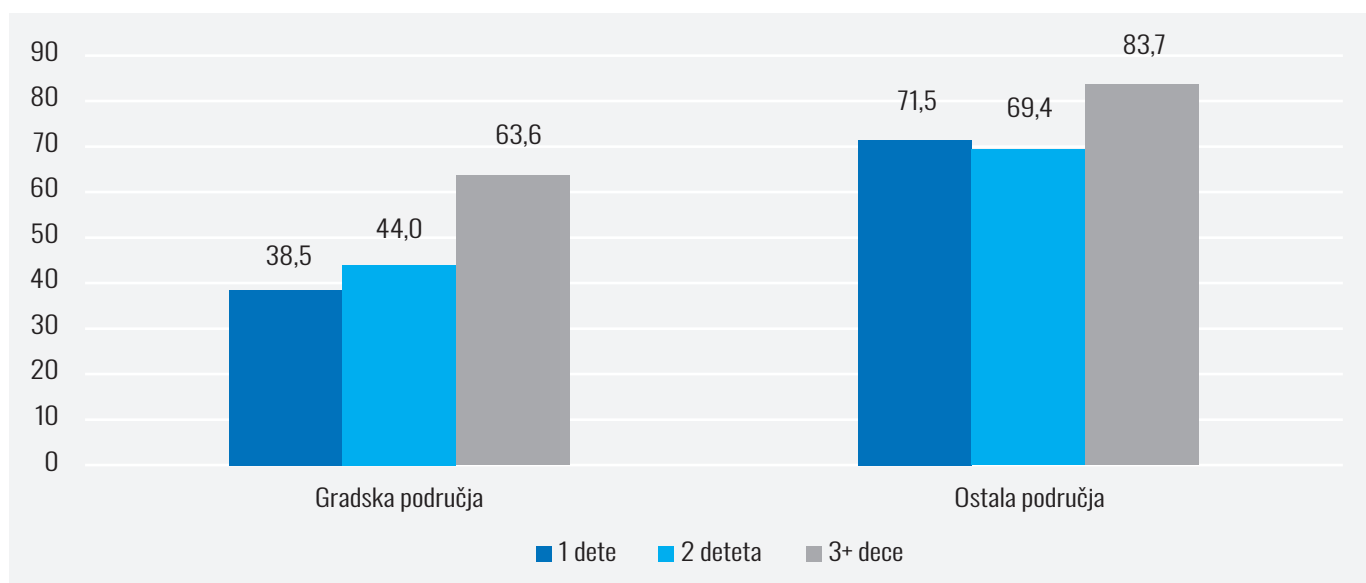
Ovde postoje dva glavna zaključka. Prvi, nema značajne razlike između regiona u pogledu siromaštva romske dece u ruralnim područjima. Drugi, romska deca iz gradskih naselja u regionu Šumadije i Zapadne Srbije znatno su manje siromašna od dece iz svih drugih regiona. Pored toga, romska deca iz gradova u Južnoj i Istočnoj Srbiji takođe su znatno manje siromašna od svojih vršnjaka iz Vojvodine.

Interakcija između područja stanovanja i nivoa obrazovanja nosioca domaćinstva ne donosi nove nalaze. Romska deca iz gradskih i ruralnih domaćinstava čiji nosilac ima srednje obrazovanje imaju manje šanse da padnu u najnižih 60 procenata po indeksu blagostanja.

Isto važi i za vrstu domaćinstva. Kao i u celokupnom uzorku iz romskih naselja, u gradskim i ruralnim domaćinstvima iz najniža tri kvintila blagostanja ima više dece iz domaćinstava sa samohranim roditeljima nego među domaćinstvima sa tri ili više članova.

Na kraju, interakcija između područja stanovanja i broja dece u romskim domaćinstvima ima uticaja na siromaštvo dece.

Slika 13. Udeo romske dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 60 procenata porodica po indeksu blagostanja, prema regionima i broju dece u domaćinstvu, u procentima

Ruralna područja ne pokazuju znatnije razlike u prevalenciji siromaštva dece u pogledu broja dece u romskim domaćinstvima. Deca iz romskih domaćinstava sa troje ili više dece u gradskim naseljima znatno češće padaju u najnižih 60 procenata po indeksu blagostanja nego ostala romska deca.

Karakteristike siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja

Slično nacionalnom uzorku, ovde prikazujemo u kojoj meri se romska deca koja živi u domaćinstvima iz najniža tri kvintila po indeksu blagostanja razlikuju od ostale dece po strukturi izvora prihoda, po primanju dečijeg dodatka, podrške u vezi sa školovanjem i eksterne finansijske podrške, kao i u pogledu dostupne imovine, uslova stanovanja i životnog okruženja.

Izvori prihoda

Tabela 18. Različite karakteristike siromaštva dece u vezi sa prihodima, uzorak iz romskih naselja

Procenat razlika u kategorijama među siromašnom i decom koja nisu siromašna, romska naselja u Srbiji, 2019.

		Ostali	Najsiromašnijih 60%	Ukupno
Ukupno		100,0	100,0	100,0
Pomoć primljena kroz novčanu socijalnu pomoć	Da	53,7	75,9	68,3
	Ne	46,3	24,1	31,7
Neki član domaćinstva ima bankovni račun	Da	76,5	50,0	59,1
	Ne	23,5	50,0	40,9
Zarada od plate	Nema platu	33,7	40,3	38,1
	Plata	66,3	59,7	61,9
Prihod od samozaposlenosti	Bez prihoda	70,0	73,9	72,6
	Prihod od samozaposlenosti	30,0	26,1	27,4
Prihod od imovine	Bez prihoda	99,5	99,9	99,8
	Prihod od imovine	0,5	0,1	0,2
Penzija	Nema penziju	81,9	95,2	90,6
	Penzija	18,1	4,8	9,4
Naknade za nezaposlenost	Nema naknade	99,2	99,8	99,6
	Naknade za nezaposlenost	0,8	0,2	0,4
Socijalna primanja	Nema socijalna primanja	23,5	14,0	17,3
	Socijalna primanja	76,5	86,0	82,7
Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	59,0	59,1	59,0
	Nezaposlen	6,2	9,1	8,1
	Neaktivan	34,8	31,9	32,9

Među varijablama navedenim u Tabeli 18 postoje četiri po kojima se romska deca iz najniža tri kvintila blagostanja razlikuju od ostale romske dece. Jedna je novčana socijalna pomoć (NSP): najsiromašnijih 60 procenata romskih domaćinstava dobija NSP češće (75,9 procenata) nego ostali (53,7 procenata). Oni takođe dobijaju NSP malo češće od bilo kojeg oblika socijalnih primanja (NSP, DD itd.): njih 86 procenata u poređenju sa 76,5 procenata domaćinstava koja nisu siromašna. Penzija je sledeći izvor prihoda koji pravi razliku, ali nju imućnija domaćinstva primaju češće od najsiromašnijih. Među decom iz najsiromašnijih 60 procenata romskih domaćinstava, 4,8 procenata živi u domaćinstvima sa penzijom, dok u domaćinstvima iz dva gornja kvintila blagostanja 18,1 procenat dece živi u domaćinstvima sa penzijom. Konačno, u domaćinstvima koja imaju člana koji poseduje bankovni račun živi 50 procenata romske dece starosti od 0 do 17 godina iz tri najniža kvintila po blagostanju, odnosno 76,5 procenata romske dece tog uzrasta iz ostalih domaćinstava. Zarada od plate, prihod od samozaposlenosti ili imovine ne utiču na razlike između najsiromašnije i ostale romske dece. Takođe, siromaštvo dece u romskoj populaciji nije distribuirano u korelaciji sa radnim statusom nosioca domaćinstva. Deca padaju u najniža tri kvintila po blagostanju bez obzira na to da li su nosioci domaćinstva zaposleni, nezaposleni ili neaktivni.

Zbog veće prevalencije siromaštva u romskom stanovništvu nego u opštoj populaciji i većeg prosečnog broja dece u romskim domaćinstvima, dečiji dodatak je veoma važan izvor prihoda za romske porodice. To potvrđuju i podaci iz istraživanja MICS6.

Tabela 19. Dečiji dodatak (DD)

Procenat dece starosti od 0 do 18 godina za koju su domaćinstva primala DD, procenat dece za koju su domaćinstva primala DD najmanje 12 meseci i procentualna distribucija dece prema glavnom razlogu zbog kojeg domaćinstvo nije podnelo ili obnovilo zahtev za DD tokom prethodnih 12 meseci, romska naselja u Srbiji, 2019.

	Ukupno	Najsiromašnijih 60%	Ostali
Procenat dece za koju su domaćinstva primala DD [1][A]	76,6	76,5	76,8
Procenat dece za koju su domaćinstva primala DD najmanje 12 meseci [2][B]	69,2	68,9	69,9
Broj dece starosti od 0 do 18 godina	3.324	2.198	1.126
Procentualna distribucija dece za koju nije podnet ili obnovljen zahtev za DD tokom prethodnih 12 meseci, prema glavnom razlogu zbog kojeg nije podnet ili obnovljen zahtev			
Nije bilo potrebe	3,0	1,2	6,3
Nisu znali kako da podnesu zahtev*	5,7	8,3	0,9
Komplikovan administrativni postupak	7,4	7,8	6,6
Skup administrativni postupak	3,7	4,2	2,7
Znaju da ne ispunjavaju uslove*	34,9	28,9	45,9
Rečeno im je da ne ispunjavaju uslove	37,4	40	32,6
Drugo	6,2	7,1	4,5
Nema podataka	1,7	2,4	6,0
Ukupno	100	100	100
Broj dece starosti od 0 do 18 godina za koju domaćinstvo nije podnelo zahtev za DD tokom prethodnih 12 meseci	583	376	206

[1] MICS EQ.S2 — Deca za koju su domaćinstva primala dečiji dodatak

[2] MICS EQ.S3 — Deca za koju su domaćinstva primala dečiji dodatak najmanje 12 meseci

[A] Deca za koju su domaćinstva primala DD jesu deca za koju je zahtev podnet ili obnovljen u prethodnih 12 meseci i za koju je zahtev odobren.

[B] Deca za koju je domaćinstvo primalo DD najmanje 12 meseci jesu deca za koju je zahtev podnet ili obnovljen u prethodnih 12 meseci, za koju domaćinstvo prima DD i prima ga duže od 12 meseci.

* Statistički značajna razlika

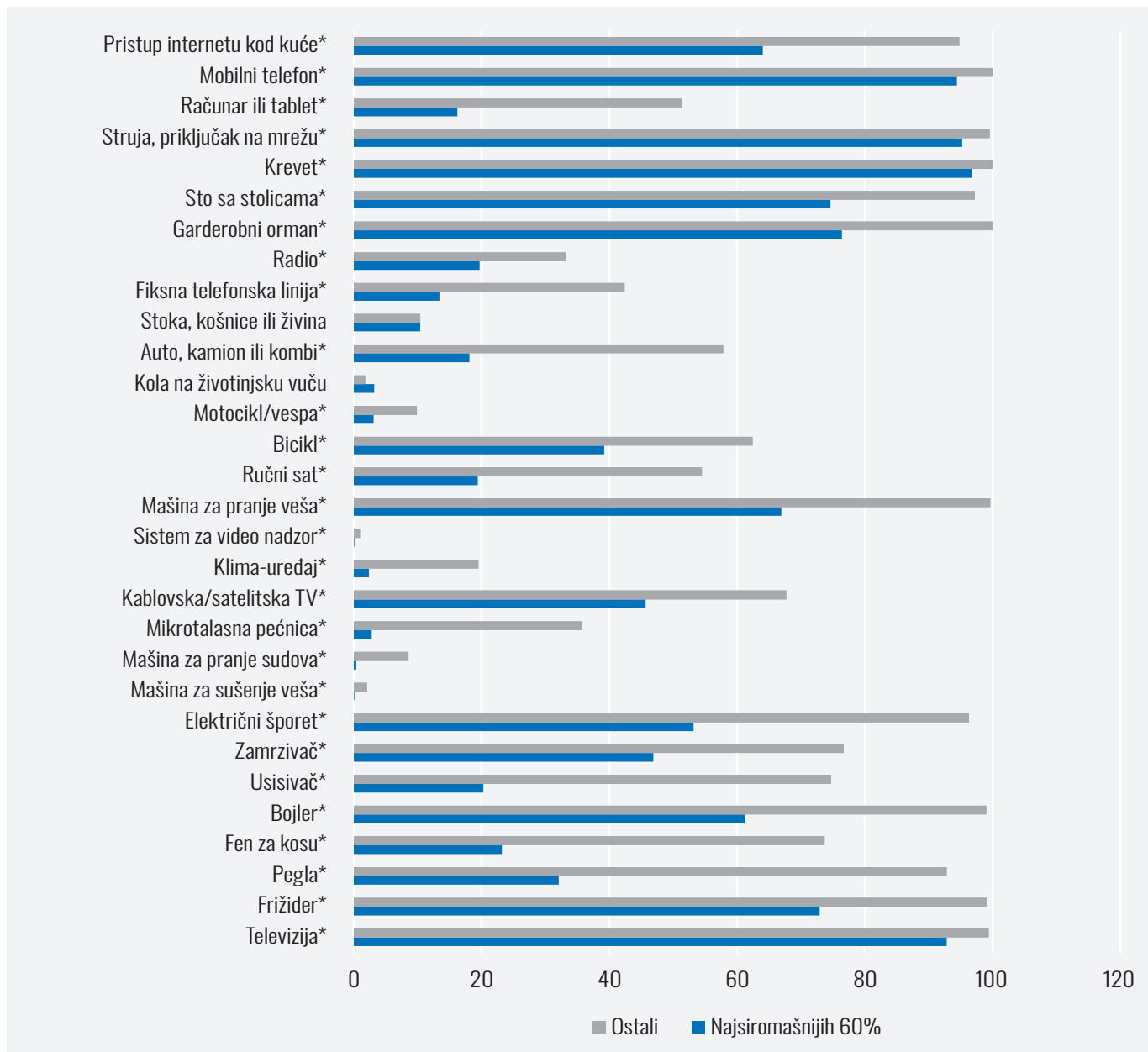
Procenat romske dece iz najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava i ostale romske dece koja primaju DD podjednako je veliki (oko 76,5 procenata). Jaz siromaštva između ove dve grupe dece vidljiv je kada domaćinstvo odgovori da zna da ne ispunjava uslove za DD. Udeo dece čiji predstavnici domaćinstva znaju da ne ispunjavaju ove uslove je 28,9 procenata među najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava i 45,9 procenata među ostalim domaćinstvima. Mi to tumačimo kao bolju finansijsku održivost domaćinstava iz najviša dva kvintila blagostanja.

Podrška u vezi sa školovanjem spada u finansijske aspekte siromaštva dece. Nema značajne razlike između najsiromašnije i druge romske dece po bilo kojem od izmerenih pokazatelja. Izuzetno mali broj romske dece prima subvenciju za vrtić, školarinu ili stipendiju (1,2 procenta). Romska deca češće primaju druge mere podrške u vezi sa školovanjem (knjige, školsku opremu, obroke itd.). Među romskom decom starosti od 5 do 17 godina, 26,1 procenat prima neku vrstu podrške u vezi sa školovanjem (MICS pokazatelj EQ.6).

Na pitanje da li su svesni eksterne ekonomske pomoći i da li su ikada dobili eksternu pomoć, 100 procenata domaćinstava i dece je odgovorilo da su svesni, a 94,2 procenta da su primali neku eksternu ekonomsku podršku; nije bilo razlike u odgovorima između najsiromašnijih 60 procenata i ostalih.

Vlasništvo nad imovinom

Slika 14. Udeli romske dece starosti od 0 do 17 godina iz najniža tri kvintila po indeksu blagostanja i ostale romske dece koja imaju na raspolaganju imovinu u domaćinstvu i ličnu imovinu, u procentima

Napomena: * označava statistički značajnu razliku.

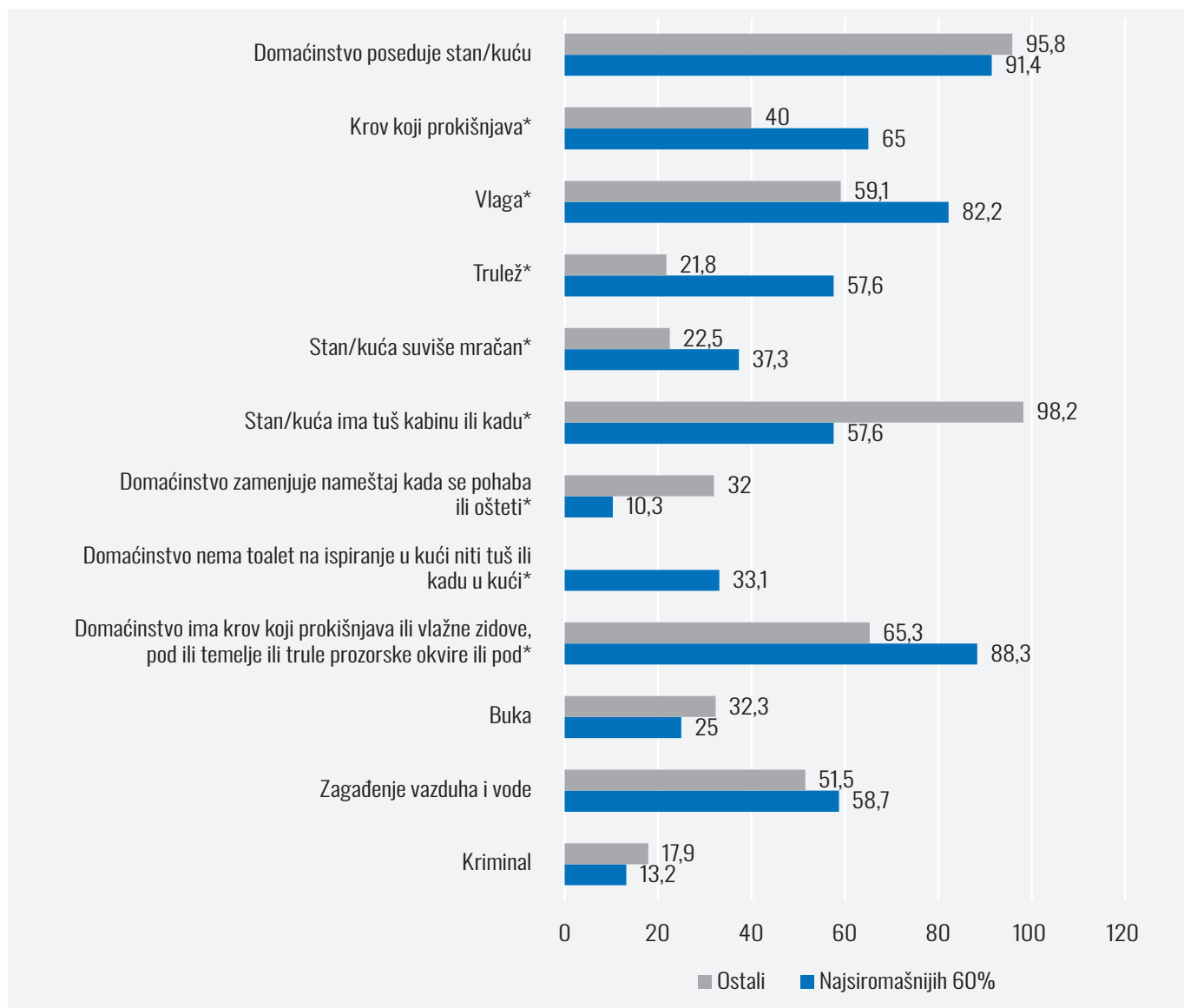
Materijalna deprivacija romske dece iz najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava je kritična. Na listi se nalaze samo dva dobra koje poseduju u podjednakoj meri kao i imućnija romska domaćinstva. To su stoka (u vlasništvu 10,4 procenta domaćinstava) i kola na životinjsku vuču (u vlasništvu 2,7 procenta domaćinstava). Treba napomenuti i da je pristup električnoj energiji zapravo na nivou od 100 procenata u obe grupe, jer najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava ima pristup električnoj energiji van mreže ukoliko nisu povezani sa mrežom.

Stanovanje i životno okruženje

Prilikom analiziranja ovog aspekta siromaštva treba imati na umu da je MICS uzorak za Rome uzet u romskim naseljima, što znači da sva domaćinstva žive u sličnim okruženjima i gradskim uslovima. Ukoliko uslovi utiču na deprivaciju neke zajednice, to se obično dešava u romskim naseljima u Srbiji. Dobro materijalno stanje romskih domaćinstava ima presudni značaj za poboljšanje kvaliteta stanovanja.

Slika 15. Udeli romske dece starosti od 0 do 17 godina iz najniža tri kvintila po indeksu blagostanja i ostale romske dece čija se domaćinstva suočavaju sa konkretnim problemima deprivacije u pogledu stanovanja i životnog okruženja, u procentima

Napomena: * označava statistički značajnu razliku.

Prvi važan zaključak je da velika većina romskih domaćinstava poseduje svoje stanove/kuće. Ovaj procenat je isti kao u nacionalnom uzorku. Kada je reč o karakteristikama naselja, u pogledu onoga što domaćinstva ne mogu lako sama da promene, nema značajne razlike između najsiromašnijih i imućnijih domaćinstava: podjednako se suočavaju sa kriminalom, zagađenjem i bukom u svom okruženju, a najveću pretnju predstavlja zagađenje.

U pogledu svih drugih elemenata kvaliteta stanovanja, romska deca iz najniža tri kvintila blagostanja suočavaju se sa deprivacijom više nego ostala romska deca.

Ishodi siromaštva dece — uzorak iz romskih naselja

Videli smo do sada da romska deca uglavnom žive u nepovoljnim socijalnim i ekonomskim uslovima, u porodicama sa niskim nivoom obrazovanja i visokom nezaposlenošću i da se suočavaju sa ogromnom materijalnom i stambenom deprivacijom. Očekuje se da takve okolnosti dovedu do negativnih ishoda koji se odražavaju u uhranjenosti romske dece, njihovom učešću i postignućima u obrazovanju, dečijem radu i ranim brakovima. Ti aspekti siromaštva dece analiziraju se na sledećim stranicama.

Upis u matične knjige rođenih

Upis romske dece mlađe od 5 godina u matične knjige rođenih već decenijama ne predstavlja veći problem u Srbiji. Upisano je čak 98,5% rođenih, što je skoro jednako visok procenat kao i u nacionalnom uzorku.

Uhranjenost

Tabela 20. Stanje uhranjenosti romske dece

Procenat siromašne i ostale dece mlađe od 5 godina, prema stanju uhranjenosti, na osnovu tri antropometrijska indeksa: telesna težina za dati uzrast, telesna visina za dati uzrast i telesna težina za datu visinu, romska naselja u Srbiji, 2019.

		Težina za dati uzrast		Visina za dati uzrast		Težina za datu visinu			
		Pothranjenost		Zaostajanje u rastu		Zaostajanje u težini u odnosu na visinu		Gojaznost	
		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata iznad	
		-2 SD [1]	-3 SD [2]	-2 SD [3]	-3 SD [4]	-2 SD [5]	-3 SD [6]	+2 SD [7]	+3 SD [8]
Ukupno		6,5	0,8	16,9	4,7	2,8	0,6	6,9	2,8
Indeks blagostanja	Najsiromašnijih 60%	7,7	1,1	18,6	6,3	2,8	0,8	7,3	2,5
	Najbogatijih 40%	4,0	0,0	12,9	1,3	2,7	0,2	5,9	3,5
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	6,3	1,4	22,3	4,6	1,1	0,7	3,3	2,0
	Drugi	9,8	1,4	15,5	5,4	1,5	0,0	7,9	0,8
	Srednji	7,5	0,6	17,1	9,3	6,8	1,8	12,0	5,2
	Četvrti	5,8	0,0	13,7	1,1	1,8	0,5	2,5	1,8
	Najbogatiji	1,8	0,0	12,0	1,4	3,8	0,0	10,2	5,6

[1] MICS pokazatelj TC.44a — Prevalencija pothranjenosti (umerena i teška)

[2] MICS pokazatelj TC.44b — Prevalencija pothranjenosti (teška)

[3] MICS pokazatelj TC.45a — Prevalencija zaostajanja u rastu (umereno i teško); SDG indikator 2.2.1

[4] MICS pokazatelj TC.45b — Prevalencija zaostajanja u rastu (teško)

[5] MICS pokazatelj TC.46a — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (umereno i teško); SDG indikator 2.2.2

[6] MICS pokazatelj TC.46b — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (teško)

[7] MICS pokazatelj TC.47a — Prevalencija gojaznosti (umerena i teška); SDG indikator 2.2.2

[8] MICS pokazatelj TC.47b — Prevalencija gojaznosti (teška)

Napomena: Imenici za telesnu težinu za dati uzrast, telesnu visinu za dati uzrast i telesnu težinu za datu visinu mogu da se razlikuju.

Deca se isključuju iz jednog ili više antropometrijskih pokazatelja u slučajevima kada njihova telesna težina i visina nisu izmerene ili su neprecizne (naznačeno), ili kada podatak o njihovom uzrastu nije dostupan, u zavisnosti od slučaja.

Stanje uhranjenosti dece u uzorku iz romskih naselja razlikuje se od stanja dece iz nacionalnog uzorka. Naime, romska deca iz domaćinstava iz najsiromašnja tri kvintila prema blagostanju imaju manje skorove od druge romske dece prema dva MICS pokazatelja teške

pothranjenosti. Prvi je prevalencija teške pothranjenosti (MICS pokazatelj TC.44b), gde imućnija romska deca imaju skor 0, a najsiromašnija deca 1,1. Međutim, teško zaostajanje u rastu (MICS pokazatelj TC.45b) prisutno je kod 6,3 procenta dece iz najsiromašnija tri kvintila blagostanja, odnosno kod 1,3 procenta ostale romske dece. Prevalencija zaostajanja u rastu predstavlja najveći problem u vezi sa stanjem uhranjenosti romske dece generalno, dok je u nacionalnom uzorku to gojaznost. Prevalencija umerenog i teškog zaostajanja u rastu u uzorku iz romskih naselja iznosi 16,9 procenata, a u nacionalnom uzorku 5,4 procenta.

Disciplinovanje

U uzorku iz romskih naselja, 8,2 procenta majki/staratelja smatra da dete treba da bude fizički kažnjavano, i ne postoji značajna razlika između majki iz najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava i ostalih majki u tom pogledu. To je sličan procenat kao i u nacionalnom uzorku.

Kao i u nacionalnom uzorku, u uzorku iz romskih naselja, svaka razlika između najsiromašnijih 60 procenata i ostalih domaćinstava nestaje kada je u pitanju praksa disciplinovanja dece, kao što je prikazano u Tabeli 21.

Tabela 21. Disciplinovanje dece, uzorak iz romskih naselja

Procenat dece starosti od 1 do 14 godina prema metodi disciplinovanja kojoj su deca bila izložena u prethodnih mesec dana, romska naselja u Srbiji, 2019

		Procenat dece starosti od 1 do 14 godina koja su bila izložena				Broj dece starosti od 1 do 14 godina	
		samo nenasilnim metodama	psihološkom kažnjavanju	fizičkom kažnjavanju			bilo kojoj nasilnoj metodi [1]
				bilo kakvom	teškom [A]		
Ukupno		26,9	62,3	40,2	1,7	67,3	2.459
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	23,6	65,9	43,4	2,7	71,4	588
	Drugi	25,5	61,0	41,1	0,2	67,7	523
	Srednji	30,2	58,8	36,1	2,7	63,8	514
	Četvrti	21,8	68,6	43,5	1,3	72,5	457
	Najbogatiji	35,7	55,8	35,4	1,4	58,8	378
Indeks blagostanja	Najsiromašnijih 60%	26,3	62,1	40,4	1,9	67,8	1.624
	Najbogatijih 40%	28,1	62,8	39,8	1,3	66,3	835

[1] MICS pokazatelj PR.2 — Nasilne metode disciplinovanja; SDG 16.2.1

[A] Teško fizičko kažnjavanje obuhvata: 1) udaranje deteta po licu, glavi ili ušima, 2) prebijanje, odnosno udaranje deteta više puta svom snagom.

Na kraju treba reći da je prevalencija nasilnog disciplinovanja (MICS pokazatelj PR.2) mnogo veća među romskom decom nego među decom iz opšte populacije u Srbiji (blizu 70 procenata u poređenju sa nešto više od 40 procenata u nacionalnom uzorku). Najsiromašnija i druga romska deca se podjednako često nasilno disciplinuju.

Obrazovanje i razvoj

Učešće i postignuće u obrazovanju predstavlja jedan od najvećih i najdugotrajnijih problema u razvoju dece iz romske zajednice. Prilikom analize nacionalnog uzorka otkrili smo da najsiromašnija deca počinju da zaostaju već u ranom uzrastu i da su ona najviše isključena do srednjoškolskog uzrasta.

Romska deca starosti od 36 do 59 meseci pohađaju predškolsko obrazovanje ređe od dece istog uzrasta iz opšte populacije u Srbiji: dok 60,6 procenata dece iz opšte populacije ide u vrtiće, u romskoj populaciji to važi za samo 7,4 procenta dece. Iz perspektive naše analize važno je naglasiti da ne postoji statistički značajna razlika između romske dece iz najsiromašnija tri kvintila prema blagostanju i druge romske dece.

Nešto viši nivo pothranjenosti i mnogo manje učešće u predškolskom obrazovanju utiču na skorove romske dece u domenima razvoja deteta.

Tabela 22. Indeks ranog razvoja deteta, uzorak iz romskih naselja

Procenat siromašne i ostale dece starosti od 3 do 4 godine koja se pravilno razvijaju u domenu poznavanja slova i brojeva, fizičkog razvoja, socio-emocionalnog razvoja i učenja, kao i po indeksu ranog razvoja deteta, u romskim naseljima u Srbiji, 2019.

		Procenat dece starosti od 3 do 4 godine koja se pravilno razvijaju u navedenim domenima				Indeks ranog razvoja deteta [1]	Broj dece starosti od 3 do 4 godine
		Poznavanje slova i brojeva	Fizički razvoj	Socio-emocionalni razvoj	Učenje		
Ukupno		12,8	99,6	88,5	99,2	89,2	420
Indeks blagostanja	Najsiromašnijih 60%	11,3	99,7	87,2	99,2	88,1	276
	Najbogatijih 40%	15,6	99,3	91,0	99,3	91,4	144
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	7,8	99,2	83,8	98,1	84,5	100
	Drugi	11,9	100,0	91,8	99,6	92,2	97
	Srednji	15,1	100,0	85,8	100,0	87,8	79
	Četvrti	11,2	98,7	92,5	98,7	93,2	81
	Najbogatiji	21,2	100,0	89,0	100,0	89,0	63

[1] MICS pokazatelj TC.53 — Indeks ranog razvoja deteta: SDG indikator 4.2.1

Romska deca imaju nešto lošiji skor u socio-emocionalnom domenu razvoja od dece iz opšte populacije u Srbiji (88,5 procenata u poređenju sa 96,9 procenata). Ova razlika je veća u domenu poznavanja slova i brojeva: u Srbiji se pravilno razvija 35,1 procenat dece iz opšte populacije, a samo 12,8 procenata među romskom decom. To kumulativno dovodi i do razlike u skor u ECD indeksu: romska deca imaju skor 89,2, dok deca iz nacionalnog uzorka imaju skor 97,2. Na kraju, ovo zaostajanje romske dece ravnomerno je raspoređeno između dve analizirane grupe — najsiromašnijih 60 procenata i najviša dva kvintila — i to važi za sve analizirane domene razvoja deteta.

Stopa pohađanja pripremnog predškolskog programa (MICS pokazatelj LN.S1) među romskom decom u Srbiji iznosi 76,8 procenata. Najsiromašnja i ostala romska deca ne razlikuju se značajno u pohađanju ovog obaveznog programa.

Procenat dece uzrasta za polazak u osnovnu školu je nizak, na nivou od 85,4 procenta (neto stopa upisa u osnovnu školu — MICS pokazatelj LN.4). To je još jedan pokazatelj obrazovanja po kojem sva romska deca podjednako zaostaju za drugom decom u Srbiji, bez obzira na indeks blagostanja njihovog domaćinstva. To dodatno potvrđuje još jedan pokazatelj, LN.3 — Spremnost za školu. Predškolsko obrazovanje u prethodnoj godini pohađalo je svega 80 procenata dece u uzorku dece iz romskih naselja koja pohađaju prvi razred osnovne škole. Ni u tom pogledu nema razlike između najsiromašnije i imućnije romske dece.

Nejednakost među romskom decom iz najsiromašnijih 60 procenata domaćinstava i ostale romske dece pojavljuje se na nivou srednjeg obrazovanja. Siromašnja deca imaju niže stope pohađanja srednje škole.

Tabela 23. Pohađanje srednje škole i mladi koji su van sistema obrazovanja, uzorak iz romskih naselja

Procenat siromašne i ostale dece srednjoškolskog uzrasta koja pohađaju srednju školu ili viši nivo obrazovanja (prilagođena neto stopa pohađanja), procenat dece koja pohađaju osnovnu školu i procenat dece koja su van sistema obrazovanja, romska naselja u Srbiji, 2019.

		Neto stopa pohađanja (prilagođena) [1]	Procenat dece		Broj dece srednjoškolskog uzrasta
			koja pohađaju osnovnu školu	koja su van sistema obrazovanja [2][A]	
Ukupno		28,4	14,6	57,1	588
Najniža 3 kvintila indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 60%	23,0	15,5	61,6	393
	Ostali	39,2	12,8	48,0	196
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	12,7	20,5	66,7	143
	Drugi	26,5	9,2	64,3	124
	Srednji	31,2	15,9	52,9	126
	Četvrti	28,7	13,0	58,4	112
	Najbogatiji	53,2	12,6	34,3	84

[1] MICS pokazatelj LN.S5b — Neto stopa pohađanja srednje škole (prilagođena)

[2] MICS pokazatelj LN.S6b — Stopa mladih srednjoškolskog uzrasta koji su van sistema obrazovanja

[A] Procenat dece srednjoškolskog uzrasta koja su van sistema obrazovanja odnosi se na decu koja ne pohađaju osnovnu ili srednju školu ili visoko obrazovanje. Deca koja su završila srednju školu su isključena.

Na nivou srednjeg obrazovanja, prilagođena neto stopa pohađanja (MICS pokazatelj LN.S5b) sve romske dece je više od tri puta niža nego stopa za decu ovog uzrasta iz opšte populacije u Srbiji (28,1 procenat, odnosno 98,1% procenat). Najsiromašnija romska deca još više zaostaju zbog toga što imaju stopu pohađanja od 23 procenta (u poređenju sa 39,2 procenta među ostalom romskom decom).

Ekonomska aktivnost i dečiji rad

Naša početna očekivanja su bila da dečiji rad obično prati niže stope pohađanja škole. Zato smo očekivali da će stopa dečijeg rada biti veća u uzorku iz romskih naselja nego u nacionalnom uzorku. Međutim, MICS podaci pokazuju da je ukupan dečiji rad (MICS pokazatelj PR.3) zastupljeniji među decom iz opšte populacije u Srbiji (9,5 procenata) nego među romskom decom u Srbiji (5,4 procenta), koja imaju znatno nižu stopu pohađanja škole.²⁰

Tabela 24. Dečiji rad, uzorak iz romskih naselja

Procenat dece starosti od 5 do 17 godina prema uključenosti u ekonomske aktivnosti ili u kućne poslove tokom prethodne nedelje i procenat prema uključenosti u dečiji rad tokom prethodne nedelje, romska naselja u Srbiji, 2019.

		Deca koja su bila uključena u ekonomske aktivnosti ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Deca koja su bila uključena u kućne poslove ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Ukupan dečiji rad [1][A]	Broj dece starosti od 5 do 17 godina
		ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega	ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega		
Ukupno		7,5	4,5	45,8	0,8	5,4	2.056
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	9,5	3,6	45,5	1,4	5,0	485
	Drugi	5,2	7,4	45,2	1,7	9,1	446
	Srednji	10,8	1,0	52,0	0,0	1,0	422
	Četvrti	6,2	4,8	42,6	0,0	4,8	380
	Najbogatiji	4,9	6,2	42,5	0,9	7,1	322

²⁰ Ovdje je važno naglasiti da MICS upitnik ne postavlja pitanje izričito o prikupljanju otpada, koji je izvor prihoda za mnoge romske porodice u nehygienjskim naseljima. Shodno tome, ova ekonomska aktivnost može se registrovati samo ukoliko ispitanik odabere „drugo“ kao odgovor.

		Deca koja su bila uključena u ekonomske aktivnosti ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Deca koja su bila uključena u kućne poslove ukupno određeni broj sati tokom prethodne nedelje		Ukupan dečiji rad [1][A]	Broj dece starosti od 5 do 17 godina
		ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega	ispod starosnog praga	na starosnom pragu ili iznad njega		
Indeks blagostanja	Najsiromašnijih 60%	8,5	4,0	47,4	1,1	5,1	1.354
	Najbogatijih 40%	5,6	5,4	42,5	0,4	5,9	702

[1] MICS pokazatelj PR.3 — Dečiji rad; SDG indikator 8.7.1

[A] Definicija dečijeg rada koja se koristi za izveštavanje o SDG ne obuhvata opasne uslove rada. To je promena u izveštaju MICS6 u odnosu na prethodnu definiciju ovog pokazatelja.

Povećan rizik od dečijeg rada kod romske dece leži u komponenti koja nedostaje u primenjenoj SDG definiciji opasnih uslova rada. Naime, u Srbiji među romskom decom opasne poslove obavlja 4,9 procenata dece, a među decom iz opšte populacije 2,6 procenata. Nema značajne razlike između najsiromašnijih 60 procenata i ostale dece u tom pogledu.

Dečiji brak

Kao što je ranije rečeno, koristili smo tri MICS pokazatelja u analizi prevalencije dečijih brakova među ženama iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostalim ženama u Srbiji: [1] PR.4a — Dečiji brak (pre navršenih 15 godina); [2] PR.4b — Dečiji brak (pre navršenih 18 godina); [3] PR.5 — Mlade žene starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici.

Tabela 25. Dečiji brak, uzorak iz romskih naselja

Procenat žena starosti od 15 do 49 godina koje su prvi put stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. rođendana, procenat žena starosti od 20 do 49 godina koje su stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. odnosno 18. rođendana i procenat žena starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici, romska naselja u Srbiji, 2019

		Žene starosti od 15 do 49 godina		Žene starosti od 20 do 49 godina		Žene starosti od 15 do 19 godina		
		Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina	Broj žena starosti od 15 do 49 godina	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina [1]	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 18 godina	Broj žena starosti od 20 do 49 godina	Procenat žena koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici [3]	Procenat žena starosti od 15 do 19 godina
Ukupno		15,8	1.790	15,9	55,8	1.461	34,1	329
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnji	22,3	327	15,3	72,5	244	40,7	82
	Drugi	19,6	357	20,6	63,3	289	37,0	69
	Srednji	16,7	357	22,5	61,9	290	29,7	67
	Četvrti	10,9	373	10,1	47,0	317	29,6	56
	Najbogatiji	10,4	377	10,8	36,6	321	30,8	56
Indeks blagostanja	Najsiromašnijih 60%	19,5	1.041	19,7	65,5	823	36,2	218
	Najbogatijih 40%	10,7	749	10,5	41,8	637	30,2	112

[1] MICS pokazatelj PR.4a — Dečiji brak (pre navršenih 15 godina); SDG 5.3.1

[2] MICS pokazatelj PR.4b — Dečiji brak (pre navršenih 18 godina); SDG 5.3.1

[3] MICS pokazatelj PR.5 — Mlade žene starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici

Tabela 25 predstavlja porazne nalaze. Učestalost dečijeg braka u romskoj populaciji je skoro 10 puta veća nego u opštoj populaciji Srbije. Procenat udatih pre navršenih 15 godina je 15,9 procenata među romskim ženama starosti od 20 do 49 godina i 1,2 procenta u opštoj populaciji žena iste starosti. Procenat udatih pre navršenih 18 godina je 55,8 procenata među romskim ženama starosti od 20 do 49 godina i 5,5 procenata u opštoj populaciji žena iste starosti. Konačno, procenat žena koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici među devojkama od 15 do 19 godina iz romskih naselja iznosi 34,1 procenat, a u nacionalnom uzorku 3,8 procenata.

Postoji zanimljiv nalaz u vezi sa korelacijom između siromaštva i dečijeg braka u romskoj populaciji. Između dva pokazatelja u vezi sa ženama koje sada imaju 20 do 49 godina postoji značajna razlika kod žena iz tri najniža kvintila blagostanja i kod žena iz dva najviša kvintila u tom smislu da je dečiji brak češći među najsiromašnijim Romkinjama nego među ostalim Romkinjama. Međutim, ne postoji takva razlika u vezi sa siromaštvom kada posmatramo romske devojke koje sada imaju 15 do 19 godina, što bi moglo značiti da napori u pravcu iskorenjivanja dečijeg braka konačno donose rezultate.

DETERMINANTE I KARAKTERISTIKE SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI ZASNOVANE NA UZORKU EU-SILC 2019

Sada ćemo se pozabaviti drugim aspektom siromaštva dece: finansijskim siromaštvom. Kao glavni pokazatelj siromaštva koristimo ekvivalentne raspoložive prihode domaćinstva i smatramo da su „siromašna” ona deca koja spadaju u najnižih 20 procenata domaćinstava (a ne ona koja su ispod granice siromaštva, što su domaćinstva sa manje od 60 procenata medijane prihoda u zemlji). Na taj način, označavajući kao siromašnu deca koja žive u domaćinstvima iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja, približavamo se metodologiji MICS istraživanja. Još jedna važna napomena je da u ovom delu analize nismo mogli da sprovedemo posebnu analizu romskog poduzorka, jer anketa EU-SILC-a ne uzima u obzir etničku pripadnost ispitanika.

Spektar pokazatelja koje treba analizirati razlikuje se i u anketi EU-SILC. Ne postoje pokazatelji ishoda siromaštva dece onakvi kakve smo opisali u prethodnim poglavljima. Možemo koristiti nekoliko determinanti siromaštva dece i njegove karakteristike za preostale dve grupe pokazatelja.

Determinante siromaštva dece — uzorak EU-SILC

Udeo dece koja su u najnižem kvintilu ekvivalentnog raspoloživog prihoda je 25,2 procenta. Pored toga, želimo da naglasimo da, poput podataka iz istraživanja MICS6, u uzorku EU-SILC 2019 nema statistički značajne razlike u prevalenciji siromaštva među dečacima i devojčicama, kao ni među različitim starosnim kategorijama.

Ostale tri determinante koje ćemo istražiti u daljoj analizi jesu region stanovanja, vrsta naselja u kojoj ispitanik stanuje i obrazovanje roditelja. Međutim, dve od ove tri determinante su operacionalizovane drugačije nego u metodologiji MICS istraživanja. Naime, podaci EU-SILC su dostupni za regione po nomenklaturi NUTS1, a ne NUTS2, što znači da možemo da uporedimo siromaštvo dece između severne Srbije (Beograd i Vojvodina) i južne Srbije (Šumadija i Zapadna Srbija te Južna i Istočna Srbija). Ipak, ovo je još uvek bitna podela koja podrazumeva različite nivoe ekonomskog razvoja, urbanizacije, infrastrukturnih i administrativnih kapaciteta itd., pa tu očekujemo značajne nalaze. Druga razlika se odnosi na obrazovanje roditelja. U MICS podacima koristili smo varijablu „obrazovanje majke”, ali u podacima ankete EU-SILC te varijable nema. Umesto toga koristimo varijablu „nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši”. U oba istraživanja obrazovna skala je definisana u tri kategorije: osnovno obrazovanje ili bez obrazovanja, srednje i visoko.²¹ Vrste naselja su klasifikovane kao u MICS podacima: gradska i ostala.

Siromaštvo dece značajno je veće u Južnoj Srbiji (31,9 procenata) nego u Severnoj Srbiji (19 procenata), a razlika je čak i veća između vrsta naselja, gde je siromaštvo više nego dvostruko veće u ruralnim naseljima (37 procenata) u poređenju sa gradskim naseljima (18,1 procenat). Oba trenda su postojala i u podacima iz istraživanja MICS6, ali je siromaštvo dece u ruralnim naseljima i dece iz južnih regiona još izraženije u MICS istraživanju.

Nivo obrazovanja roditelja je najjača determinanta među ovde izabranim determinantama. Među decom čiji roditelji imaju maksimalno osnovno obrazovanje ili su bez obrazovanja ima 90,8 procenata siromašne dece, dok udeo dece čiji bar jedan roditelj ima visoko obrazovanje iznosi samo 4,1 procenat.

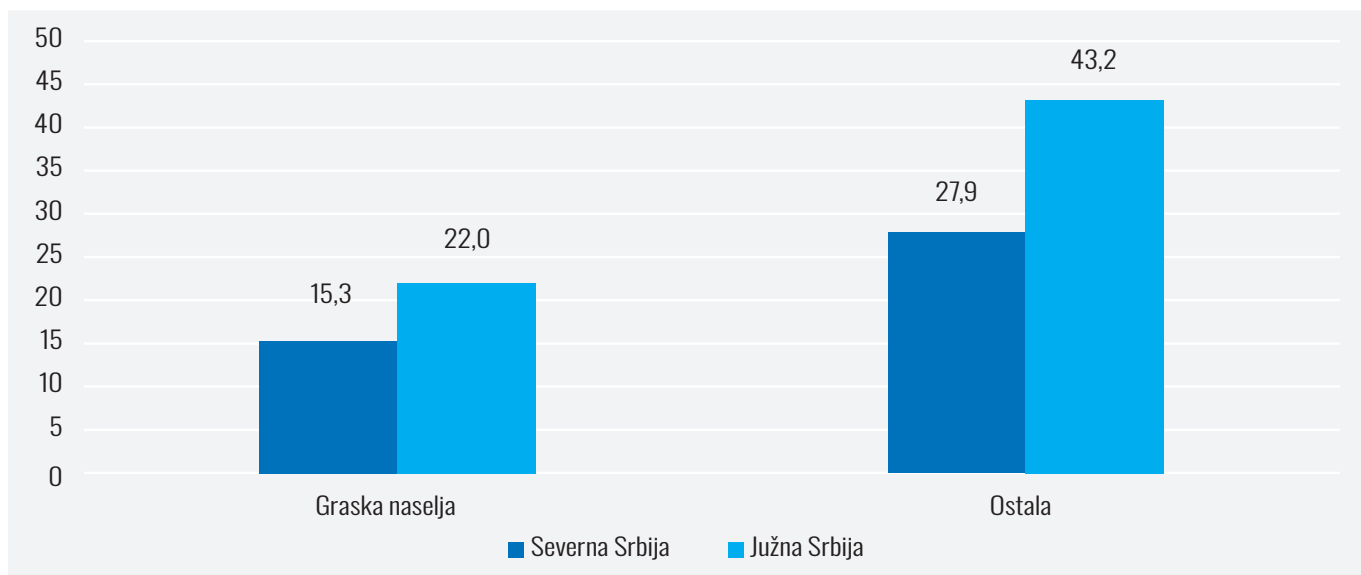
²¹ U anketi EU-SILC prvobitno predstavljeno na ISCED skali.

Tabela 26. Socijalne determinante siromaštva dece**Procenat najsiromašnije dece u različitim socijalnim kategorijama, EU-SILC, Srbija, 2019.**

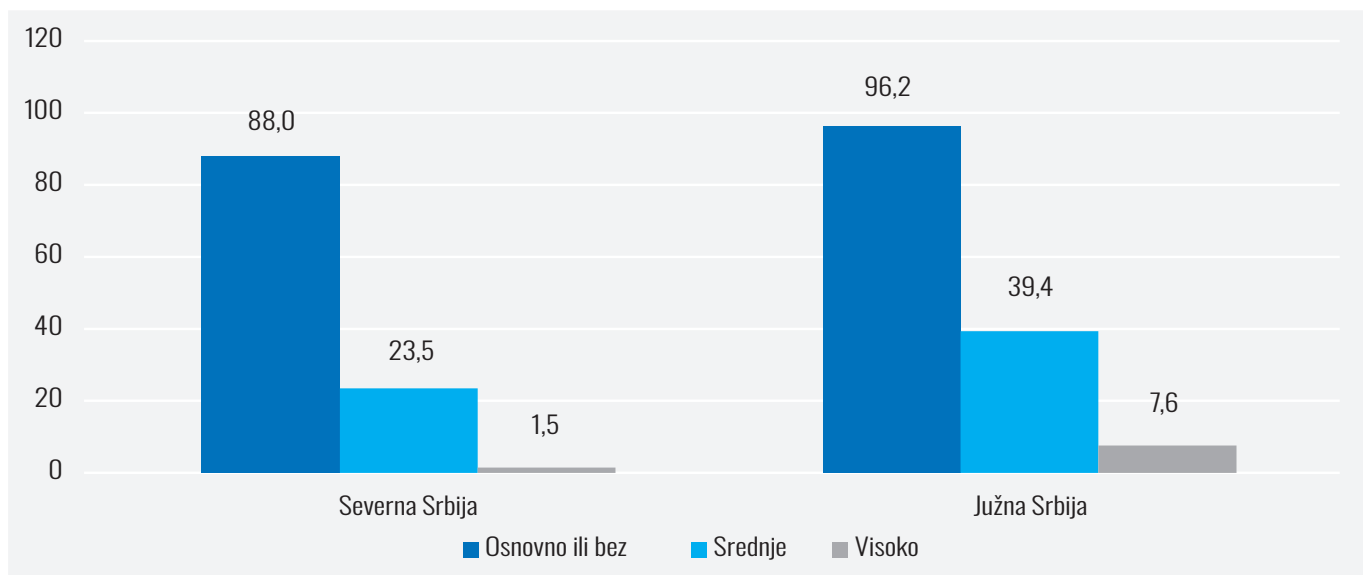
		Ostali	Najsiromašnijih 20%
Ukupno		74,8	25,2
Regioni NUTS1	Severna Srbija	81,0	19,0
	Južna Srbija	68,1	31,9
Vrsta naselja	Gradsko	81,9	18,1
	Ostalo	63,0	37,0
3 starosne grupe dece	0–4	78,6	21,4
	5–14	73,4	26,6
	15–17	72,9	27,1
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez	9,2	90,8
	Srednje	68,3	31,7
	Visoko	95,9	4,1
Pol	Muški	74,7	25,3
	Ženski	74,9	25,1

Razmere jaza siromaštva između dece iz ruralnih i gradskih područja još su jasnije kada uporedimo ovu podelu u dva statistička regiona. Ne postoji statistički značajna razlika između prevalencije siromaštva u gradskim naseljima u Severnoj Srbiji i Južnoj Srbiji. Regioni kao determinanta imaju uticaj samo na siromaštvo dece iz ruralnih područja, pri čemu je prevalencija siromaštva među decom iz ruralnih naselja na jugu zemlje mnogo veća nego među decom iz ruralnih naselja na severu (Slika 16).

Slika 16. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, prema regionu i vrsti naselja, u procentima

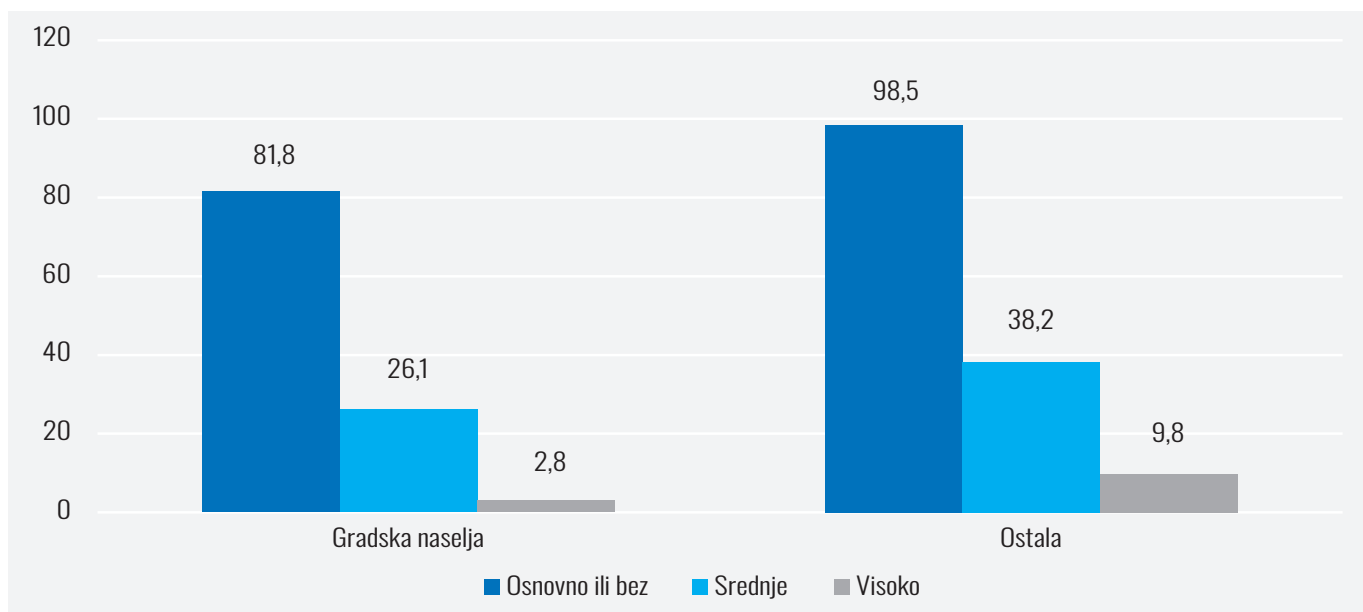
Uticaj viših nivoa obrazovanja roditelja značajno doprinosi objašnjenju nastanka siromaštva dece u Srbiji. Nizak nivo obrazovanja roditelja je vrlo snažna determinanta siromaštva dece u naseljima na severu i jugu zemlje. Srednje i visoko obrazovanje doprinose da se deca zaštite od siromaštva više u Severnoj Srbiji nego u Južnoj Srbiji (Slika 17).

Slika 17. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, prema regionu u kojem žive i nivou obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši, u procentima

Na kraju, vrsta naselja takođe ima određenu snagu u objašnjenju siromaštva dece. U interakciji sa vrstom naselja pokazalo se da se u gradskim i ruralnim naseljima ni najniži ni najviši nivo obrazovanja roditelja ne razlikuju značajno u pogledu uticaja na siromaštvo dece. S druge strane, udeo dece u porodicama iz najsiromašnijeg kvintila po prihodu veći je u ruralnim nego u gradskim naseljima: 38,2 procenta odnosno 26,1 procenat (Slika 18).

Slika 18. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina iz najnižih 20 procenata porodica prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, prema vrsti naselja i nivou obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti čiji je nivo obrazovanja viši, u procentima

Iz gore navedenih nalaza zaključujemo da je nivo obrazovanja roditelja izuzetno snažna determinanta finansijskog siromaštva dece. Vrsta naselja utiče na razlike u nivou srednjeg obrazovanja roditelja i region, dodatno ukazujući da je glavni jaz prisutan u ruralnim naseljima na jugu zemlje. Drugim rečima, za dete niskoobrazovanih roditelja iz ruralnih naselja u Južnoj Srbiji finansijsko siromaštvo praktično je neizbežno. To je, u načelu, isti zaključak kao i onaj do kojeg se došlo na osnovu analize siromaštva prema indeksu blagostanja u istraživanju MICS6.

Karakteristike siromaštva dece — uzorak EU-SILC

U ovom poglavlju koristimo pokazatelje iz ankete EU-SILC koji odgovaraju našem izboru za analizu MICS podataka. Koristili smo dva pokazatelja finansijskog položaja: dečiji dodatak²² i novčanu socijalnu pomoć.²³ Takođe, uočili smo 14 pokazatelja koji se odnose na kvalitet stanovanja, a koji su isti ili vrlo slični pokazateljima iz istraživanja MICS6.

Novčana socijalna davanja

Novčana socijalna davanja su značajno više prisutna u porodicama najsiromašnije dece. Domaćinstva iz kvintila sa najnižim prihodima primaju DD više nego tri puta češće od drugih domaćinstava. Razlika između najsiromašnijih i ostalih domaćinstava još je veća kada se radi o NSP. Ova dva instrumenta socijalne pomoći predstavljaju važan izvor prihoda za najsiromašnja domaćinstva sa decom.

Tabela 27. Novčana socijalna davanja i siromaštvo dece

Procenat dece iz domaćinstava koja primaju dečiji dodatak i novčanu socijalnu pomoć među najsiromašnijom i ostalom decom, EU-SILC, Srbija, 2019.

		Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno
Ukupno		100,0	100,0	100,0
Dečiji dodatak u 2018. godini	Da	13,2	46,7	21,7
	Ne	86,8	53,3	78,3
Novčana socijalna pomoć u 2018. godini	Da	1,1	18,8	5,6
	Ne	98,9	81,2	94,4

Kada se ova davanja najsiromašnijim domaćinstvima podele po gradskim i ruralnim naseljima, vidi se da nema statistički značajne razlike. Domaćinstva u kojima siromašna deca žive u gradovima i selima podjednako često dobijaju novčana socijalna davanja. Zbog manje zahtevnih kriterijuma za DD, ova vrsta socijalne pomoći je češća od NSP (Slika 19).

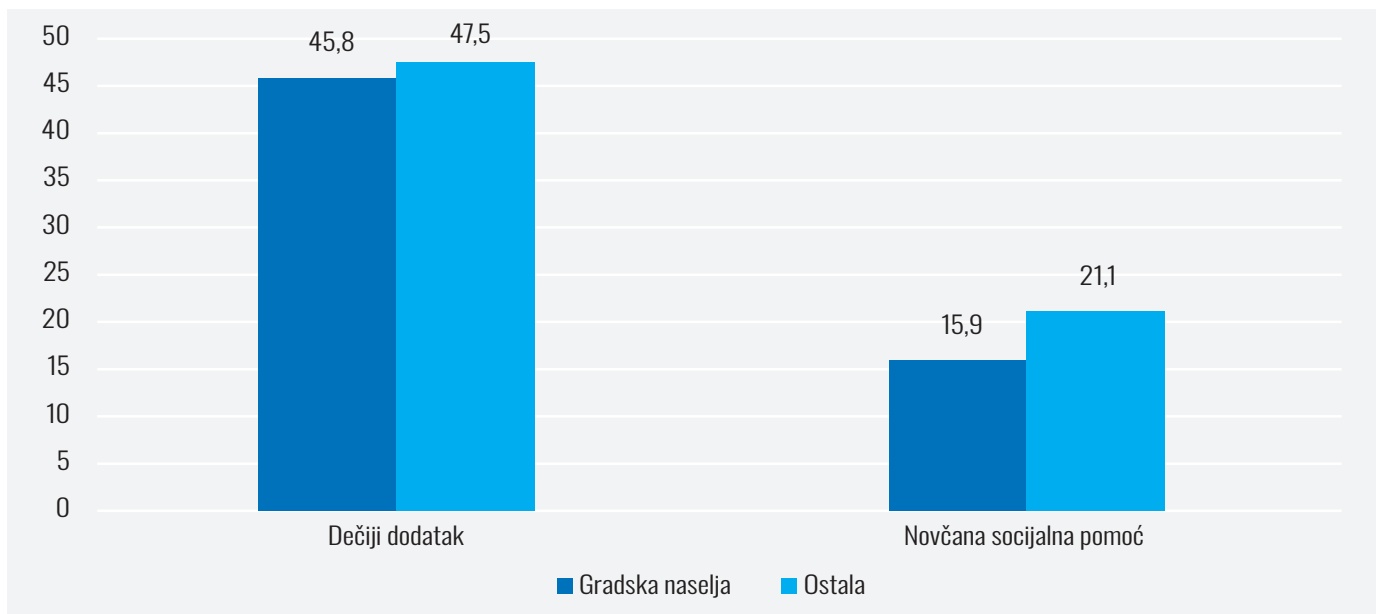
Statistički značajnija razlika postoji između različitih nivoa obrazovanja roditelja.²⁴ Udeo korisnika i DD i NSP smanjuje se kako se povećava nivo obrazovanja roditelja. Zanimljivo je, međutim, da razlika u udelu korisnika DD i NSP nije tako velika među domaćinstvima sa najnižim obrazovanjem kao među domaćinstvima sa srednjim i visokim obrazovanjem (Slika 20). Takav nalaz se i očekivao jer su niski prihodi povezani sa niskim nivoom obrazovanja.

²² Pitanje u anketi EU-SILC glasilo je: „Da li je vaša domaćinstvo primalo DD u 2018. godini?“

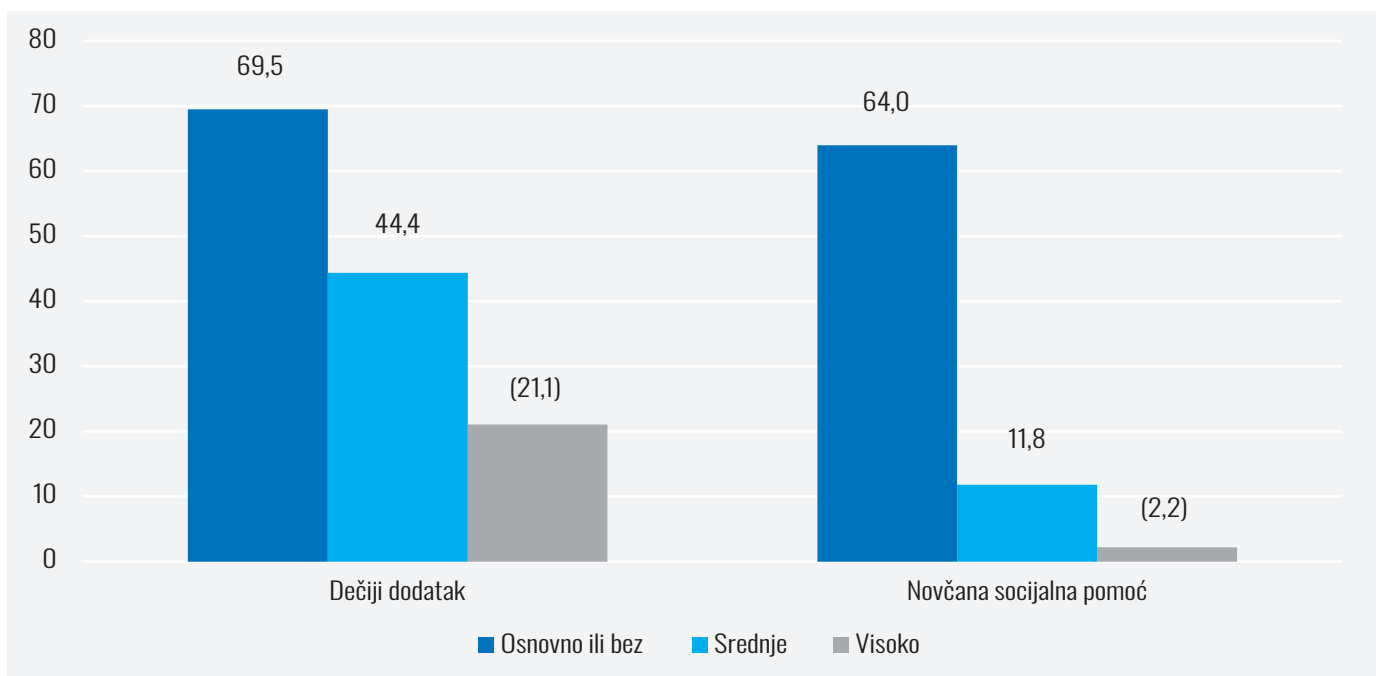
²³ Pitanje u anketi EU-SILC glasilo je: „Da li je vaše domaćinstvo primalo NSP u 2018. godini?“

²⁴ Za sve vrednosti DD i za NSP između srednjeg i visokog obrazovanja granice intervala se preklapaju u drugoj decimali.

Slika 19. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina čije su porodice primale DD ili NSP u 2018. godini iz najnižih 20 procenata porodica prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, prema vrsti naselja, u procentima

Slika 20. Udeo dece starosti od 0 do 17 godina čije su porodice primale DD ili NSP u 2018. godini iz najnižih 20 procenata porodica prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, prema nivou obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga koji je nivo obrazovanja viši, u procentima

Napomena: ( ) Brojevi se zasnivaju na 25–49 neponderisanih slučajeva.

Stanovanje i životno okruženje

Ovaj skup pokazatelja predstavlja kvalitet uslova stanovanja za decu iz najnižeg kvintila po prihodima domaćinstva i za ostalu decu. Njime se opisuju razlike u vlasništvu nad stambenom jedinicom i nekim predmetima u stanu/kući, ali i neke karakteristike šire sredine u kojoj deca stanuju.

Tabela 28. Karakteristike kvaliteta stanovanja i siromaštvo dece

Procenat dece iz domaćinstava sa različitim stambenim karakteristikama među najsiromašnijom i ostalom decom, EU-SILC, Srbija, 2019.

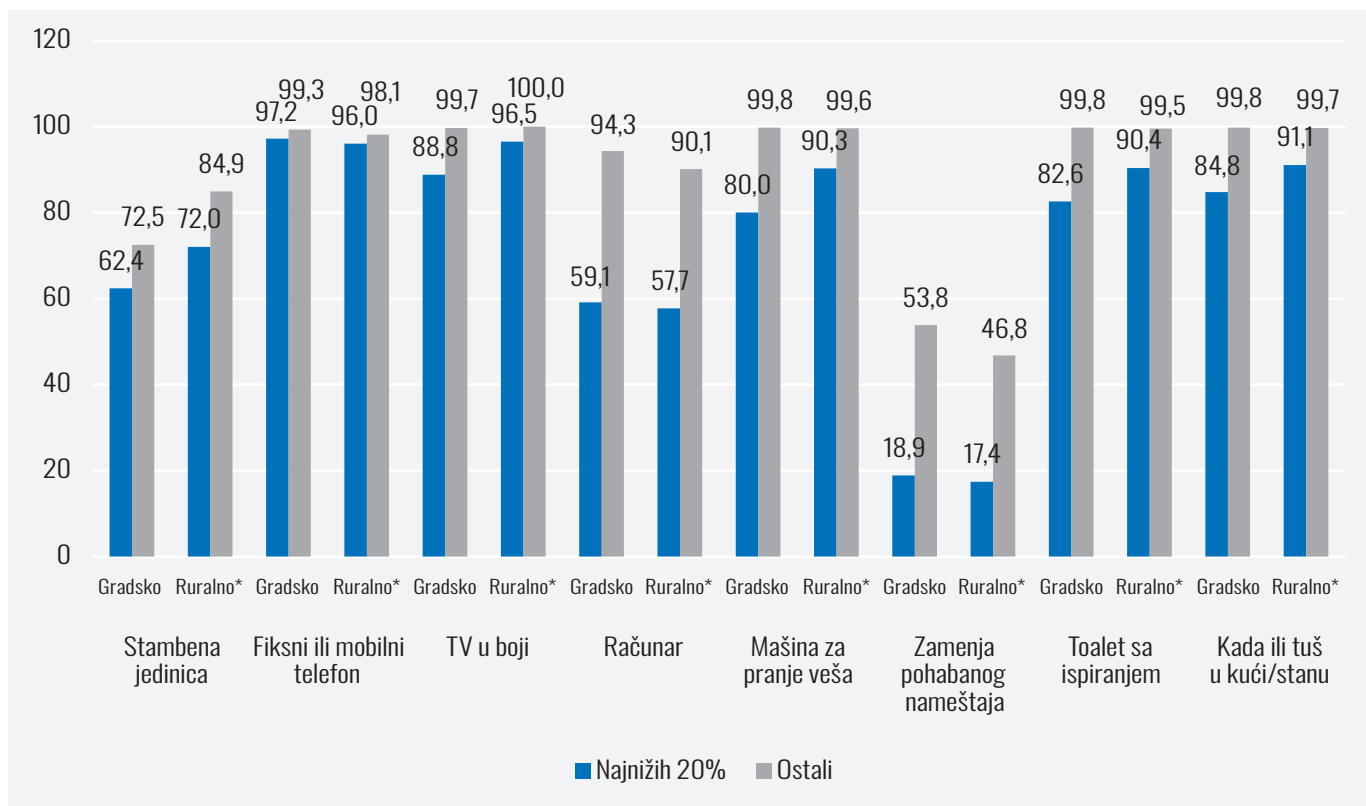
		Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno
Ukupno		100,0	100,0	100,0
Vlasništvo nad stambenom jedinicom	Vlasnik	76,5	67,7	74,3
	Zakupac/podakupac	6,9	4,4	6,3
	Besplatan smeštaj	16,7	27,9	19,5
Fiksni ili mobilni telefon	Da	98,9	96,5	98,3
	Ne	1,1	3,5	1,7
Da li imate TV u boji?	Da	99,8	93,1	98,1
	Ne	0,2	6,9	1,9
Da li imate računar?	Da	93,0	58,3	84,2
	Ne	7,0	41,7	15,8
Da li imate mašinu za pranje veša?	Da	99,8	85,7	96,2
	Ne	0,2	14,3	3,8
Zamena pohabanog nameštaja	Da	51,6	18,0	43,1
	Ne	48,4	82,0	56,9
Toalet sa ispiranjem	Da	99,7	86,9	96,5
	Ne	0,3	13,1	3,5
Kada ili tuš kabina u stanu/kući	Da	99,8	88,3	96,9
	Ne	0,2	11,7	3,1
Krov koji prokišnjava, vlažni zidovi/pod/temelji, truli prozorski okviri ili pod	Da	11,8	30,3	16,5
	Ne	88,2	69,7	83,5
Problemi sa stanom/kućom: previše mračno, nedovoljno svetla	Da	5,0	18,7	8,4
	Ne	95,0	81,3	91,6
Buka od suseda ili sa ulice	Da	12,0	7,9	11,0
	Ne	88,0	92,1	89,0
Zagađenje, čađ ili drugi problemi u životnom okruženju	Da	14,1	12,3	13,6
	Ne	85,9	87,7	86,4
Kriminal, nasilje ili vandalizam u području	Da	11,5	10,4	11,2
	Ne	88,5	89,6	88,8

Najvažniji nalaz iz Tabele 28 jeste da se najsiromašniji kvintil domaćinstava sa decom ne razlikuje značajno od ostalih domaćinstava po vlasništvu nad stanom/kućom. Postoji samo još jedna stavka po kojoj se dve grupe ne razlikuju: sve imaju fiksni ili mobilni telefon. Sve ostale karakteristike kvaliteta stanovanja pokazuju da deca iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava žive u gorim uslovima od ostale dece. Češće im nedostaju toalet sa ispiranjem i kupatilo u stanu/kući, nemaju televizor u boji, računar ili mašinu za pranje veša i ne mogu sebi da priušte da zamene pohabani nameštaj. Pored toga, stanovi/kuće u kojima najsiromašnija deca žive češće su previše mračni i imaju problema sa krovom koji prokišnjava, vlažnim zidovima ili trulim prozorskim okvirima.

Što se tiče šireg okruženja u kojem deca žive, koje je predstavljeno kao buka i zagađenje odnosno kriminal i nasilje u susedstvu, nema statistički značajne razlike između najsiromašnije i ostale dece.

Poređenjem između dece iz gradskih i ruralnih područja dolazi se do dodatnih detalja (Slika 21).

Slika 21. Udeli dece starosti od 0 do 17 godina čija domaćinstva poseduju određene predmete u stanu/kući iz najnižih 20 procenata i ostalih domaćinstava prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, u gradskim i ruralnim područjima, u procentima

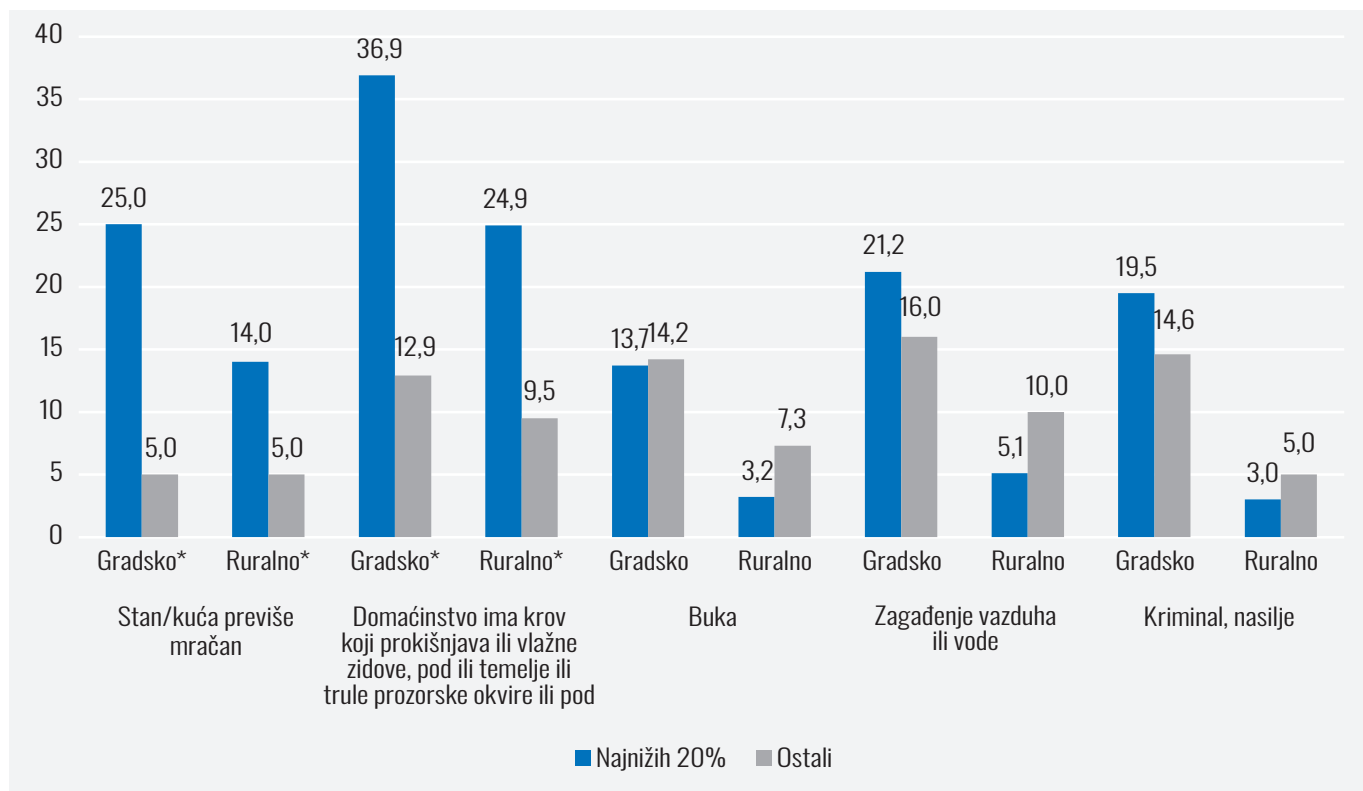

Napomena: Parovi sa * označavaju statistički značajnu razliku.

Prvi važan nalaz je da treba revidirati zaključak o jednakom udelu vlasnika stanova/kuća u najsiromašnijem kvintilu domaćinstava i kod ostalih. Iznenadenje predstavlja nalaz da se značajna razlika u ovom pogledu pojavljuje u ruralnim naseljima, gde su nepokretnosti jeftinije, odnosno gde su imućnija domaćinstva vlasnici stana/kuće češće nego najsiromašnija domaćinstva. U vezi sa svim drugim opisanim dobrima, ranije prepoznate razlike između najsiromašnije i ostale dece uočavaju se i u gradskim i ruralnim naseljima.

Isti zaključak važi i za nedostatak prirodne svetlosti (u stanu/kući je previše mračno) i za probleme kao što su prokišnjavanje krova, vlažni zidovi ili truli prozorski okviri (Slika 22).

Slika 22. Udeli dece starosti od 0 do 17 godina čija se domaćinstva suočavaju sa određenim problemima deprivacije u oblasti stanovanja i životnog okruženja iz domaćinstava u najnižih 20 procenata i ostalih domaćinstava prema ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice, u gradskim i ruralnim područjima, u procentima

Napomena: Parovi sa * označavaju statistički značajnu razliku.

Podela na ruralna i gradska područja ne menja zaključak o jednakosti sve dece u suočavanju sa problemima životnog okruženja u pogledu stanovanja: ne postoji statistički značajna razlika između najsiromašnije i ostale dece, bez obzira na to koliko je urbano njihovo naselje.

Primećen je određeni uticaj nivoa obrazovanja roditelja na razliku između najsiromašnije i ostale dece u pogledu kvaliteta stanovanja. Napominjemo da iz statističkih razloga nije bilo moguće uporediti najsiromašniju i drugu decu čiji roditelji kao najviši dostignuti nivo u obrazovanju imaju osnovnu školu ili niži nivo, jer je broj dece koja nisu siromašna i imaju neobrazovane roditelje u uzorku manji od 25. Najznačajnije su razlike među decom čiji su roditelji završili srednju školu (vidi Tabelu 1 u Aneksu 6). Imućnija deca čiji su roditelji završili srednju školu češće imaju računar, mašinu za pranje veša, toalet i kupatilo te mogućnost da zamene stari nameštaj nego najsiromašnija deca sa roditeljima istog nivoa obrazovanja. Činjenica da se te razlike ne pokazuju tako često kod dece čiji roditelji imaju visoko obrazovanje pokazuje da bi finansijsko siromaštvo moglo biti slučajnost i da povremeno pogađa porodice koje žive u dobrim uslovima kada se radi o stanovanju.

Uslovi stanovanja među najsiromašnijom i ostalom decom izgledaju slično kada se analiziraju u kontekstu jaza siromaštva na osnovu indeksa blagostanja (MICS podaci) i zasnivaju se na ekvivalentnim raspoloživim prihodima porodice (podaci ankete EU-SILC) u smislu da se najsiromašnija deca suočavaju sa uslovima stanovanja nižeg kvaliteta. Međutim, zaključci o pitanjima životnog okruženja razlikuju se u dva istraživanja. U istraživanju MICS6 primećuje se da se imućnija deca suočavaju sa većom bukom, zagađenjem i kriminalom/nasiljem u svom okruženju, dok podaci ankete EU-SILC nisu pokazali razliku između dve grupe dece u tom pogledu. Jedan od glavnih razloga za to je činjenica da je uticaj podele između gradskih i ruralnih područja mnogo jači na indeks blagostanja nego na raspoložive prihode. Drugim rečima, deca u ruralnim područjima žive u uslovima manjeg materijalnog blagostanja, ali uživaju u čistijem, bezbednijem i tišem okruženju.

ZAKLJUČAK

Ova analiza je počela nalazom da, prema statističkim merenjima relativnog i apsolutnog siromaštva, deca u Srbiji nisu osetila prednosti ekonomskog napretka u istoj meri kao odrasli. Sa namerom da saznamo više o determinantama, karakteristikama i ishodima siromaštva dece u Srbiji, sproveli smo analizu podataka iz istraživanja MICS6 i ankete EU-SILC 2019 sa fokusom na decu. Naš osnovni cilj bio je da koristimo podatke iz istraživanja MICS6, jer ovaj skup podataka sadrži mnogo korisnih informacija o životnim uslovima i razvoju dece. Podatke iz ankete EU-SILC koristili smo kako bismo proverili da li su glavni zaključci o siromaštvu dece slični ukoliko se zasnivaju na merenju finansijskog siromaštva.

Analiza podataka iz istraživanja MICS6 pokazala je da ne postoji značajna razlika u siromaštvu između dečaka i devojčica te između različitih starosnih grupa (0–4, 5–14, 15–17). To je potvrđeno uzorkom ankete EU-SILC. Ipak, postoje neke jače determinante siromaštva. Jedna od njih je region stanovanja: naime, siromaštvo dece je više koncentrisano u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji te u Južnoj i Istočnoj Srbiji nego u Beogradu, dok je Vojvodina između ova dva ekstrema. To je još jedan nalaz koji su potvrdili podaci ankete EU-SILC, koji je pokazao da je siromaštvo dece dominantnije u južnim nego u severnim regionima Srbije. Još snažniju determinantu, i u uzorcima istraživanja MICS i u uzorcima ankete EU-SILC, predstavlja vrsta naselja u kojem deca žive. Siromaštvo dece je mnogo očiglednije u ruralnim naseljima, posebno ukoliko je predstavljeno kroz MICS indeks blagostanja. Samo u regionu Beograda siromaštvo dece u ruralnim naseljima ne razlikuje se značajnije od siromaštva dece u gradskim naseljima, pre svega zbog mnogo manje prevalencije siromaštva u selima oko Beograda. Kada je reč o siromaštvu romske dece u ruralnim područjima, nema značajne razlike između regiona. Međutim, što se tiče gradskih naselja, romska deca iz Šumadije i Zapadne Srbije znatno su manje siromašna od romske dece iz gradskih naselja u drugim regionima.

Sledeću snažnu determinantu siromaštva predstavlja nivo obrazovanja roditelja. U istraživanju MICS ova determinanta je prikazana kroz obrazovanje majke, a u anketi EU-SILC kroz nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši. Koji god pokazatelj bio, zaključak je da je siromaštvo dece mnogo češće u porodicama u kojima roditelji imaju niže obrazovanje (osnovno ili su bez obrazovanja). Činjenica da je nisko obrazovanje tipičnije za ruralna područja ukazuje na interakciju ovih determinanti i posledičnu složenost aktivnosti potrebnih za borbu protiv siromaštva dece. To najbolje ilustruje činjenica da udeo siromašnih čak i među decom majki koje imaju visoki nivo obrazovanja u negradskim područjima iznosi 8,7 %.

U podacima istraživanja MICS6 analizirano je još nekoliko determinanti za koje se pokazalo da utiču na siromaštvo dece. Kao što se je očekivalo, jedna je bila nezaposlenost nosioca domaćinstva, ali je značajnija etnička pripadnost nosioca domaćinstva. U potonjem slučaju bilo je vrlo jasno da se deca bošnjačkog, a posebno romskog porekla, suočavaju sa mnogo većom prevalencijom siromaštva od ostale dece u Srbiji. Siromaštvo je mnogo češće među decom romskog porekla, i u gradskim i u ruralnim naseljima, dok za decu bošnjačkog porekla to važi samo za ruralna naselja. S obzirom na to da se za više stope siromaštva među Romima u Srbiji zna već decenijama i da to predstavlja ukorenjen problem, siromaštvo romske dece analizirano je kroz poseban uzorak koji se u okviru MICS istraživanja u Srbiji redovno istražuje još od prvog MICS istraživanja. Ova analiza generalno pokazuje da je siromaštvo dece dominantnije među romskom decom nego među ostalom decom, zbog čega se ona suočavaju sa oskudnim finansijskim resursima i mnogo gorim uslovima stanovanja.

U pogledu karakteristika siromaštva dece u Srbiji, analizirali smo nekoliko aspekata, npr. finansijski položaj, uslove stanovanja i vlasništvo nad imovinom. Razlika u finansijskom položaju domaćinstava u kojima deca žive jedan je od najznačajnijih faktora koji utiču na razlike između najsiromašnijih 20 procenata i ostale dece. Dve glavne karakteristike finansijskog položaja koje utiču na razlike između najsiromašnije i ostale dece jesu NSP i zarada. NSP (i druga socijalna davanja) predstavljaju tipičniji izvor prihoda za najsiromašnija domaćinstva, dok je prihod od zarade tipičan za imućnija domaćinstva. Ipak, iako se očekuje da su najsiromašnija domaćinstva sa decom korisnici programa ekonomske pomoći češće od drugih domaćinstava, to važi samo za gradska domaćinstva. U ruralnim područjima ne postoji statistički značajna razlika između dece iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava i ostale dece u tom pogledu, što još jednom ukazuje na ukorenjenost siromaštva seoske dece. Jedan od glavnih razloga zašto deca iz 20 procenata najsiromašnijih domaćinstava ne primaju DD predstavlja to što je njihovim roditeljima rečeno da ne ispunjavaju uslove za njega, a to ukazuje na dobro

poznatu činjenicu da su mere novčane socijalne pomoći u Srbiji dobro targetirane, ali su uskog opsega. Dodatna analiza je ukazala na još dve vrste prihoda: prihode od samozaposlenosti i od penzija. Ove dve vrste prihoda su važne za sprečavanje siromaštva dece, prva u gradskim naseljima, a druga u ruralnim naseljima. Penzija u domaćinstvu je važna i za izlazak romske dece iz siromaštva.

Analiza pokazatelja materijalnog blagostanja koji se zasnivaju prvenstveno na imovini domaćinstva i ličnoj imovini pokazuje da se najsiromašnijih 20 procenata i ostala deca ne razlikuju značajnije samo u pogledu osnovnih komponenti. Slični udeli dece iz obe grupe imaju struju, televizor, telefon, krevet, sto sa stolicama i orman. S druge strane, deca iz imućnijih domaćinstava imaju bolji pristup internetu, laptop računarima i brojnim aparatima za domaćinstvo. Ova situacija je lošija za romsku decu, jer ta deca iz tri najniža decila po blagostanju znatno češće nemaju čak ni pomenute osnovne komponente u odnosu na ostalu romsku decu.

U pogledu kvaliteta stanovanja i pitanja životnog okruženja, jedini pokazatelj po kojem je velika većina dece u istoj situaciji, bez obzira na životni status ili status blagostanja, jeste vlasništvo nad stanom/kućom. To važi i za romsku decu. Ostali analizirani pokazatelji pokazuju, generalno, da se gradska deca suočavaju sa gorim okruženjem u kojem žive (zagađenje vazduha/vode i kriminal/nasilje), dok deca iz ruralnih područja imaju gori kvalitet stambenih jedinica. Međutim, ovo drugo važi u mnogo većoj meri za najsiromašnju decu iz seoskih područja. Njima, češće nego ostaloj deca, nedostaje kupatilo ili toalet na ispiranje u kući, prirodno svetlo ili imaju trule prozore i vrata, vlažne zidove ili krov koji prokišnjava. Romska deca, od kojih većina živi u gradskim područjima, takođe se suočavaju sa zagađenjem vazduha/vode (njih više od 50 procenata) bez obzira na status blagostanja domaćinstva, dok je kvalitet stanovanja znatno lošiji za najsiromašnijih 60 procenata romske dece nego za ostale.

Siromaštvo dece proizvodi različite ishode koji su važni za rast i razvoj deteta:

- ▲ Siromaštvo utiče na rast dece i intenzivira zaostajanje u rastu, a kritična razlika u tom pogledu se pojavljuje između najsiromašnije i ostale dece u gradskim područjima. S druge strane, gradska deca koja nisu siromašna češće su gojazna od najsiromašnije gradske dece. Među romskom decom prevalencija zaostajanja u rastu je najveći problem vezan za uhranjenost i mnogo je prisutniji među decom iz najniža tri decila prema blagostanju.
- ▲ Sa nasilnim disciplinovanjem se suočava više od 40 procenata dece i u tom pogledu nema značajne razlike između kategorija blagostanja među decom od 1 do 14 godina starosti, bez obzira na područje stanovanja. Isto važi i za najsiromašnju i ostalu romsku decu, ali je prevalencija nasilnog disciplinovanja mnogo veća među romskom decom nego među decom iz opšte populacije u Srbiji (blizu 70 procenata u poređenju sa nešto više od 40 procenata u nacionalnom uzorku).
- ▲ Pohađanje predškolskog obrazovanja se značajno povećava kako raste skor indeksa blagostanja. Ova tendencija je manje naglašena u ruralnim područjima, ali to je prvenstveno zbog rasprostranjenog nedostatka predškolskih ustanova u ruralnim naseljima, što bi se moglo smatrati strukturnim siromaštvom dece iz ruralnih područja uopšte. Jednu od posledica većeg pohađanja predškolskog obrazovanja predstavljaju velike razlike u domenu poznavanja slova i brojeva (deca starosti od 3 do 4 godine iz gornja četiri kvintila imaju bolji skor od najsiromašnije dece). Među romskom decom nema razlike između najsiromašnije i ostale dece u pogledu pohađanja predškolskog obrazovanja, ali ona pohađaju ovaj nivo obrazovanja mnogo ređe nego deca iz nacionalnog uzorka. Do sličnog zaključka se dolazi i u pogledu postignuća u domenu poznavanja slova i brojeva: nema jaza siromaštva, ali je postignuće manje nego u nacionalnom uzorku.
- ▲ Problemi sa pohađanjem škole među najsiromašnijom decom nastavljaju se na nivou osnovne škole. Broj upisane dece je visok, ali u ruralnim područjima najsiromašnja deca pohađaju osnovnu školu znatno manje od ostale dece (88,6 procenata prema 99,4 procenta). To znači da isključivanje najsiromašnije dece iz obrazovanja, posebno u ruralnim područjima, predstavlja konstantan problem. Romska deca se ne razlikuju po pohađanju osnovne škole u pogledu njihovog statusa siromaštva, ali je stopa pohađanja kod njih znatno niža nego u nacionalnom uzorku.
- ▲ Na nivou srednje škole problem leži u odustajanju od obrazovanja; razlika između najsiromašnije i ostale dece po tome da li se nalaze van sistema obrazovanja statistički je značajna — 17,5 procenata u odnosu na 1 procenat. Ove razlike se u sličnim razmerama uočavaju i u ruralnim i u gradskim područjima. Ovde se razlika pojavljuje i u uzorku iz romskih naselja. Siromašnja deca imaju niže stope pohađanja škole.

- ▲ Udeo dece koja su uključena u dečiji rad u Srbiji je značajan (9,5 procenata), ali to nije tipično za najsiromašnju decu, jer ona i ostala deca učestvuju u dečijem radu u sličnim procentima. Najsiromašnijih 20 procenata i ostala deca znatno se razlikuju samo u bavljenju ekonomskim aktivnostima ispod granice za dati uzrast, a to se događa uglavnom u gradskim područjima. Pošto se sakupljanje otpada više ne nalazi na listi ekonomskih aktivnosti u MICS istraživanju, dečiji rad je manje prisutan kod romske dece nego u opštoj populaciji u Srbiji; međutim, ona su izložena opasnom radu.
- ▲ Dečiji brak je prisutan u Srbiji i, ako se posmatra iz perspektive siromaštva, mnogo je zastupljeniji među ženama iz najsiromašnijih 20 procenata domaćinstava (5,1 procenat) nego među ostalim ženama (0,8 procenata). Ovaj trend je više prisutan u gradskim nego u ruralnim naseljima. Dečiji brak je ogroman problem u romskoj zajednici: dečiji brakovi su skoro deset puta češći u romskoj populaciji nego u opštoj populaciji Srbije. Međutim, iako je dečiji brak bio češći među ženama iz tri najniža kvintila blagostanja nego među ženama iz dva najviša kvintila, ne postoji takva razlika kada razmatramo romske devojke koje sada imaju od 15 do 19 godina. To može značiti da napori u pravcu iskorenjivanja dečijeg braka konačno donose rezultate.

PREPORUKE

Gore predstavljena analiza pokazuje da se neka deca u Srbiji od rođenja suočavaju s mnogo većim rizikom od siromaštva. Ona vrlo rano zakorače na put ka siromaštvu i, kako prolazi vreme, imaju sve manje i manje mogućnosti da to promene. Ovaj zaključak je u skladu s našom uvodnom napomenom da deca u Srbiji nisu osetila prednosti nedavnog ekonomskog napretka u istoj meri kao i odrasli.

Ukorenjeno siromaštvo dece u Srbiji praćeno je političkim okvirom koji je nedovoljan za borbu protiv siromaštva. Iako je relativna stopa siromaštva u Srbiji stabilna (oko četvrtine stanovništva već skoro 10 godina), a stopa rizika od siromaštva je još veća među decom, Strategija za smanjenje siromaštva nije ponovo usvajana posle 2012. godine. Program ekonomskih reformi, koji se obično smatra opštim dokumentom javne politike za sve razvojne ciljeve, uključujući socijalnu politiku, sadrži samo jednu strukturnu reformu u oblasti socijalne zaštite: uvođenje integrisanog sistema socijalnih karti.²⁵ Još jedan dokument javne politike koji bi mogao da bude relevantan za borbu protiv siromaštva dece jeste Strategija razvoja socijalne zaštite. Ova strategija je izrađena za period od 2019. do 2025. godine, ali je Vlada nikada nije usvojila. Slična je situacija i sa Zakonom o razvoju socijalne zaštite. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti izrađen je 2018. godine, ali nije usvojen.

Analiza determinanti siromaštva dece koja je gore predstavljena ukazala je na dve grupe dece među kojima je siromaštvo koncentrisanije i koje se na neki način teritorijalno razlikuju od većine ostale dece. Ove dve grupe su deca iz ruralnih područja i deca iz nehiđijenskih naselja. U slučaju potonjih uglavnom se radi o gradskim naseljima, u kojima gotovo isključivo živi romska populacija.

Preporuke date u nastavku imaju za cilj rešavanje najhitnijih problema siromaštva koji se uočavaju iz MICS podataka i usmerene su na gore opisane dve najugroženije grupe i na najkritičnije dimenzije njihovog siromaštva i deprivacije.

1. Diversifikacija i povećanje novčane pomoći najsiromašnijim porodicama sa decom.

- 1.1. Povećanje iznosa NSP i DD.
- 1.2. Ublažavanje uslova za NSP kako bi se omogućio veći obuhvat.
- 1.3. Obezbeđenje dosledne primene uredbe kojom se romskim porodicama bez registrovanog prebivališta omogućava da se prijave za NSP preko Centra za socijalni rad.
- 1.4. Ublažavanje uslova za pristup popustima na račune za komunalne usluge najsiromašnijim domaćinstvima.
- 1.5. Unapređenje infrastrukture i podrška izgradnji stambenih jedinica u ruralnim područjima i romskim naseljima.

2. Obezbeđivanje šireg pristupa svim nivoima obrazovanja deci iz kategorija stanovništva sa niskim stopama pohađanja, počevši od predškolskog obrazovanja. Ovaj problem je dramatičniji u ruralnim područjima i u romskim naseljima.

- 2.1. Obezbeđivanje adaptacije drugih vrsta infrastrukture zajednice u predškolska okruženja (kada uslovi to dozvoljavaju) i/ili unapređenje prevoza do predškolskih ustanova u ruralnim područjima i u romskim naseljima ili blizu njih.
- 2.2. Obezbeđivanje veće diversifikacije predškolskih programa.
- 2.3. Staranje da se uzmu u obzir pitanja pravednosti pri upisu u predškolske ustanove.
- 2.4. Organizacija kampanja za informisanje javnosti i podizanje svesti u ruralnim područjima i romskim naseljima sa fokusom na prednosti predškolskog obrazovanja za razvoj deteta i nastavak obrazovanja.
- 2.5. Podizanje kapaciteta lokalnih samouprava za zadovoljavanje osnovnih obrazovnih potreba, uključujući transport, dece iz siromašnih domaćinstava i dece koja se suočavaju sa višestrukim deprivacijama.

²⁵ Zakon o socijalnoj karti donet je 2021. godine.

3. Unapređenje digitalne pismenosti i kompetencija dece.

3.1. Omogućavanje boljeg pristupa internetu i računarima deci u ruralnim područjima i romskoj deci.

3.2. Unapređenje razvoja digitalnih kompetencija dece iz ruralnih područja i romske dece.

BIBLIOGRAFIJA

UNICEF, *Child Poverty in Serbia, 2015*, Belgrade, 2015.

Kurukulasuriya, S. and Engilbertsdóttir, S. 'A Multidimensional Approach to Measuring Child Poverty', In: Ortiz, I., Moreira-Daniels, L. and Engilbertsdóttir, S., *Child Poverty and Inequality: New Perspectives*, New York, UNICEF, 2012.

UNICEF, *Srbija, Istraživanje višestrukih pokazatelja 2019. i Srbija — romska naselja, Istraživanje višestrukih pokazatelja 2019*, Beograd, 2020.

Vlada Republike Srbije, *Treći nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji*, Beograd, 2018.

UNICEF, *State of the World's Children 2005: Childhood under Threat*, New York, 2005.

ANEKSI

Aneks 1. Testiranje razlika između decila i kvintila indeksa blagostanja

Tabela 1. Distribucija različitih ekonomskih pokazatelja u pet kvintila indeksa blagostanja

Procenat različitih kategorija u okviru pet kvintila indeksa blagostanja, Srbija, 2019.

		Kvintil indeksa blagostanja					Ukupno
		Najsiromašniji	Drugi	Srednji	Četvrti	Najbogatiji	
Ukupno		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pomoć primljena kroz novčanu socijalnu pomoć	Da	29,9	11,6	5,0	3,5	0,9	9,2
	Ne	70,1	88,4	95,0	96,5	99,1	90,8
Prihod od zarade	Bez zarade	33,1	20,9	10,7	7,7	8,9	15,3
	Zarada	66,9	79,1	89,3	92,3	91,1	84,7
Prihod od socijalnih primanja	Bez prihoda	55,4	71,4	79,0	85,5	86,4	76,7
	Prihod od socijalnih primanja	44,6	28,6	21,0	14,5	13,6	23,3
Bez izvora prihoda	Neki izvor prihoda	98,8	99,8	99,8	100,0	100,0	99,7
	Bez izvora prihoda	1,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3
Da li se dogodilo da domaćinstvo nije bilo u stanju da plaća račune za komunalne usluge	Da	49,9	26,9	23,3	18,5	12,8	24,9
	Ne	50,1	73,1	76,7	81,5	87,2	75,1
Da li domaćinstvo može sebi da priušti da adekvatno greje svoj dom	Da	76,9	94,6	92,5	98,1	98,8	93,0
	Ne	23,1	5,4	7,5	1,9	1,2	7,0

Tabela 2. Distribucija različitih ekonomskih pokazatelja u 10 decila indeksa blagostanja

Procenat različitih kategorija u okviru 10 decila indeksa blagostanja, Srbija, 2019.

		Percentilna grupa com1										Ukupno
		1. decil	2. decil	3. decil	4. decil	5. decil	6. decil	7. decil	8. decil	9. decil	10. decil	
Ukupno		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pomoć primljena kroz novčanu socijalnu pomoć	Da	44,1	12,1	12,1	11,1	5,4	4,6	3,3	3,6	1,5	0,5	9,2
	Ne	55,9	87,9	87,9	88,9	94,6	95,4	96,7	96,4	98,5	99,5	90,8
Prihod od zarade	Bez zarade	37,6	27,6	19,2	22,4	9,9	11,4	6,3	9,1	10,4	7,6	15,3
	Plate	62,4	72,4	80,8	77,6	90,1	88,6	93,7	90,9	89,6	92,4	84,7
Prihod od socijalnih primanja	Bez prihoda	50,0	62,1	70,9	71,8	74,1	83,6	83,7	87,4	83,5	89,0	76,7
	Prihod od socijalnih primanja	50,0	37,9	29,1	28,2	25,9	16,4	16,3	12,6	16,5	11,0	23,3
Bez izvora prihoda	Neki izvor prihoda	98,9	98,6	100,0	99,7	99,9	99,7	100,0	100,0	100,0	100,0	99,7
	Nema izvora prihoda	1,1	1,4	0,0	0,3	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
Da li se dogodilo da domaćinstvo nije bilo u stanju da plaća račune za komunalne usluge	Da	59,8	38,2	29,5	24,6	26,2	20,6	20,2	16,7	13,0	12,7	24,9
	Ne	40,2	61,8	70,5	75,4	73,8	79,4	79,8	83,3	87,0	87,3	75,1
Da li domaćinstvo može sebi da priušti da adekvatno greje svoj dom	Da	71,4	83,7	95,1	94,2	90,3	94,5	97,9	98,3	98,3	99,2	93,0
	Ne	28,6	16,3	4,9	5,8	9,7	5,5	2,1	1,7	1,7	0,8	7,0

Tabela 3. Distribucija različitih ekonomskih pokazatelja u pet kvintila indeksa blagostanja, uzorak iz romskih naselja**Procenat različitih kategorija u okviru pet kvintila indeksa blagostanja, romska naselja u Srbiji, 2019.**

		Kvintil indeksa blagostanja					Ukupno
		Najsiromašniji	Drugi	Srednji	Četvrti	Najbogatiji	
Ukupno		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pomoć primljena kroz novčanu socijalnu pomoć	Da	79,5	77,8	69,6	62,1	44,5	68,3
	Ne	20,5	22,2	30,4	37,9	55,5	31,7
Prihod od zarade	Bez zarade	43,3	38,7	38,8	33,9	33,5	38,1
	Zarada	56,7	61,3	61,2	66,1	66,5	61,9
Prihod od socijalnih primanja	Bez prihoda	17,4	10,9	13,6	18,0	29,7	17,3
	Prihod od socijalnih primanja	82,6	89,1	86,4	82,0	70,3	82,7
Bez izvora prihoda	Neki izvor prihoda	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Bez izvora prihoda	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Da li se dogodilo da domaćinstvo nije bilo u stanju da plaća račune za komunalne usluge	Da	82,1	81,5	80,1	71,5	58,7	75,3
	Ne	17,9	18,5	19,9	28,5	41,3	24,7
Da li domaćinstvo može sebi da priušti da adekvatno greje svoj dom	Da	44,0	46,6	58,0	67,4	79,5	57,4
	Ne	56,0	53,4	42,0	32,6	20,5	42,6

Tabela 4. Distribucija različitih ekonomskih pokazatelja u 10 decila indeksa blagostanja, uzorak iz romskih naselja**Procenat različitih kategorija u okviru 10 decila indeksa blagostanja, romska naselja u Srbiji, 2019.**

		Percentilna grupa com1										Ukupno	
		1. decil	2. decil	3. decil	4. decil	5. decil	6. decil	7. decil	8. decil	9. decil	10. decil		
Ukupno		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pomoć primljena kroz novčanu socijalnu pomoć	Da	73,9	85,4	76,1	79,5	70,5	68,9	68,8	54,7	51,5	35,5	68,3	
	Ne	26,1	14,6	23,9	20,5	29,5	31,1	31,2	45,3	48,5	64,5	31,7	
Prihod od zarade	Bez zarade	39,5	47,4	43,0	34,1	44,3	34,0	33,7	34,2	35,0	31,6	38,1	
	Zarada	60,5	52,6	57,0	65,9	55,7	66,0	66,3	65,8	65,0	68,4	61,9	
Prihod od socijalnih primanja	Bez prihoda	23,8	10,8	8,4	13,5	17,0	10,6	17,1	19,0	25,0	35,7	17,3	
	Prihod od socijalnih primanja	76,2	89,2	91,6	86,5	83,0	89,4	82,9	81,0	75,0	64,3	82,7	
Bez izvora prihoda	Neki izvor prihoda	99,9	100,0	100,0	100,0	99,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	Bez izvora prihoda	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Da li se dogodilo da domaćinstvo nije bilo u stanju da plaća račune za komunalne usluge	Da	84,3	80,4	82,6	80,4	84,0	77,2	80,6	62,1	69,0	45,8	75,3	
	Ne	15,7	19,6	17,4	19,6	16,0	22,8	19,4	37,9	31,0	54,2	24,7	
Da li domaćinstvo može sebi da priušti da adekvatno greje svoj dom	Da	31,8	56,7	40,4	53,2	53,5	61,9	62,3	72,7	75,4	84,6	57,4	
	Ne	68,2	43,3	59,6	46,8	46,5	38,1	37,7	27,3	24,6	15,4	42,6	

Aneks 2. Determinante siromaštva dece, nacionalni uzorak

Tabela 1. Uticaj područja stanovanja na različite socijalne determinante siromaštva dece

Procenat siromašne dece u različitim socijalnim kategorijama u gradskim i ostalim naseljima, Srbija, 2019.

				Ostali	Najsiromašnijih 20%
Područje	Gradsko	Ukupno		93,6	6,4
	Ostalo	Ukupno		70,5	29,5
Područje	Gradsko	Region	Beograd	93,4	6,6
			Vojvodina	96,4	3,6
			Šumadija i Zapadna Srbija	95,2	4,8
			Južna i Istočna Srbija	88,8	11,2
	Ostalo	Region	Beograd	91,7	8,3
			Vojvodina	75,5	24,5
			Šumadija i Zapadna Srbija	67,6	32,4
			Južna i Istočna Srbija	59,3	40,7
Područje	Gradsko	Etnička pripadnost nosioca domaćinstva	Srpska	97,7	2,3
			Mađarska	95,8	4,2
			Bošnjačka	84,4	15,6
			Romska	19,8	80,2
			Drugo / ne želi da se izjasni	96,6	3,4
	Ostalo	Etnička pripadnost nosioca domaćinstva	Srpska	76,4	23,6
			Mađarska	65,9	34,1
			Bošnjačka	21,7	78,3
			Romska	6,3	93,7
			Drugo / ne želi da se izjasni	90,6	9,4
Područje	Gradsko	Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	53,0	47,0
			Srednje	96,2	3,8
			Visoko	99,7	0,3
	Ostalo	Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	34,5	65,5
			Srednje	76,9	23,1
			Visoko	91,3	8,7
Područje	Gradsko	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	95,3	4,7
			Nezaposlen	86,1	13,9
			Neaktivan	90,4	9,6
	Ostalo	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	73,3	26,7
			Nezaposlen	42,0	58,0
			Neaktivan	69,7	30,3

			Ostali	Najsiromašnijih 20%	
Područje	Gradsko	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	96,2	3,8
			3–4 člana	97,2	2,8
			5+ članova	90,6	9,4
	Ostalo	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	37,1	(62,9)
			3–4 člana	72,5	27,5
			5+ članova	70,5	29,5
Područje	Gradsko	Broj dece od 0 do 17	1,00	95,9	4,1
			2,00	97,1	2,9
			3+	84,7	15,3
	Ostalo	Broj dece od 0 do 17	1,00	71,7	28,3
			2,00	75,5	24,5
			3+	62,5	37,5

Tabela 2. Uticaj etničke pripadnosti nosioca domaćinstva na različite socijalne determinante siromaštva dece

Procenat siromašne dece u kategorijama interakcije između etničke pripadnosti nosioca domaćinstva i različitim drugih društvenih kategorija, Srbija, 2019.

			Ostali	Najsiromašnijih 20%	
Srpska i druga [1]	Srpska	Ukupno	88,4	11,6	
	Druga i ne želi da se izjasni	Ukupno	59,3	40,7	
Srpska i druga	Srpska	Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	57,4	42,6
			Srednje	87,1	12,9
			Visoko	97,3	2,7
	Druga i ne želi da se izjasni	Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	28,3	71,7
			Srednje	82,0	18,0
			Visoko	99,6	0,4
Srpska i druga	Srpska	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	90,9	9,1
			Nezaposlen	77,5	22,5
			Neaktivan	83,9	16,1
	Druga i ne želi da se izjasni	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	61,0	39,0
			Nezaposlen	27,6	72,4
			Neaktivan	62,8	37,2
Srpska i druga	Srpska	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	88,9	11,1
			3–4 člana	92,1	7,9
			5+ članova	86,3	13,7
	Druga i ne želi da se izjasni	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	70,2	(*)
			3–4 člana	76,5	23,5
			5+ članova	52,9	47,1

			Ostali	Najsiromašnijih 20%	
Srpska i druga	Srpska	Broj dece od 0 do 17	1,00	88,1	11,9
			2,00	90,3	9,7
			3+	84,6	15,4
	Druga i ne želi da se izjasni	Broj dece od 0 do 17	1,00	73,7	26,3
			2,00	69,4	30,6
			3+	47,1	52,9

[1] Zbog malog broja slučajeva, svi nosioci domaćinstava koji su pripadnici etničkih manjina grupisani su u „druga“.

() Brojevi koji se zasnivaju na 25 do 49 neponderisanih slučajeva.

(*) Brojevi koji se zasnivaju na manje od 25 neponderisanih slučajeva.

Tabela 3. Uticaj nivoa obrazovanja majke na različite socijalne determinante siromaštva dece**Procenat siromašnih dece u kategorijama interakcije između nivoa obrazovanja majke i različitih drugih društvenih kategorija, Srbija, 2019.**

			Ostali	Najsiromašnijih 20%	
Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	Ukupno	41,1	58,9	
	Srednje	Ukupno	86,5	13,5	
	Visoko	Ukupno	97,5	2,5	
Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	44,4	55,6
			Nezaposlen	22,3	77,7
			Neaktivan	38,5	61,5
	Srednje	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	88,9	11,1
			Nezaposlen	73,4	26,6
			Neaktivan	83,8	16,2
	Visoko	Radni status nosioca domaćinstva	Zaposlen	98,2	1,8
			Nezaposlen	93,7	6,3
			Neaktivan	96,0	4,0
Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	26,0	(*)
			3–4 člana	53,4	46,6
			5+ članova	38,6	61,4
	Srednje	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	91,0	9,0
			3–4 člana	88,9	11,1
			5+ članova	85,2	14,8
	Visoko	Veličina domaćinstva	Domaćinstvo sa samohranim roditeljem	97,3	2,7
			3–4 člana	98,1	1,9
			5+ članova	97,0	3,0
Obrazovanje majke	Osnovno ili bez obrazovanja	Broj dece od 0 do 17	1,00	46,5	53,5
			2,00	50,7	49,3
			3+	32,8	67,2
	Srednje	Broj dece od 0 do 17	1,00	88,3	11,7
			2,00	88,0	12,0
			3+	82,1	17,9
	Visoko	Broj dece od 0 do 17	1,00	95,1	4,9
			2,00	98,1	1,9
			3+	98,8	1,2

( ) Brojevi koji se zasnivaju na 25 do 49 neponderisanih slučajeva.

(*) Brojevi koji se zasnivaju na manje od 25 neponderisanih slučajeva.

Aneks 3. Karakteristike siromaštva dece, nacionalni uzorak

Tabela 1. Karakteristike uslova stanovanja i okruženja po područjima

Procenat distribucije dece prema odabranim karakteristikama uslova stanovanja, Srbija, 2019.

		Područje				Područje			
		Gradsko		Ostala		Gradsko		Ostala	
		Ukupno	Ukupno	Najsiromašniji kvintil i ostali		Najsiromašniji kvintil i ostali			
				Najsiromašnijih 20%	Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ostali		
Ukupno		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
Domaćinstvo poseduje stan/kući	Posедуje	88,3	96,6	85,5	88,4	92,2	98,5		
	Iznajmljuje	11,7	3,4	14,5	11,6	7,8	1,5		
Problem sa stanom/kućom: krov koji prokišnjava	Da	11,7	16,9	38,0	9,9	34,6	9,5		
	Ne	88,3	83,1	62,0	90,1	65,4	90,5		
Problem sa stanom/kućom: vlaga	Da	18,8	29,2	53,5	16,4	50,1	20,6		
	Ne	81,2	70,8	46,5	83,6	49,9	79,4		
Problem sa stanom/kućom: trulež	Da	9,3	21,0	43,7	7,0	43,0	11,8		
	Ne	90,7	79,0	56,3	93,0	57,0	88,2		
Stan/kuća previše mračni	Da	11,5	8,9	31,5	10,2	12,4	7,4		
	Ne	88,5	91,1	68,5	89,8	87,6	92,6		
Stan/kuća ima tuš kabinu ili kadu	Da	98,8	94,6	85,5	99,7	81,6	100,0		
	Ne	1,2	5,4	14,5	0,3	18,4	0,0		
Domaćinstvo zamenjuje nameštaj kada se pohaba ili ošteti	Da	69,6	62,8	21,3	72,8	32,8	75,4		
	Ne	30,4	37,2	78,7	27,2	67,2	24,6		
Postojeći problemi: buka	Da	21,3	12,4	21,7	21,3	9,5	13,6		
	Ne	78,7	87,6	78,3	78,7	90,5	86,4		
Postojeći problemi: životno okruženje	Da	35,0	26,2	32,8	35,2	18,9	29,2		
	Ne	65,0	73,8	67,2	64,8	81,1	70,8		
Postojeći problemi: kriminal	Da	14,7	6,6	11,5	14,9	3,1	8,1		
	Ne	85,3	93,4	88,5	85,1	96,9	91,9		
Domaćinstvo nema toalet na ispiranje i tuš ili kadu u kući	Ne	99,1	94,7	86,4	100,0	81,9	100,0		
	Da	0,9	5,3	13,6	0,0	18,1	0,0		
Domaćinstvo ima krov koji prokišnjava, ili vlažne zidove, pod ili temelje, ili trule prozorske okvire ili pod	Ne	75,5	62,6	42,3	77,7	36,2	73,6		
	Da	24,5	37,4	57,7	22,3	63,8	26,4		

Aneks 4. Ishodi siromaštva dece, nacionalni uzorak

Tabela 1. Upis u matične knjige rođenih po područjima

Procenat siromašne i ostale dece mlađe od 5 godina prema tome da li izvršen upis u matičnu knjigu rođenih i procenat dece koja nisu upisana, Srbija, 2019.

		Deca koja su upisana u matične knjige rođenih					Broj dece	
		Imaju izvod iz matične knjige rođenih		Nema izvoda	Ukupno upisanih [1]			
		Viden	Nije viden					
Područje	Gradsko	Ukupno	83,1	16,1	0,8	99,9	1.075	
	Ostalo	Ukupno	79,7	18,7	1,6	99,9	763	
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	67,1	32,4	0,5	100,0	69
			Ostali	84,2	15,0	0,8	99,9	1.006
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	73,1	26,0	0,5	99,7	235
			Ostali	82,6	15,4	2,0	100,0	527

[1] MICS pokazatelj PR.1 — Upis u matičnu knjigu rođenih; SDG indikator 16.9.1

[A] Deca starosti od 0 do 1 godine su isključena jer se funkcionalne poteškoće prikupljaju samo za starost od 2 do 4 godine.

Tabela 2. Stanje uhranjenosti dece prema području

Procenat siromašne i ostale dece mlađe od 5 godina, prema stanju uhranjenosti, na osnovu tri antropometrijska indeksa: telesna težina za dati uzrast, telesna visina za dati uzrast i telesna težina za datu visinu, Srbija, 2019.

		Težina za dati uzrast		Visina za dati uzrast		Težina za datu visinu					
		Pothranjenost		Zaostajanje u rastu		Zaostajanje u težini u odnosu na visinu		Gojaznost			
		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata ispod		Procenata iznad			
		-2 SD [1]	-3 SD [2]	-2 SD [3]	-3 SD [4]	-2 SD [5]	-3 SD [6]	+2 SD [7]	+3 SD [8]		
Područje	Gradsko	Ukupno	1,6	0,4	5,9	2,9	4,3	1,0	12,6	2,4	
	Ostalo	Ukupno	0,4	0,0	4,9	0,7	0,8	0,0	9,1	2,5	
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	(3,9)	(0,0)	(16,6)	(1,4)	(9,7)	(0,0)	(1,7)	(0,0)
			Ostali	1,4	0,4	4,9	3,1	3,8	1,1	13,7	2,7
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	0,8	0,0	7,5	0,3	0,4	0,0	11,1	1,6
			Ostali	0,3	0,0	3,7	0,9	1,0	0,0	8,3	3,0

[1] MICS pokazatelj TC.44a — Prevalencija pothranjenosti (umerena i teška)

[2] MICS pokazatelj TC.44b — Prevalencija pothranjenosti (teška)

[3] MICS pokazatelj TC.45a — Prevalencija zaostajanja u rastu (umerena i teška); SDG indikator 2.2.1

[4] MICS pokazatelj TC.45b — Prevalencija zaostajanja u rastu (teška)

[5] MICS pokazatelj TC.46a — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (umerena i teška); SDG indikator 2.2.2

[6] MICS pokazatelj TC.46b — Prevalencija zaostajanja telesne težine u odnosu na visinu (teška)

[7] MICS pokazatelj TC.47a — Prevalencija gojaznosti (umerena i teška); SDG indikator 2.2.2

[8] MICS pokazatelj TC.47b — Prevalencija gojaznosti (teška)

Napomena: Imenoci za telesnu težinu za dati uzrast, telesnu visinu za datu visinu mogu da se razlikuju. Deca se isključuju iz jednog ili više antropometrijskih pokazatelja u slučajevima kada njihova telesna težina i visina nisu izmerene ili su neprecizne (naznačeno), ili kada podatak o njihovom uzrastu nije dostupan, u zavisnosti od slučaja.

( ) Brojevi koji se zasnivaju na 25 do 49 neponderisanih slučajeva.

Tabela 3: Obrazovanje u ranom detinjstvu po područjima

Procenat siromašne i ostale dece starosti od 36 do 59 meseci koja pohađaju obrazovanje u ranom detinjstvu, Srbija, 2019.

				Procenat dece starosti od 36 do 59 meseci koja pohađaju obrazovanje u ranom detinjstvu [1]	Broj dece starosti od 36 do 59 meseci
Područje	Gradsko	Ukupno		70,5	444
	Ostalo	Ukupno		45,9	302
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	(*)	29
			Ostali	75,1	415
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	11,8	94
			Ostali	61,4	208

[1] MICS pokazatelj LN.1 — Pohađanje obrazovanja u ranom detinjstvu

(*) Brojevi koji se zasnivaju na manje od 25 neponderisanih slučajeva.

Tabela 4. Indeks ranog razvoja deteta po području

Procenat siromašne i ostale dece uzrasta od 3 do 4 godine koji se pravilno razvijaju u domenu poznavanja slova i brojeva, fizičkog razvoja, socio-emocionalnog razvoja i učenja, kao i po indeksu ranog razvoja deteta, Srbija, 2019.

		Procenat dece starosti od 3 do 4 godine koja se pravilno razvijaju po naznačenim domenima				Indeks ranog razvoja deteta [1]	Broj dece starosti od 3 do 4 godine		
		Poznavanje slova i brojeva	Fizički razvoj	Socio-emocionalni razvoj	Poznavanje slova i brojeva				
Područje	Gradsko	Ukupno		39,3	100,0	98,1	100,0	98,4	444
	Ostalo	Ukupno		28,8	99,5	95,2	100,0	95,4	302
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	(*)	(*)	(*)	(*)	(*)	29
			Ostali	39,6	100,0	97,9	100,0	98,3	415
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	13,1	100,0	98,5	100,0	99,3	94
			Ostali	35,9	99,3	93,7	100,0	93,6	208

[1] MICS pokazatelj TC.53 — indeks ranog razvoja deteta; SDG indikator 4.2.1

(*) Brojevi koji se zasnivaju na manje od 25 neponderisanih slučajeva.

Tabela 5. Dečiji brak po područjima

Procenat žena starosti od 15 do 49 godina koje su prvi put stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. rođendana, procenti žena starosti od 20 do 49 godina koje su stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. odnosno 18. rođendana i procenat žena starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici, Srbija, 2019.

			Žene starosti od 15 do 49 godina		Žene starosti od 20 do 49 godina			Žene starosti od 15 do 19 godina		
			Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina	Broj žena starosti od 15 do 49 godina	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 15 godina [1]	Procenat žena koje su stupile u brak pre navršenih 18 godina [2]	Broj žena starosti od 20 do 49 godina	Procenat žena koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici [3]	Procenat žena starosti od 15 do 19 godina	
Područje	Gradsko	Ukupno	0,7	2.349	0,1	2,7	2.141	2,7	208	
	Ostalo	Ukupno	2,5	1.391	3,3	11,0	1.216	5,2	175	
Područje	Gradsko	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	9,6	100	(*)	(*)	(*)	(*)	
			Ostali	0,3	2.249	0,0	1,9	2.052	1,8	197
	Ostalo	Najniži kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašnijih 20%	4,0	390	6,8	22,3	328	11,7	61
			Ostali	1,9	1.002	1,9	6,2	887	1,7	114

[1] MICS pokazatelj PR.4a — Dečiji brak (pre navršenih 15 godina); SDG 5.3.1

[2] MICS pokazatelj PR.4b — Dečiji brak (pre navršenih 18 godina); SDG 5.3.1

[3] MICS pokazatelj PR.5 — Mlade žene starosti od 15 do 19 godina koje su trenutno u braku ili vanbračnoj zajednici

(*) Brojevi koji se zasnivaju na manje od 25 neponderisanih slučajeva.

Aneks 5. Determinante siromaštva dece, uzorak ankete EU-SILC

Tabela 1. Uticaj regiona stanovanja NUTS1 na različite socijalne determinante siromaštva dece

Procenat siromašne dece u različitim socijalnim kategorijama u Severnoj i Južnoj Srbiji, EU-SILC, Srbija, 2019.

				Ostali	Najsiromašnijih 20%
Regioni NUTS1	Sever Srbije	Ukupno		81,0	19,0
	Jug Srbije	Ukupno		68,1	31,9
Regioni NUTS1	Sever Srbije	Vrsta naselja	Gradsko	84,7	15,3
			Ostalo	72,1	27,9
	Jug Srbije	Vrsta naselja	Gradsko	78,0	22,0
			Ostalo	56,8	43,2
Regioni NUTS1	Sever Srbije	Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	12,0	88,0
			Srednje	76,5	23,5
			Visoko	98,5	1,5
	Jug Srbije	Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	3,8	96,2
			Srednje	60,6	39,4
			Visoko	92,4	7,6

Tabela 2. Uticaj interakcije vrste naselja u kojem dete stanuje i nivoa obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši, na siromaštvo dece

Procenat siromašne dece u kategorijama interakcije između vrste naselja i obrazovanja roditelja, EU-SILC, Srbija, 2019.

				Ostali	Najsiromašnijih 20%
Vrsta naselja	Gradsko	Ukupno		81,9	18,1
	Ostalo	Ukupno		63,0	37,0
Vrsta naselja	Gradsko	Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	18,2	81,8
			Srednje	73,9	26,1
			Visoko	97,2	2,8
	Ostalo	Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	1,5	98,5
			Srednje	61,8	38,2
			Visoko	90,2	9,8

Aneks 6. Karakteristike siromaštva dece, uzorak ankete EU-SILC

Tabela 1. Interakcija nivoa obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši, i karakteristika kvaliteta stanovanja među najsiromašnijim decom

Procenat najsiromašnije dece sa različitim karakteristikama u pogledu stanovanja u okviru različitih nivoa obrazovanja roditelja sa višim nivoom obrazovanja od drugog roditelja, EU-SILC, Srbija, 2019.

				Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno
Ukupno				100,0	100,0	100,0
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Vlasništvo nad stambenom jedinicama	Vlasnik	81,8	45,6	48,9
			Zakupac/ podzakupac	0,0	5,2	4,7
			Besplatan smeštaj	18,2	49,2	46,3
	Srednje	Vlasništvo nad stambenom jedinicom	Vlasnik	74,6	71,8	73,7
			Zakupac/ podzakupac	6,2	4,0	5,5
			Besplatan smeštaj	19,2	24,2	20,8
Visoko	Vlasništvo nad stambenom jedinicom	Vlasnik	78,8	66,6	78,3	
		Zakupac/ podzakupac	8,0	7,5	8,0	
		Besplatan smeštaj	13,2	25,9	13,7	
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Fiksni ili mobilni telefon	Da	81,8	89,3	88,6
			Ne	18,2	10,7	11,4
	Srednje	Fiksni ili mobilni telefon	Da	99,4	97,6	98,8
			Ne	0,6	2,4	1,2
	Visoko	Fiksni ili mobilni telefon	Da	98,5	100,0	98,6
			Ne	1,5	0,0	1,4
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Da li imate TV u boji?	Da	81,8	71,2	72,2
			Ne	18,2	28,8	27,8
	Srednje	Da li imate TV u boji?	Da	99,8	96,8	98,8
			Ne	0,2	3,2	1,2
	Visoko	Da li imate TV u boji?	Da	100,0	97,8	99,9
			Ne	0,0	2,2	0,1
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Da li imate računar?	Da	67,8	6,3	12,0
			Ne	32,2	93,7	88,0
	Srednje	Da li imate računar?	Da	90,8	65,5	82,8
			Ne	9,2	34,5	17,2
	Visoko	Da li imate računar?	Da	96,8	93,4	96,7
			Ne	3,2	6,6	3,3

				Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Da li imate mašinu za pranje veša?	Da	81,8	47,9	51,0
			Ne	18,2	52,1	49,0
	Srednje	Da li imate mašinu za pranje veša?	Da	99,8	91,7	97,2
			Ne	0,2	8,3	2,8
	Visoko	Da li imate mašinu za pranje veša?	Da	100,0	97,8	99,9
			Ne	0,0	2,2	0,1
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Da li imate automobil?	Da	81,8	18,6	24,4
			Ne	18,2	81,4	75,6
	Srednje	Da li imate automobil?	Da	85,2	68,2	79,8
			Ne	14,8	31,8	20,2
	Visoko	Da li imate automobil?	Da	90,1	72,9	89,4
			Ne	9,9	27,1	10,6
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Zamenjuje pohabani nameštaj	Da	0,0	4,3	3,9
			Ne	100,0	95,7	96,1
	Srednje	Zamenjuje pohabani nameštaj	Da	41,3	19,7	34,5
			Ne	58,7	80,3	65,5
	Visoko	Zamenjuje pohabani nameštaj	Da	67,1	31,2	65,6
			Ne	32,9	68,8	34,4
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Toalet sa ispiranjem	Da	76,8	56,9	58,7
			Ne	23,2	43,1	41,3
	Srednje	Toalet sa ispiranjem	Da	99,7	91,6	97,1
			Ne	0,3	8,4	2,9
	Visoko	Toalet sa ispiranjem	Da	100,0	100,0	100,0
			Ne			
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Kada ili tuš u stanu/kući	Da	76,8	58,6	60,3
			Ne	23,2	41,4	39,7
	Srednje	Kada ili tuš u stanu/kući	Da	99,8	92,9	97,6
			Ne	0,2	7,1	2,4
	Visoko	Kada ili tuš u stanu/kući	Da	100,0	100,0	100,0
			Ne			

			Ostali	Najsiromašnijih 20%	Ukupno	
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Krov koji prokišnjava, ili vlažni zidovi/pod/ temelji, ili truli prozorski okviri ili pod	Da	91,0	81,7	82,5
			Ne	9,0	18,3	17,5
	Srednje	Krov koji prokišnjava, ili vlažni zidovi/pod/ temelji, ili truli prozorski okviri ili pod	Da	14,4	22,9	17,1
			Ne	85,6	77,1	82,9
	Visoko	Krov koji prokišnjava, ili vlažni zidovi/pod/ temelji, ili truli prozorski okviri ili pod	Da	7,1	0,0	6,8
			Ne	92,9	100,0	93,2
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Problemi sa stanom/kućom: previše mračan, nedovoljno svetla	Da	23,2	65,8	61,9
			Ne	76,8	34,2	38,1
	Srednje	Problemi sa stanom/kućom: previše mračan, nedovoljno svetla	Da	5,9	11,3	7,6
			Ne	94,1	88,7	92,4
	Visoko	Problemi sa stanom/kućom: previše mračan, nedovoljno svetla	Da	3,6	0,0	3,4
			Ne	96,4	100,0	96,6
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Buka od suseda ili sa ulice	Da	25,5	8,7	10,3
			Ne	74,5	91,3	89,7
	Srednje	Buka od suseda ili sa ulice	Da	10,5	7,7	9,6
			Ne	89,5	92,3	90,4
	Visoko	Buka od suseda ili sa ulice	Da	14,1	8,6	13,8
			Ne	85,9	91,4	86,2
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obrazovanja	Zagađenje, čađ ili drugi problemi u okruženju	Da	25,5	16,4	17,3
			Ne	74,5	83,6	82,7
	Srednje	Zagađenje, čađ ili drugi problemi u okruženju	Da	13,3	12,0	12,9
			Ne	86,7	88,0	87,1
	Visoko	Zagađenje, čađ ili drugi problemi u okruženju	Da	15,0	2,5	14,5
			Ne	85,0	97,5	85,5
Nivo obrazovanja oca ili majke, u zavisnosti od toga čiji je nivo obrazovanja viši	Osnovno ili bez obr.	Kriminal, nasilje ili vandalizam u području	Da	18,2	25,7	25,0
			Ne	81,8	74,3	75,0
	Srednje	Kriminal, nasilje ili vandalizam u području	Da	9,7	7,2	8,9
			Ne	90,3	92,8	91,1
	Visoko	Kriminal, nasilje ili vandalizam u području	Da	14,3	15,5	14,3
			Ne	85,7	84,5	85,7

**SIROMAŠTVO DECE
U SRBIJI**

ZA 2019. GODINU